פרשת **תולדות** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקע"ג שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום

שש ומדושן עונג, ישב לו הארי במאורתו, על אשר עלה בידו לטרוף שלל כבד, וללא הבחנה התחיל לדרום ולאכול ולהשקיט רעבונו, אמנם תאני' ואני' נהייתה במחיצתו כאשר עצם גדול נתקע בגרונו, ואין לאל ידו ולגוריו להוציא העצם מגרונו, והוא התפתל ביסוריו, וכאשר הרגיש שעוד זמן קט הוא נחנק למוות, אמר להכריז לכל בעלי החיים: שמי שיבוא לעזרתו ויוציא העצם מגרונו, הוא ישלם לו שכרו ולא יחסוך ממנו מאומה.

והיה כאשר קול ההכרזה הדהד למרחקים נתקבצו כל החיות והעופות לבוא להושיעו, כדי לזכות בשכר המובטח מאת מלכם, והנה הגיע עוף עם פה ארוך ודק מאוד, הכנים את ראשו ללוע הארי, והוציא את העצם ברב הצלחה, והארי נשם לרווחה.

והעוף הנ"ל תיאר לעצמו ששכרו יקרה מפנינים, אמנם לתדהמתו סירב לו הארי' ליתן מאומה, ואמר לו זה לבד שתוכל לפרסם שהכנסת ראשך בלוע הארי, ויצאת בשלום בלי פגע זה לבד שכר גדול מאוד ודי לך בזה.

הנמשל עפ"י משל זה מבאר במדרש דברי אבימלך מלך פלשתים ועבדיו ליצחק אבינו: "אם תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום", דלכאורה תקשי מה הטוב שעשו עמו הרי סוכ"ם לא עשו עמו שום טובה רק שלא הרגו אותו, אולם לפי המשל מובן דהטובה גדולה שעשינו לך היא שהיית אצלינו ויצאת בשלום, יכולנו להזיק לך מאוד ולא עשינו זאת, זו הוא טובתם של אותם פלשתים.

מכאן ניתן ללמוד על יחסם של הגויים במשך כל הדורות לעם ישראל, עצם העובדא שהם לא נוגעים בישראל לרעה נחשבת בעיניהם כעשיית טובה, עם ישראל הוא ככבשה בין שבעים זאבים והללו רוצים תמיד לטרוף אותה ורק ה' הוא המציל את עם ישראל מידם.

ובפרט בזמנינו מה מאוד נתוודע האמת לאמיתו, כאשר תוחלת הכופרים כאן נכזבה, ובעוה"ר האמת טפחה על פניו והמציאות מרה כלענה, שכל הסברות כרסיות ותקוות שווא שתלו בבני ישמעאל הרוצחים כחלום יעוף ורק הקב"ה יצילנו מידם.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
תורה ותפלה ..... ג
דבש תפרים - לקיטת תפרים ..... ד
קדוש יאמר ..... ו
משפטי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שברי רפלכן ..... י
פיטי קרת ..... יב
לפעין הפרשה ..... טו
חוקים להורותם ..... יח
פשיב כהלכה ..... כ
צדקה כהלכתה ..... כא
היכלא רבא ..... כג
נועם שרת ..... ל
פשולחן מלכים ..... לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ וכדו':
אצל הר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

ב״ה

שמחים אנו בזה להודיע לכל אנשי שלומינו,
רבנן ותלמידיהון וכל שוחרי תורה הי״ו

שבעז״ה יצא לאור עולם הספר אשר רבים חיכו לאורו וכבר ספו ותמו מן השוק זה כמה שנים ועכשיו זכינו להדפיסו אידרא

שאלות ותשובות
עצי חיים

על ד׳ חלקי שו״ע

ועל הלכות מקואות

מסודר מחדש באותיות מאירות
בתוספת מראי מקומות ומפתחות
עם קונטרס ליקוטי תשובות
ממרן רבינו המחבר זללה״ה

להשיג אצל המו״ל
הרב שלום אליעזר טייטלבוים

קחו ברכה אל תוך בתיכם

נר למאור
מכירה הראשית אצל
718-384-1324

בין צנון וחזרת דרבי לאלו של אנטונינוס. ההבדל בין עבודת האכילה כראוי, לשפלות האכילה בתאוה

ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך. פירש"י: "גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת" וכו'. יש לרמז בדבריו הקדושים על פי מאמר חז"ל (ברכות נה.) דעכשיו בזמן הזה שולחנו של אדם מכפר, והפירוש, **דהנה דרך הצדיקים** ההולכים בתורת ה', ואינם רודפים אחר התאוות, ואינם אוכלים רק מה שצריך להם מההכרח לקיום גופם לעבודת השי"ת, **ממילא באכלם על שולחנם המה מושכים את דם אף באמצע אכילתם, ואף שהיצר בוער להסיתם ולעשות להם חשק לאיזה דבר טוב מהמאכל או מהמשקה הערב יותר, הם מצננים את יצרם שלא לאכול ולשתות עוד, ואדרבה, דואגים וחוזרים בתשובה על אשר כבר אכלו,** פן ואולי אכלו או שתו יותר מכדי קיום גופם. וזה: **צנון וחזרת, לשון צינון וחזרה שמצננין את יצרם וחוזרים בתשובה על אשר עשו.** לא כן הרשעים, **שאף אם יזדמן להם שעשו איזה מצוה בהתלהבות וחשק גדול, אבל אח"כ ע"י תאוות האכילה ושתיה מצננים עצמם וחוזרים מהתלהבותם זה מחמת תאותם ההבל.** והן אצל הצדיקים והן אצל הרשעים יוצדק הצינון והחזרה. וק"ל".

מאור ושמש

'ראו ראינו', שע"י ראיית צדיק נפקחין עיני השכל

ויאמר ראו ראינו כי היה ה' עמך וגו'. הנה, **כשאדם מסתכל בצדיק, ניתוסף בהירות על האדם,** שעל זה אמרו חכמינו ז"ל (ר"ה טז:) 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל' וזהו שכתב כאן: **'ראו ראינו'** כפל לשון, כלומר **על ידי ראיה שלך, שראינו אותך, ניתוסף לנו ראיה אחרת, שבהסתכלותינו בזיו קדושתך, האיר עין שכלותינו ובהירות גדול ניתוסף לנו.** ולזה גמר אומר הכתוב: **'כי היה ה' עמך',** שהשראת שכינה עליך, וזה האיר עין שכלינו, שהסתכלנו באדם קדוש שקדושת ה' עליו, **ומחמת זה באנו לדבק בך, בהרגשתינו צדקותיך.**

קדושת לוי

כל צדיק משפיע כפי צורך הדור ובחינתו

ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. וישב יצחק ויחפור את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להם אביו.

"הנה ידוע שאברהם אבינו ע"ה היה עבודתו בבחינת חסד ואהבה, ויצחק אבינו ע"ה בבחינת גבורה ויראה וכאשר נסתלק אברהם אבינו ע"ה ובנו יצחק אבינו ע"ה התחיל להנהיג את בני דורו, אמרו לו: **לך מעמנו 'כי עצמת ממנו מאד',** היינו שדרך עבודתך הוא בחינת גבורה ועצומות, שאין זה דרך אביך הקדוש. אך האמת הוא כי אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד (סנהדרין פט.), **אבל הכל עולה בקנה אחד, כל אחד מהם כוונתו ומגמתו רק לעבוד ה' אלקי צבאות, ולהורות לאנשי דורו דרכי התורה והעבודה.** וזהו: **וישב יצחק ויחפור את בארות המים,** היינו דרכי וצנורי הקדושה העליונה, **אשר חפרו בימי אברהם אביו,** שגם אביו הקדוש הלך בדרכים הקדושים הללו. **ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם,** היינו שהם אמרו שיצחק נטה לדרך אחרת וסתם מעיינות הקדושה שפתח אביו הקדוש, על כן כתיב: **ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להם אביו,** היינו שכעת נגלה לכל העולם כי שקר בפי האומרים כן, כי הכל עולה בקנה אחד, ודרכיו הקדושים המה מתאחים ומתאימים יחד לדרכי אביו הקדוש".

דברי יחזקאל

[ועד"ז מתאמרא משמיה דהרה"ק מקאצק זצ"ל, בענין 'הנפש אשר עשו בחרן', אשר לא נמצא מהם מוזכר אח"כ בתורה, והענין הוא כי היו תלמידיו של אברהם אע"ה, וכשבא יצחק אמרו שהם היו דבקים בהנהגת אאע"ה ואינם יכולים לקבל הנהגתו שהוא פחות לערך אביו, ודין גרמא אשר משך הזמן לא נשאר זכר מהם בתורה וד"ל]

הנלווים אל הצדיק זוכים למידת יראת שמים והסובר שהוא כח עצמו, יראה בהפרדו ממנו שאינו כן

ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם. ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך. ממעלות הצדיקים היא אשר כל הנלווים אליהם זוכים לבא למדת היראה. **'דבר זה ניכר וידוע לכל מבין'** ההבדל כאשר נפטרים ממנו והלכו להם, חסר מהם בחינת היראה שהיה להם בהיותם עמו יחד. והנה כי כן כאן בהיותם עם יצחק אבינו, **היו סבורים שהם בעצמם הם יראים ושלמים, ואינם צריכין לו, כמו שנראה כן בעיני המון עם, לכך היו מתקוטטים עמו.** אבל כשנסע יצחק מהם, אז ראו כי ערומים הם מכל, אז חזרו ובאו אליו אחרי כן.

ולזה כשאמר להם: **מדוע באתם עתה אלי, הלא אתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם,** השיבו: **עתה ידענו** כי מה ש**'ראו ראינו'** שהיה לנו יראה, כי זה היה ממך **'כי היה ה' עמך'** ועל ידך באה לנו היראה הזו, **'וכאשר עשינו עמך רק טוב'** (פסוק כט), רצ"ל, עמך ובזכותך וכוחך עשינו רק טוב, אבל עתה כאשר שלחנו אותך חסרנו כל אלה, לכן: **'אתה עתה היה ברוך ה'** [שתהיה לנו] לצדיק ומורה דרך, ונהיה נלווים עמך כמאז ומקדם, **'ויעש להם משתה ויאכלו וישתו'** (פסוק ל) **כמו דרך הצדיקים, שאוכלים עמו ושואבים רוח הקדושה ממנו".**

תפארת שלמה

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצדיקים חיזוק כל הימים

תורה

תם בטבעו, אם יתמיד בתורה יצליח יותר מכמה חריפים

ויעקב איש תם יושב אהלים. כתבו המפרשים **דאף דה' גזר על אדם שיהיה תם עם כל זה אם יעסוק בתורה ישיג מאוד ותתקיים גזירתו יתב' במילי דעלמא ותם זה יבין בתורה יותר מכמה חריפים.** וזשאה"כ 'ויעקב איש תם' כלומר דכן גזר ה' שיהיה תם, אמנם עם כל זה **'יושב אהלים'** הרבה גבולו בתורה דלענין תורה ויר"ש הוא תלוי ביד האדם ובחירתו. וגזירת הבורא שיהיה תם תתקיים אצלו במילי דעלמא בלבד.

פני דוד להחיד"א

קוב"ה חדי בעסק התורה, אף שאינו לשמה בתחילה

ויאמר יעקב וגו' אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה. "יש לרמוז בכאן שילמוד אדם תורה אפילו שלא לשמה" כמאמרם ז"ל (פסחים נ:), **כי התורה והמצות הם מטעמים כביכול לחקב"ה אבינו שבשמים.** וזהו שאמר: **מטעמים לאביך כאשר אהב וגו', בעבור אשר יברכך וגר, אף שיהיה הדבר בשקר, כמו שהיה כאן הענין בשקר,** כיון שכוונת יצחק היה לברך את עשו, ויעקב לקחם בערמה, כן ילמוד אפילו שלבו עדיין מלא ערמימות ולא בא עדיין אל האמת הברור. ואמר: **'אולי ימשני'** על דרך שפירש הרב מלובלין מה שאמרו ז"ל (עירובין יג:) **'ימשמש במעשיו כו' ואמרי לה יפשפש במעשיו',** פירוש שימשמש אפילו במעשיו הטובים אם נעשו בלא פניות, ואם נעשו על צד היותר טוב, על דרך שהאדם ממשמש בגד משי אם הוא טוב מאוד אם לא. וזה שאמר: **אולי ימשני אבי שבשמים** ויראה שהלימוד והמצות בשקר, **והבאתי ח"ו עלי קללה.** והשיבה: **עלי קללתך בני ולך קח לי. כי ילמוד אפילו שלא לשמה, "וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא", ולוקח 'בגדי עשו החמודות' שלומד בחדוה ותאוה שיקרא רב.**

זרע קודש

העוסק בתורה אי"צ לל"ט מלאכות, דט"ל תורה מחייהו

ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'. יש לפרש בזה על דרך (כתובות קי"א:) 'כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו' **ושמעתי מאא"ז זללה"ה כי יש ל"ט מלאכות שהם לצורך חיות וקיום האדם אך כשעוסק בתורה אינו צריך ל"ט מלאכות נשמיות כי הטל תורה מחייהו,** ויש לומר שלכך נקרא התלמיד חכם שעוסק בתורה בחינת שבת כיון שהוא שובת מן הל"ט מלאכות ואינו צריך להם כי טל תורה מחייהו, וזה יש לומר שמרמז הפסוק בברכתו של יעקב **'ויתן לך האלקים מטל השמים'** וגו' היינו **שלא תצטרך לט"ל מלאכות הנשמיים רק יתן לך את כל מטל השמים דלעילא** וקל להבין.

דגל מחנה אפרים

תפילה

כח התפילה בהכנעה ולב נשבר

ויעתר יצחק לה' וגו', ופירש"י שאינה דומה תפילת צדיק בן צדיק כו'. שמעתי בשם גאון אחד שהפי' כך, דהנה יש לדקדק בפירש"י שהול"ל איפכא שאינו דומה תפלת צדיק בן רשע לתפילת צדיק בן צדיק, אך הנה אי' בגמ' במעשה שירד רבי עקיבא לפני התיבה ואמר אבינו מלכנו ונענה כו' [אחר שאחרים התפללו לפניו ולא נענו], **לא מפני שזה גדול מזה כו', והטעם כי רבי עקיבא הי' בן גרים ולבו הי' נכנע יותר ולזה נענה,** וז"ש בפרשתן **'ויעתר' 'לו' ה', לו ולא לה',** ומתרץ **'שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת'** כו' ר"ל **'שתפלת צדיק בן רשע טוב מתפלת צדיק בן צדיק'** כנ"ל, לפיכך **'לו ולא לה', ר"ל שזה אין צריך לכתוב בהפסוק 'ויעתר לה' שזה בודאי שהיא נענית רק הרבותא שנענה גם הוא.**

צמח ה' לצבי

יצחק התפלל עבור כבוד שמו ית' ועבור כנסת ישראל

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו ויעתר לו ה' וגו'. כי לכאורה נראה שהצדיק הוא בוש להתפלל בדבר שנוגע לעצמו וגו' רק שהדרך של הצדיק **להתפלל על ה' כביכול ע"ד מאה"כ 'ככל צרתם לו צר', ועוד שכל מגמותיו של צדיק שיתרבה כבוד שמים** כו'. אבל כל כוונתו שיושלם רצון הבורא ב"ה וזהו **'ויעתר יצחק לה'** ר"ל שתפלתו היה בשבילו כביכול לעשות נחת רוח ליוצרו, **'לנוכח אשתו'** כי כוונתו של צדיק להמשיך חסדים לכנסת ישראל היא השכינה הקדושה וזהו נקראת נשמ"ת כ"ל ח"י אשר דרך שם יושפע כל החסדים וזהו **לנכ"ח** ראשי תיבות **נ'שמות כ'ל ח'י** כי נקראת אשתו כידוע, **'כי עקרה היא' 'ויעתר לו ה'** וגו' עיי"ש.

זרע קודש

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי. יש לפרש כי היא חשבה מחמת הרציצה כי חיו שניהם רשעים, לכן אמרה בשלמא יצחק מצווה על פו"ר, אבל למה זה אנכי, ועל דרך שמפרשין בן חכם ישמח אב ובן כסול תוגת אמיו, אמו דייקא, כי האב מאי דמפקדה בעי למיעבד, אבל אם בן כסול למה לה, כי אינה מפקדה על פו"ר, והשיבו לה שני גוים בבטנך זה לרשעו וזה לתומו ואחד צדיק.

(ישמח משה)

☆

ראינו כי הי' הי' עמך וגו' ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך הי'. ונראה לפרש עפ"י מה שאמר חז"ל לא יאמר אדם לחבירו לך בשלום שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום והלך ונתלה אלא לך לשלום, והטעם כי בשלום משמע שכבר הוא בשלימות גמור ובעודו חי אינו בטוח אם הוא בשלימותו, אמנם על יצחק אבינו היו בטוחים שכבר הוא בשלימות גמור ע"כ אמרו ונשלחך בשלו"ם ומזה הבינו כי הי עמו שהרי אמרו לו לך בשלום ועכ"ז עודני חי ולא נחסר לו מאומה, וז"ש ראה ראינו כי היה הי עמך ונשלחך בשלום ועכ"ז אתה גם עתה ברוך הי'.

(זכרון אלעזר)

☆

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. ויש לפרש על פי מה דאיתא במדרש בפסוק עה"פ יעקב אשר פדה את אברהם, כי בזכות יעקב ניצול אברהם מכבשן האש, וזולתו כבר היה חיו אברהם נשרף באור כשדים, והוא אומרו "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", בזכות תולדות יצחק שהוא יעקב "אברהם הוליד את יצחק", כי זולת יעקב שהוא תולדות יצחק, כבר היה אברהם נשרף קודם שיוליד יצחק.

(ויטב לב)

☆

בא אחיך במרמה ויקח ברכותיך. וי"ל דלכאורה קשה האיך לקח יעקב הברכות שהם טוב עוה"ז והלא שכר מצוה בהא"ע ליכא, אכן ידוע דהוא רק שכר תורה שבכתב, אבל שכר תושבע"פ מה שמוסיפים החכמים מדעתם אף מה שלא נצטוו בפירוש, ע"ז איכא שכר טוב גם בהאי עלמא, ולכך כתיב ויבא לו יין ויישת שלא ביקש ממנו שע"י הוספה הזאת יגיע לו שכר בעוה"ז, ולכן בדין הוא שיטול שכרו ויברכהו בטוב עוה"ז, וזהו כוונת המדרש בא אחיך במרמה ויקח את ברכתיך שאף הברכות שאתה מבקש נתתי לו והיינו טוב עוה"ז ועל אף ששכר מצוה בהא"ע ליכא, אכן הוא בא בחכמת תורתי"ו במה שהוסיף מדעתו, ועי"ז ויקח את ברכותך אותן הברכות שאתה מבקש לו נתתים.

(קדושת יו"ט)

☆

ויתן לך אלהים וגו'. ונראה עפי"ד האלשיך לפרש הכתוב אלקים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה, כי לפעמים מדת הרחמים היא תטיב ולפעמים גם מדת הדין שמתהפכת לרחמים, אך אם הטובה באה על ידי מדת הרחמים בלבד לא יתמיד כי אפשר תקטרג מדת הדין, אכן

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי חת מרים

היה יכול להתפלל 'לנוכח' אשתו, שהיתה מלובשת בבגדי צניעות

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו. כששבת פעם רביה"ק זי"ע בעיר סענפעטער בפרשת תולדות, הוכיח בדרשתו בענין צניעות בנדי הנשים, ואמר בתוך דבריו בדרך צחות, שעל כן אמר הכתוב **ויעתר יצחק לה' "לנוכח" אשתו, שהיתה אשתו מלובשת בבגדי צניעות, והי' מותר לומר נגדה דברים שבקדושה של תורה ותפלה.** ודייק רבינו מיד ואמר שאומר דרש זה רק "בדרך צחות", ובוודאי שאין זה שבח וחידוש להאמהות הקדושות, אבל יש בזה לרמז לעורר לבב העם, שאין לומר שום דבר שבקדושה נגד בגדי פריצות.

ואמר רבינו פעם בדרך מליצה לאחד מתלמידיו שזה פי' הפסוק **ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה, דאם הולכין בבגדי פריצות אז אסור לומר דברים שבקדושה ולעשות ברכה נגדה,** וע"כ בכדי שנוכל לומר קידוש והבדלה וברכות בבתינו צריכין הבני בית ללבוש בגדי צניעות, ואז נמשך ברכה לתוך הבית, וז"פ הפסוק **"ראה" שצריך קודם להיות "ראה" שנוכל לראות,** דאם ח"ו הולכים בבגדי פריצות, אז אסור להסתכל וא"א לראות, **וצריכין לעצום עין,** ורק אם יהיה בחינת **'ראה' שיכולין לראות ולהסתכל על בני ביתו, אז יומשך לכם ברכה "אנכי נותן לפניכם היום ברכה".**

תפארת יואל (ח"ג עמ' ע"א)

כאשר גם מדת הדין מסכמת תהיה הטובה לתמיד, ולכן כאשר "אלקים" שהוא מדת הדין יחננו וגם יברכנו, אז יאר פניו אתנו "סלה" ע"כ, ויצחק רצה לברך את בנו לא את עצמו בלבד, אלא ברכה נצחיות לו ולזרעו אחריו, ע"כ ברכו אשר מדהי"ד שהוא אלקים יסכים לברכה אשר ברכו אביו כדי שיהי' ברכה נצחיות, וז"ש רש"י ויתן ויחזור ויתן, כיון שהוא ממדת הדין הברכה אין לה סוף.

(עצי חיים)

☆

ויתן לך אלקים וגו'. וברש"י ויתן ויחזור ויתן, ויובן לפי מה שנודע ההפרש שבין שלות הצדיקים לשלות הרשעים, דברשעים כל שלותם ושמחתם הוא שמחה שאחרי' תוגה ר"ל, ותחלתן שלוה וסופן יסורים, וכל תעניגי העוהי"ז אחר עבור התענוג אין בו כי"א צער וחרטה, אבל בצדיקים המתענגים על הי' אחר שמחתם ניתוסף להם שמחה על שמחה, ואיתא בספה"ק שזהו המבחן בכל דבר שמחה וטובה אם הוא מצד הקדושה לרצון לפני השי"ת, אם אח"כ נצמח מזה שמחה וטובה אזי הוא מצד הקדושה, וההיפך בהיפך חיין, וזהו הכוונה ויתן לך האלקי"ם שברכתו יהי' מאלקים יתי"ש מצד הקדושה, אשר הוא מצמיח עוד שמחה וטובה אחר שמחתה, ולכן אמר ויתן ויחזור ויתן, שיש שהוא מצד הקדושה, לכן הוא גורם נתינה אחר נתינה ומוסיף בכל פעם, משא"כ לעשו אמר משמני הארץ יהי' מושבך ולא אמר ויתן וגו' כי ברכתו הוא רק לזמן ולבסוף יהי' אחריתו עדי אובד.

(דברי יואל)

☆

וירובו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים וגו' כי עתה הרחיב ה' לנו. וי"ל לפמ"ש החתם סופר שיש חילוק בין השפעה הבאה בכח השבעת שמות הקדושים, להשפעה שמצינו אצל אלישע שהיתה בכח התפלה, כי בשמן דאלישע כתיב אין עוד כלי ויעמוד השמן, ואמרו חז"ל עמד שער השמן שנתייקר השער, כי כל צינורי השמן שהיה ראוי להשפיע אל הזיתים המשיך לתוך כלי האשה, וממילא נתקלקלו כל הזיתים ונתייקר השמן, אמנם ההשפעה הבאה בכח השבעת שמות הקודש משנה כח עליון גבוה מעל גבוה טרם בוא השפע ונשפע מצינור חדש מלמעלה, ואינו

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, ע"ל רבות ית"ק עצי התמרים

הלומד רק שידע לענות בהמבחן, הוא 'איש שדה' סובב הולך ומבטל ימיו. אבל האוהב תורה יושב אהלים כל הימים ביגיעה וגדל בתורה

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים. שמעתי בשם כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע לפרש בדרך צחות, כי יש תלמידים אשר מחמת כי מוח טוב יש להם, המה סומכים עצמם כי יוכלו לרמות את רבם בעת הבחינה בסוף השבוע, ועל כן בכל השבוע המה מבלים זמנם בדברים בטלים להבל וריק רח"ל, ולפני הזמן המה לומדים בהעברה בעלמא שיעורי הישיבה בחפזון ובמרוצה לצאת ידי חובתם, אמנם לימוד כזה אינו אלא באמירה ובהעברה בעלמא ואינו שוה כלום, ולא באלה חלק יעקב. אבל מי שלימודו הוא באמת ואמונה ולא לרמות, הוא מייגע עצמו בכל השבוע בעסק הלימוד מתוך צער ויגיעה, ואינו מבלה ומבטל זמנו להבל וריק, ואינו מש מאהלה של תורה אף רגע אחד. וזה שאמר הכתוב **'ויהי עשו איש יודע ציד'**, פירש"י, **יודע לצוד ולרמות את אביו בפיו, וכלומר שכל לימודו לא היה אלא מן השפה ולחוץ לרמות את אביו בעת הבחינה,** ועל כן היה לו עת זמן ופנאי להיות **'איש שדה' ולסובב בחוצות ובשווקים,** משא"כ **'יעקב היה איש תם'**, פירש"י, מי שאינו חריף לרמות קרוי תם, כלומר **שלימודו היה באמת ואמונה לשם שמים ולא לרמות ועל כן היה יושב אוהלים, שהיה מייגע את עצמו תמיד על עסק התורה ולא היה מש מאהלה של תורה אף לרגע,** עכדה"ק.

עטרת יהושע (פר' תרומה)

המתכסים בחלוקא דרבנן ועי"ז בכחם להסית ולהדיח, בעסער זאלן זיי זיך אויסטוהן די קאפלעך

ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך כו' ולכה אפוא מה אעשה בני. איתא במדרש שלעולם הבא כשהקב"ה בא ליפרע מעשו, מה עשו עושה, מתעטף בטליתו, ובא ויושב לו אצל יעקב וכו' (מדרש תנחומא פרשת צו). הוי עובדא באתרא קדישא מירון אחר תפילת רביה"ק (בנסיעתו בשנת תרצ"ב לפ"ק) שח רבינו עם אנשי טבריא, והיה שם אחד מהאנשים חשובים, ששאל אם יכול לשאול שאלה מאת רבינו, אבל בתנאי שרבינו לא יקפיד עליו אם יאמר איזה דבר שלא כרצונו, והרכין רבינו את ראשו, כאילו הסכים לכך, והמתין על שאלתו. ואמר בשאלה: הלמאי, שרבינו יוצא בחריפות כל כך נגד כת המזרחי, דהא סוף כל סוף הם שומרי תורה ומצוות ושומרי שבת ותפילין, מילא האנשים החילונים פורקי עול, עליהם יכולים לדבר נגדם כמה שרוצה, אבל על המזרחי אף על פי שהם נתפסים ברשת הציונית, אבל הלשונות שרבינו צעק נגדם, בוודאי אין כדאי כיון שלמעשה הם שומרי תורה ומצוות.

רבינו עמד לרגע שקוע במחשבותיו הטהורות, והתחיל לצעוק בקולי קולות: **שטייט אין מדרש לעתיד לבא עשו מתעטף בטליתו ובא, דער גרעסטער בראך איז ווען עשו קומט מיט א פרומען לבוש איינגעהילט מיט א טלית שכולה תכלת, און טאקע מיט דעם פארנארט ער דעם דור, בעסער זאלן זיי זיך אויסטוהן די קאפלעך, און אזוי ארום וועלן זיי נישט פארפירן אזויפיל אידן מיט זייערע פארדרייטע דיעות כוזבות.**

דרך המלך (ח"א עמ' קי"ג)

לוקח ההשפעה מצינורות המשפיעות לאחרים ע"ש, ובזה י"ל שכאשר ראו רועי גרר שמצאו עבדי יצחק באר מים חיים והיה נובע בתוכו שפע מים רבים יותר מאשר בבארות שלהם, באו בטענה ואמרו לנו המיים כי המים שנשפעו בתוך בארותיו נמשכו מצינורות השפע שלהם בכח התפילה, ולז"א כי עתה הרחיב הוי"ה לנו היינו שהשפע והברכה באה מאת השמות הקדושים ולא בכח התפילה, וא"כ לא נטל משלהם כלום.

(ברך משה)

☆

ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. יבואר לפמ"ש בשב שמעתתא לפרש אמרם ז"ל בת תחלה סימן יפה לבנים, כי איתא בזוהר שהיראה נקראת בת והתורה נקראת בן, ואמרו חז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שאין יראתו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת, וזה שאמרו בת תחלה היינו מי שמקדים היראה, סימן יפה לבנים היינו התורה, שע"י היראה התורה מתקיימת ע"כ, והנה יצחק אבינו בירך את יעקב בנו בברכת התורה, כמבואר במדרש ויתן לך האלקים מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה דגן זו תלמוד תירוש זו אגדה, ולכן הקדים לברכו ביראת שמים ופתח ואמר ראה ריח בני כריח שד"ה, דשדה ירמוז על יראת שמים ע"ד דאי בתיקוני זוהר"ק ולית שדה אלא אשה, ואשה רומז ליראה ע"ד הכי אשה יראת ה' היא תתהלל, ולכן יעקב אבינו אשר ריחו מלא יראת ה' הוא יהולל ויבורך מלפני ה', ויפתח לו שערי תורה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות יה"ק עצי התמרים

נעתיק כאן מתוך שיחת כ"ק מרן רבינו שליט"א עם כ"ק אדמו"ר מתולדות צבי ספינקא שליט"א, יום ה' פרשת תולדות תש"ע לפ"ק

האדמו"ר מתו"צ ספינקא: די וואך איז פרשת תולדות, איז דא א מעשה בקבלה פון רבי ר' מענדעלע (הרה"ק מרימאנוב ז"ל), דער זייד ע דער חקל יצחק פלעגט דאס דערציילן, דער טאטע ז"ל (הגה"ק ר' שמואל צבי האראוויטץ ז"ל) פלעגט דאס אויך דערציילן, יעקב מיט עשו האבן זיך צוטיילט מיט די צוויי עולמות, יעקב אבינו האט געמאכט א ישיבה און געזינן און געלערנט מיט בחורים, ס'איז דארט געווען פיין וואכעם, און עשו גייט ארום אינמיטן די נאכט אין פעלדער און וועלדער און טראכט זיך איז דען דאס מיין עולם הזה?!, קומט ער אריין אין די ישיבה צו יעקב, גיט ער א קוק און וואונדערט זיך וואס גייט דא פאר?!, האט ער געזאגט, איך וויל זיך טוישן!, נו, האט יעקב געמומען די פערד און וועגעלע, און עשו האט זיך געזעצט אין די ישיבה, און דער עולם וויסט נישט וואס טוט זיך דא מיט איהם, דער רבי ר' מענדעלע האט גיזאגט אז מ'האט געהאלטן אין מס' בבא קמא...

רבינו: יא, מ'זאגט אז יעקב האט דעמאלטס געהאלטן אין פרק מרובה דף ע"ז...

האדמו"ר מתו"צ ספינקא: איז דעם ערשטן טאג, יומא קמא לא אמר ולא מידי (מלשון הש"ס, שבת פו:), ער האט נישט געזאגט משום חולשא דאורחא, ס'האט שוין געמומען אפאר טעג ביז מ'האט געזעהן מיט וועמען מ'האט דא צו טוהן, איז מען זיך צוגאנגען, און ס'איז שוין געווארן אין ישיבה אויס לעכטיג און אויס וואכעם. עשו האט געזעהן אז ס'איז נישט פאר איהם א געשעפט, איז ער צוריק געקומען צו יעקב און צוריק געגעבן די ישיבה, אבער דאס פערד און וועגעלע האט יעקב שוין נישט צוריק געגעבן, האט ער אויסגעפירט, פון דארט נעמט זיך אז די לומדי תורה דארפן זיין מיט די מחזיקי תורה גלייך.

רבינו: כ'האב אלס קינד געהערט די מעשה אזוי, עשו איז ארום געגאנגען אין וואלד, ס'איז געווען קאלט און פארפרוירן, און ער זעהט פון דערווייטנס אז דארט ערגעץ לייכט, האט ער געטראכט אז ער וועט גיין אהין זיך אנווארעמען. ער קומט דארט אריין, זעהט ער יעקב אבינו זיצט דארט און לערנט מיט בחורים, יעקב רופט איהם אריין 'ברוך הבא מיין ברודער', און ער גיט איהם א ווארימע טיי ער זאל זיך דערקאפן דאס הארץ, פרעגט איהם עשו 'וואס טוהסטו דא?', זאגט ער 'איך לערן', זאגט עשו 'אנטשולדיגט, מ'האט דאך זיך צוטיילט מיט די עולמות, דו האסט דאך געמומען עולם הבא, און איך האב גענומען עולם הזה, און גיב א קוק דו זיצסט דא און דו לערנסט אין א בית מדרש, ס'איז פיין וואכעם, און איך פלאג מיך ארום', זאגט איהם יעקב, נו, גוט, בלייב דא אויך לערנען. פרעגט עשו, וואס לערנט מען?, האט יעקב גיזאגט בבא קמא דף ע"ז, דארט איז דער עמוד גמרא נאר איין שורה. עשו זעצט זיך אראפ און לערנט דורך די שורה, און שוין האט ער אפגעלערנט א עמוד גמרא, זאגט ער, אזוי, מ'קען אפלערנען א עמוד גמרא איינס צוויי... און ער וויל שוין איבער מישן און וויטער גיין, זאגט איהם יעקב, ניין ס'גייט נישט אזוי, מ'דארף צו לערנען אויך תוס', הייבט עשו אן צו לערנען תוס' און הייבט זיך אן צו מוטשען, און מ'פרעגט איהם א קשיא, הייבט זיך עשו אויף, און זאגט, ווי איידער דאס, איך גיי מיר צוריק אין וואלד אריין, כך שמעתי אלס קינד, נאר כ' האב נישט געווואוסט אז מען דערציילט עס נאך פון רבי ר' מענדעלע.

משולחן מלכים (חלק ג')

[ועי' בס' דברי תורה (מהדורא ב' אות קי"ב) מהגה"ק ממונקאטש ז"ל שהביא סיפור זה, ובתחילתו כתב בזה"ל: "משל הקדמוני בשם ואון אחד וצדיק ז"ל וכו", עיי"ש].

קדוש יאמ"ר

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה. כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה, וימלא היה בן ל"ז שנה, המתין לה שלש שנים שתגדל ותוויה לביתו (רש"י) קשה מדוע לא המתין לה עוד עשרה שנים עד שתגדל ותוויה גם להריון (מזרחי). ונראה דבזוה"ק (נשא קמה:) מבואר: שהמורה מייחד את הכהן הגדול הנכנס לפני ולפנים שיהיה נשוי משה, מכיון שהוא השליח של כלל ישראל להתפלל בעדם, אסור לו להיות פלג גופא, שנמצא לבעל מום; והנה אין אנו משיגים גודל עבודתם של האבות, וכיון שבכל מעשיהם שעשו היו רק לעורך הדורות הבאים, אם כן נמצאו כשלומי ציבור שאסורים להיות בעל מום, ועל כן היה אסור להם להיות פלג גופא על ידי שיעמדו בלי משה, ולכך הוזקקו להנשא בזמוקדם האפשרי, ולכן מיד שנעשה רבקה רוויה לביתה נשאה יצחק. (דברי יואל)

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה. רבקה היתה בת י"ל שנים כשנשאה יצחק (סדר עולם א). לכאורה לפי זה היתה בת י"ל כשנשאה ולא בת ג'. ונראה דכל מה שאירע להאבות היה בגזירת עליון לזמן מיוחד, כפי שראה ה' לעורך הענין, וגזר ה' שיצחק יוליד תולדותיו לבן שנים דוקא, על כן העליש ה' מיצחק בבשורת לידת רבקה שכבר היו בת י"ל, ומשם שולחה עכשיו, ולפיכך המתין לה ג' שנים שתהא רוויה לביתה, ועוד המתין עשר שנים עד שתהיה רוויה להוליד, ומאחר כך המתין עוד עשר שנים, כדאמרו (יבמות סד.): נשא אשה ואשה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל, ואז התפלל יצחק ונפקדה מיד, ובאותו הפרק היה יצחק בן שבעים שנה; ומפשר דעל כן העליש ה' ממנו עונת לידתה של רבקה, דתלמלי כן היה מעתיר בתפלה אחר עשר שנים משנשאה, שכבר הוי ידע בה כי עקרה הוא, ועדיין לא היה זמנם להפקד עד שהיה בן שבעים שנה, נמצא שהיה נתעכב תפלתו מלהתקבל עוד עשר שנים, ומין זה לבאדו של נדיק, כדאמרו (תענית כה:): שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה, כשהורין העם לומר שבאו של ציבור הוא, אמר משל לעבד שמנקש פרס מרבו, אמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויטטער ואחר כך תנו לו. (דברי יואל)

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (רש"י). ילמדנו רבינו לבנך את עשו בעושם הזה ויעקב בעושם הבא, אבל רבקה דעה מחברת היתה עמה, שכדי לקיים מצות ה' יש לזרך גם בהשפעת עושם הזה (מפרשים). והנה אמרו (בבא בתרא כה:): הרוצה שיחכים ירליט, ושיעשיר ילפין; וזהו **ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו**, שלא התפללו שניהם לרום אחת, אלא הוא עומד ברום אחת, ואשתו ברום שכנגדו לנוכח זה, שילמד התפלל לגד דרוש להמשיך משם השפעת החכמה, אבל רבקה מתפללת לגד לפון להמשיך גם השפעת עושם הזה הנריכה לקיום התורה והמצוות. (סוכות קפא)

כי עקרה היא. למה היתה רבקה עקרה, כדי שלא יאמרו תפלתו של לבן עשתה פירות (בראשית רבה ס). לכאורה מהו המסרון אם הם יאמרו כן. ונראה דבזכרון **זאת** (תשא) כתב: כשהלדיק משפיע שפע טובה לעולם, אז משפיע עמו גם ירמת שניס, כיון שהשפע ההוא בא ממקור קדוש, ואם בא השפע ממקור טמא, אז בא גם טומאה עמו; ואפשר שהכוונה שמכיון שמקבלים שפע ממקור הרע, הרי אין גרמע בנזקין להמשך אחר דעותיו ושיטתו, כיון שקבלו ממנו אינה טובה. וזהו הכוונה שאם המה יאמרו כן ויגיעו הדברים לבני ישראל, הרי זה יכול לגרום שיאמרו ישראל אחריהם, כיון שכן דרך בני אדם להיות נמשך אחר מי שקיבלו ממנו אינה טובה, ולכן היתה רבקה עקרה, כדי שלא לא יאמרו כן. (בלק תשט)

ויעתר לו ה׳. לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה (רש״י). כשנפקדה שרה נעשה רומח בעולם, שהיה עת רצון ונפקדו עמה הרבה עקרות (בראשית רבה נג). יש להקשות מדוע לא נפקדו בעלותם למצרים. ונראה לומר (ביבמות סד.): מפני מה היו אבותינו עקרים, מפני שמתאוה ה׳ לתפלתן של צדיקים; ופירש בזוה״ק (תולדות קלז.): למתרעי ה׳ בתפלתן, שעל ידם נפתח מעיין ישועה לדורות, ולכל מי שיצטרך להושע בדוגמתו; והנה תפלת צדיק בן צדיק ובן רשע, יש בכל אחד מעלה מה שאין במבירו, לצדיק בן צדיק זכות אבותיו מסייעתו וקרובה תפלתו להתקבל, מה שאין כן צדיק בן רשע, יען שאין יכול לסמוך בזכות אבותיו, לפו נשבר בקרבו, וצריך להתחזק יותר בעבודת ה׳, וזהו עבודה גדולה ומשובחת, ולכך זה תפלתו קרובה להתקבל. ובזה יובן לפלא שכבר נפתח מעיין ישועה לדורות בעלותם למצרים, אמנם לפי שנמשך ישועה זו על ידי צדיק בן רשע, על כן סיבב ה׳ שגם יצחק ורבקה היו עקרים, ולא חולידו עד לצלי יצחק, ונמשך מעיין ישועה לדורות על ידי תפלת צדיק בן צדיק, שגם לתפלה זו יש כורך בעולם. וזהו **ויעתר לו ה׳**, ומדוע לא לה, **לפי שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע**, ומה״ט שלא הסכים תפלתו של אברהם להמשיך בחינת הישועה לדורות, לא נמשכה הישועה להם בתפלתה של רבקה. (דברי יואל)

ויתרוצצו הבנים במקרבה. יעקב ועשו חלקו בחלת שני עולמות, יעקב נטל עולם הבא, ועשו נטל עולם הזה (תנא דבי אליהו זוטא יט). לכאורה לפי זה כל מה שיש לישראל בעולם הזה הוא גזל. אמנם אמרו (תנחומא דברים): בשעה שאלה דוד את יואב למרס נהריס, פגע בעופרים ובקש להבדם, הוליכו לו פיסטוליות שלהן על מנר את מואב (דברים ב), והלך דוד אצל סנהדרין ושאלם אם כך היה התנאי, שלא שהם פרנו הגדר תחלה ונטלו התנאי, דכתיב (במדבר כב): וישלח מלאכים אל בלעם בן פעור, וכיון שהורו כך חזר עליהם והרגם; נמצא שאף שהתנו וחלקו בשני עולמות, אבל כיון שעשו רצה לאבד את יעקב מעולם הזה ומעולם הבא, שעוד בחעי אמו רצה להרגו (ילקוט תולדות קי), וגם אחר כך אמר (בראשית כז) יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי, ושלח את אליפז בנו להרגו, אלא שנכמרו רחמיו עליו ולא הרגו, אבל נטל כל אשר לו, אם כן בטל על ידי זה התנאי שביניהם, ואין עוד טענה לעשו אם נוטלין ישראל עולם הזה. (דרשות)

ותאמר אם כן למה זה אנכי. זה לא קאי על לשון הגוף בהריון, אלא השיגה וידעה ברוח הקודש את המלחמה גדולה בין עשו אל הס״מ ובין יעקב, ושזה רוצה להרוג את זה, והיתה מחזרת על פתחיהן של נשים לשמוע אם הגיע להם בשער הזה, שירצה להרוג זה את זה בחעי אמו, ושיזדווג לו הס״מ בעודו בחעי אמו להרוג אומו. ונמוודע לה שכל זה הוא שלא כדרך כל הארץ, ומזה פחדה וירחה, לחין יוכל להתקיים השחלשות אומה הישראלית היוצאת מזרעה אם המלחמה כבידה כל כך. וזה שאמרה **אם כן למה זה אנכי**, כי כל משוקחה היתה להעמיד את האומה הישראלית, ועל זה היתה דואגת לחין יתקיימו נגד התנגדות ומלחמה עולמה כואת. ועל זה היתה השואה **ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך**, וזה לעומת זה עשה ה׳, אחד הוא משטרת דקדושה, ושני הם המנגדו הוא משטרת דקליפה, וההכרח שיהיו מתנגדים זה לזה, וזו מלחמה תמידית לדורות עד בית גואל, וה׳ יעזור לישראל ויצילנו מידם, והסוף יהיה **ורב יעבוד צעיר**, וכזה נחה דעתה. (דברי יואל)

ותלך לדרוש את ה׳. לבית מדרשו של שם שיגיד לה מה תהא בסופה (רש״י). לכאורה למה לא הלכה לשמול מאברהם או מיצחק שהיו נביאים. ונראה דהנה חזו״ל (רש״י): קלר ה׳ חמש שנים משעתיו, שלא ירחה את עשו יוצא לתרבות רעה; ואין זו שיבה טובה שהבטיחו ה׳, וגם מיצחק העלימו מן השמיס רצעתו של עשו, כדי שיטול יעקב את הברכות (זוה״ק תולדות קלט.). ואולי לטעם זה הסיבו מן השמיס שלא הלכה לדרוש אלא שמתרוללים הדברים בקרבה, כדי להעלים העין מיליעתם, והלכה לשם בן נח. (דברי יואל)

ויתן לך האלהים. אלהים זה מדת הדין. וזהו ויתן לך לזרעתך האלהים, שיתן לך ה׳ את הכח לשלוט במדת הדין ולהמתיקה, על דרך שדרשו (רש״י שלח): שלא לך לזרעתך. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גגיאור הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

ויעקב איש תם יושב אהלים

פעם אחד בא לפני הרה"ק מפרשיסחא זי"ע אחד מהחסידים רך בשנים, והבין שהוא ווותרן מאוד עד שנותן מלבושיו לעניים, ואמר לו שלא זהו הדרך וכו', ואמר לו בשם הרה"ק מלובלין ז"ל פירוש הכתוב ויעקב איש תם יושב אהלים, ופירוש רש"י תם שאינו חריף לרמות קרוי תם, והקשה הא יעקב אמר לרחל כי אחי אביה ופרש"י שם (בראשית כט) אחיו ברמאות, ותירץ שצריך האדם שיהיה אדון ואיש על המדות, ולא שיהיה בעצמו המדה, שצריך שיהיה המדה טובה בידו פעם להתנהג במדה זו לשם שמים, ואם צריך לנהג בהיפוכו לשם שמים כן יעשה, וזה שאמר ויעקב איש תם שהיה איש על מדת תמימות גם כן מתי להיות תם, והמרגלים אמרו על אנשי ארץ ישראל שהם אנשי מדות, כל זה אמר בשם החוזה הק' מלובלין ז"ל, וסיים דבריו "כן אתה בני, הגם שמדה טובה היא מאוד הנדיבות אבל צריך האדם להיות בעל המדה מתי להתנהג בזה". **(רמתים צופים)**

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו

הרה"ק רבי חים מטשערנאוויץ זי"ע בעל באר מים חיים היה לו בן אחד שלא הלך בדרך הישר והטוב, ואף על פי כן היה הקדוש רבי חיים מחזיק בו באהבה ובחמלה רבה ונתן לו כל מזונותיו והצטרכיותיו כראוי די והותר ובכל אשמורת הבוקר כשהיה הרה"ק רבי חיים זי"ע משכים לעבודתו אזי פתח דבריו האירו בתפלה ובהתנצלות קדם רבון עלמין בזה הלשון, רבונו של עולם הבט נא וראה מה שאנכי עושה עם בני אף על פי שאינו הולך בדרך תמים והישר אעפ"כ אני עושה לו רב טוב וחסד, ואנכי רק בשר ודם ומכ"ש אתה הוא אבינו אב הרחמן טוב ומטיב ורב חסד, בודאי ראוי והגון לפניך שתתנהג כן עם בניך, ואע"פ שח"ו אינם עושים רצונו של מקום אתה רבש"ע תלמד ממני בק"ו וכרחם אב על בן כן תרחם עלינו ותשפיע לנו כל הצטרכותינו, ובזה פירש תלמידו הרה"ק ר' פייוויש מבראדשין זי"ע את הפסוק ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ולכאורה פליאה דעת נשגבה איך איש קדוש כיצחק אבינו ע"ה שקיים כל התורה כולה יאהב לעשו מחמת כי הביא ציד בפיו, כן תמוהים מאוד דברי חז"ל שהיה גונב דעת אביו, האיך יכול היה לרמות ולגנוב דעת אביו הקדוש, אלא מצינו בחז"ל (שבת פ"ט) דלעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי, ויאמר לפניו רבוש"ע ימחו על קדושת שמך וכו' וכן יעקב, עד שיבא אל יצחק ויאמר לפניו בניך חטאו לי, ויצחק ישיבנו, בני ולא בניך וכו' ועוד כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם וכו' עד אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך וכו' עי"ש, ולכאורה מה לו ליצחק להיכנס ולהפליג כל כך בטענותיו לפני הקב"ה שירחם על בניו אך לדברינו ניחא כי כך יטען יצחק לפניו ית', רבוש"ע הבט נא וראה, גם לי היה בן שנקרא בפי כל עשו הרשע, ואעפ"כ אהבתי אותו באמת וריחמתיהו כרחם אב על בנים וא"כ גם עליך לרחם על בניך אע"פ שאינם ראויים והגונים, וזהו כוונת הכתוב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, אהבתו לעשו היתה למען תהיה לו ציד וטענה חזקה בפיו לעתיד לבוא כשיאמר לו הקב"ה בניך חטאו.

(דברי מאיר)

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ויתרוצצו הבנים בקרבה וגו'. פירש"י כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת. **ואמר אא"ז הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זצוק"ל, בדרך צחות,** והקשה בשלמא יעקב פרכס לצאת לתורה ולא יצא, משום כי עשו הראשון ללידה מעכבו ולא יכול לצאת, אבל עשו כיון שפרכס לצאת אמאי לא יצא מי מעכבו. ותירץ כי עשו ישב על הפתח ולא רצה לצאת, כדי שיעקב לא יוכל לצאת לתורה, עכ"ל ודפח"ח.

ועל דרך זה י"ל במ"ש וידו אוחזת בעקב עשו, ופירש"י שהיה אוחז בו לעכבו. הכוונה כיון שראה יעקב שעשו מפרכס לצאת לע"ז, היה אוחז בו לעכבו שלא יצא מן הדת, ואף שעל ידי זה היה ליעקב ביטול תורה כי כיון שעכבו מלצאת גם הוא לא יכול לצאת לתורה, אמנם עת לעשות לה' הפרו תורתיך, וביטל א"ע ואת תורתו כדי לעכבו לעשו שלא יצא מן הדת אולי יוכל להחזירו למוטב.

דברי ישראל

וישב יצרק בגרר. י"ל בדרך צחות, יצחק אבינו ע"ה שרצה לשמור שבת, אבל על צד שהיה לאבותינו דין בני נח לא הותר להם זאת עדיין, ולכן שבת שביתת השבת בגרירה שאמרו רז"ל סוף פ"ב דביצה, גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, דממה נפשך אם דינו כישראל לא עשה מלאכה, כי מלאכת מחשבת אסרה תורה וזו אינה, ואם דינו כבן נח הלא עשה מלאכה, כי דין דמלאכת מחשבת אינו רק אצל ישראל כי ממשכן גמרינן שלא הי' לבני נח.

בני שלשים

פרפראות לחכמה

מצפרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתנור ופרח משוקדים

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי וכו', ונל"פ עפי"מ דאיתא בגמ' (סנהדרין צ"א:) פלוגתא אנטונינוס ורבי מאימתי יצה"ר ניתן באדם משעת יצירה או משעת יציאה, וז"ש ויתרוצצו הבנים בקרבה דכשעברה על פתחי ע"ז הוא מפרכס לצאת, ומוכח דהיצה"ר בא משעת יצירה, ורבקה סברה משעת יציאה, לכן ותלך לדרוש, לדעת אם היצה"ר בא במעי אמו או בשעת לידה, ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך, ודרשו חז"ל (ע"ז י"א.) זה אנטונינוס ורבי היינו שהם חולקים בזה.

(דרוש שמואל)

☆

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי וכו', וי"ל עפי"מ דאיתא בגמ' (קידושין ל"א.) כשאמר הקב"ה אנוכי ה' אלוקיך אמרו לכבוד עצמו הוא דורש, עד כשאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו לדברו הראשונות, אבל אם ח"ו אינם מקיימין כיבוד אב יאמרו האומות לכבוד עצמו הוא דורש, והשתא א"ש ויתרוצצו הבנים בקרבה, ותאמר אם כן שאינם מקיימין מצות כיבוד אב, למה זה אנוכ"י היינו מה שאמר הקב"ה אנוכי ה' אלוקיך הלא יאמרו האומות לכבוד עצמו הוא דורש.

(מדרש יהונתן)

☆

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי וכו', וי"ל עוד עפי"מ דאי' (ילקוט שמעוני רמז ק"ט) עה"פ ותפול מעל הגמל שחשדה יצחק מאליעזר ודנה כסוטה, ואי' בגמ' (ברכות ל"א:) דסוטה שהשקוה מים המאררים ונמצאת כשרה, אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, ואמרו עוד בגמ' שם דאם היתה יולדת ולד אחד, מעכשיו יולדת שנים, ובזה יובן מאמה"כ ויתרוצצו הבנים בקרבה פי' שהיתה יולדת בקושי, ותאמר אם כן למה זה אנוכי, למה נתאויתי והתפללתי על ההריון, אם אני יולדת בקושי על כרחך שאיני כשרה ח"ו, ותלך לדרוש את ה', ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך, היינו דהשכר שלך הוא שיוולדו לך שנים.

(מדרש יהונתן)

☆

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנוכי וכו', ויש לפרש עפי"מ דאי' בגמ' בכמה דוכתי (פסחים כ"ב. ב"ק מ"א. קידושין נ"ז. בכורות ו') שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלוקיך תירא פירש מפני שחשש משתי רשויות עד שבא ר' עקיבא ודרש את ה' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, והנה רבקה ראתה שכשעוברת על פתחי ע"ז היה עשו מפרכס לצאת, וכשעוברת על פתחי שם ועבר היה יעקב מפרכס לצאת, והנה רבקה לא היתה יודעת שהם שני עוברים והיתה סוברת שהוא עובר אחד ויש לו מחשבת שתי רשויות, ותאמר אם כן למה זה אנוכ"י, היינו אנוכי ה' אלוקיך שבעשרת הדברות שהוא נגד מה שאירע לה ברציצה זו, לכן ותלך לדרוש א"ת ה', ר"ל לדרוש הפסוק את ה' אלוקיך תירא שבא לרבות תלמידי חכמים ולא שתי רשויות, ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך אחד צדיק ואחד רשע, ואל יעלה על דעתך כלל שיש ח"ו שתי רשויות.

(קול אליהו)

דורש טוב

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתי כו'. אמרו ז"ל (יומא כח ע"ב) קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין. **והקשו כולם מדוע תפסו בלשונם דייקא עירובי תבשילין,** וכי לא מצינו עוד מצוות דרבנן (עיין באגרא דכלה דף שצד ע"א).

ונראה, כי ידוע אשר ג' אבות הם נגד שלש סעודות של שבת, ואברהם הוא נגד סעודת לילה, ויצחק נגד סעודת הבוקר, ויעקב הוא סעודה שלישית (עיין בזוהר ח"ב דף פח). נמצא יוכל להיות אשר אברהם לא קיים רק סעודה ראשונה של שבת, **וכמו שמצינו בענין התפלה, אשר אברהם התפלל שחרית לבד** שהוא השייך לשורשו, ויצחק מנחה (עיין יומא כח ע"ב ובתוס' ישנים שם ד"ה צלותיה). **כמו כן בענין סעודת שבת לא קיים רק סעודה ראשונה.**

נמצא כשחל שבת אחר יו"ט והיה צריך להכין מיו"ט לשבת, עכ"ז היה יכול ליתן עצות בנפשו שלא יצטרך כלל לעירוב תבשילין, כי הוא לא היה צריך רק הכנה על סעודת לילה. וידוע (ברכות כז.) אשר רב צלי של שבת בערב שבת, **אם כן היה יכול לאכול הסעודה מבעוד יום, אם כן הוא עדיין יו"ט, ואין כאן הכנה מיו"ט לשבת כלל, רק על יו"ט בעצמו.** (ועל סעודות היום לא היה מכין כנ"ל, שאברהם אע"ה אכל רק סעודה הראשונה).

אמנם לא רצה אברהם אבינו ע"ה בזה, כי כל כך היה חביב עליו המצוות, אפילו מצוות דרבנן, שהיה מביא עצמו לידי חיוב, ולא היה עושה הסעודה רק עד הלילה, בכדי שיתחייב לעשות עירוב תבשילין. והוא מדוקדק בקרא, **'וישמר משמרתי'**, לשון ואביו 'שמר' את הדבר (בראשית לז יא), **כמו כן היה אברהם מצפה על קיום מצוות דרבנן שנקראים בשם משמרת, והיינו 'וישמור' שישב וציפה לקיים 'משמרתי' מצוות חכמים.** על כן תפסו בלשונם עירובי תבשילין דייקא, אשר בזה ניכר שהיה מצפה על קיום המצוות דרבנן, כי מן עירובי תבשילין היה יכול לפטור עצמו, ועכ"ז קיים אפילו עירובי תבשילין.

אמרי נועם

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (פרק כה פסוק יט)

ואלה תולדת יצחק בן אברהם. על עשו ויעקב בניו האמורים למטה[א] והזכיר הכתוב איך היתה ילידתם[ב] אברהם הוליד את יצחק לשון רש"י, על ידי שכתוב יצחק בן אברהם, הזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, לכך צר הקב"ה קלסתר פניו דומה לאברהם, שיאמרו הכל אברהם הוליד את יצחק.

ורבי אברהם אמר עוד, שטעם הוליד גדל ורבה כמו ילדו על ברכי יוסף, כמו שאמר, וישלחם מעל יצחק בנו.

והנכון בעיני כי חזר עתה והחל בלשון היחס כמנהג הכתוב לחזור באנשי המעלה אל ראש היחס[ג].

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: (פרק כה פסוק כג)

וטעם שני גוים בבטנך. הודיע לה שלא תפחד, כי בעבור שהיתה מעוברת תאומים הוא הרצוץ הזה בבטנה, כי דרך נשים לה. ויתכן שיאמר עוד כי בעבור היותם שני גוים שונאים ונלחמים זה בזה, עשו בתחלת יצירתם מריבה, רמז למה שיהיה ביניהם בסוף[ד]. ועתה ינוחו ותמצא מנוח והשקט לנפשה.

גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: (פרק כו פסוק ג)

והקמותי את השבועה. אין צריך שיבטיח הקב"ה את יצחק, שלא יעבר השבועה שנשבע לאביו, כי לא אדם הוא להנחם (שמואל א טו כט). ואברהם, אין לו זרע אחר בעל ברית לאלהים. והשבועה איננה על תנאי. כי ביעקב הלך מפני עשו אחיו לומר, שבו יתקיים הברית וזרעו (להלן לה יב), לא בעשו.

ונראה, שזה המאמר "והקמותי את השבועה" יחשב שבועה, ולכך תמיד יאמר בתורה (שמות לג א) הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב אשר נשבעת להם בך (שם לב יג), כי לא מצאנו שבועה ליצחק, בלתי זאת. ורצה הקב"ה להשבע לכל אחד מן האבות. להודיע שראוי כל אחד לכרות עמו ברית, ושתהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעם, כי אף על פי שהראשונה תספיק, תוספת זכות וכבוד הוא להם. ולכן אמר (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר, כי כלם בעלי ברית לאלהים[ה].

ויתכן[ו] שהוסיף לו ליצחק בשבועה הזאת שיקיים בו בעצמו השבועה אשר נשבע לאברהם אביו, שיהיה הוא ברכה בעמים כאשר אמר לאברהם אביו והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. ויהיה פירוש הכתוב והקמותי בך את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך, כי אתה ברכה בעמים, וכן אמר עוד ביעקב (להלן כח יד) ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך[ז].

מעשה הש"ב

א אפשר לפרש 'תולדות' בב' אופנים: א. בנים שנולדו ממנו. ב. קורות חייו. לכן מפרש רבינו שכוונת הכתוב 'ואלה תולדות יצחק', הוא בניו של יצחק, והם יעקב ועשו האמורים בהמשך הפרשה. ולפי זה א"ש ו'אלה בתוספת וא"ו, דוא"ו מוסיף על ענין ראשון, שהרי בסוף פרשת חיי שרה (כה יב) כתוב 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם', ושם בוודאי הכוונה 'תולדות' הבנים של ישמעאל, דהרי שם אינו מספר קורות חייהם, ובפרשתן ממשיך הפרשה ו'אלה תולדות יצחק בן אברהם.

ב בא ליישב דלפי מש"כ שפירושו של 'תולדות יצחק', הוא בניו של יצחק, א"כ למה לא אמר מיד מי הם הבנים של יצחק. ע"ז מיישב דכיון שהאבות חשובים הם, מספר כבר השתלשלות לידתם, שרבקה היתה עקרה, ויעתר יצחק לה', קודם שפרטם בשמותם.

ג **תמצית השיטות למה חזר וכתב 'אברהם הוליד את יצחק'** דעת רש"י שלכן השמיענו הכתוב שאברהם הוליד את יצחק, משום שליצני הדור היו אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו'. ורבינו אינו מפרש כן, דא"כ היה צריך לכתבה כשנולד יצחק, ולא עכשיו כשנולדו כבר בנים ליצחק.

דעת האבן עזרא 'אברהם הוליד את יצחק', שאברהם גידל וריבה בביתו את יצחק. אבל את ישמעאל בנו שלח מביתו. ולפי דבריו אין כאן כפילות, דבתחילה כתוב שיצחק היה בנו של אברהם, והוסיף לומר שאברהם גידל וריבה את יצחק בנו לבדו. ורבינו אינו מפרש כן, דלפי פשוטו של מקרא הכוונה שאברהם ילד את יצחק.

דעת רבינו שאברהם הוליד את יצחק כפשוטו, ולמה חזר וכתבו, הרי כבר כתיב 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם', ע"ז מיישב רבינו כי באנשי מעלה חשוב לדעת את ראש היחס, לכן לפני שאמר יעקב ועשו, מתחיל 'אברהם הוליד את יצחק', להזכיר את אברהם שהוא ראש היחס.

ד רבינו מפרש בשני אופנים הטעם לגודל צערה: א. מפני שהיו תאומים. ב. בעבור היותם שני גוים שונאים ונלחמים זה בזה, לכן עשו בתחילת יצירתם מריבה, למה שיהיה ביניהם בסוף. ורבינו לשיטתו למש"כ (בראשית יח ו) ד'מעשה

וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה': (פרק כו, כח–כט)

אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ. יֹאמַר חַס תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה, כְּמוֹ שֶׁחָנַחְנוּ לֹא נְגַעֲנוּךָ. אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה', וְיֵין לְשׁוֹן יְלִינוּ לַעֲשׂוֹת עִמְּךָ רַע. אֲבָל יִסְּפֵּנָּה הָעֵת, בַּעֲבוּר הֶחָמָם שֶׁחָמָּה עוֹשֶׂה. וְתִקְּרֵךְ לָשׁוּד וְנָשִׂיד לְךָ גְּמוּל. וְטַעַם 'לֹא נְגַעֲנוּךָ', שֶׁמִּפְּנֵי נְקָמָה לְבֵנוֹ עַל חֻקְּךָ, לְיַגֵּעַ בְּחֻקְּךָ מִכֶּם, בִּכְלוֹן 'הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִזָּאֵם וּבְחֻקֹּתָיו'. 'וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב', לִשְׁמֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר לְךָ בְּזֻלָּתֵינוּ אֶת הָעָם לְהַשְׁמִיר מִכֶּם. 'וְנְשַׁלֲחֲךָ בְּשָׁלוֹם'. כִּי גַּם בְּהִנָּתְנוּ בְּךָ, לֹא לָהַחְנוּ מִכָּל הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּנוּ. וְנְשַׁלֲחֲךָ עִם כָּל אֲשֶׁר לְךָ בְּשָׁלוֹם".

וְעִנְיַן הַיְרֵאָה הַזֹּאת אֲשֶׁר פָּחֲדוּ מִמֶּנּוּ חֵינוּ נִרְאֶה שֶׁיִּהְיֶה מִלְּךָ בְּכִפּוּיִם שֶׁפֹּא יִבָּא עָלָיו יִסְּרָן לַמִּלְחָמָה, לַחֲבֹל הַבְּעִיתָם לַחֲבֹרָם לוֹ וְלִנְטֹר וּלְנָכְלוֹ (לְעֵיל כו כג), וְעַתָּה לָמְרוּ בְּלִבָּם בַּעֲבוּר שֶׁהֵבִיאוּ חֲנָנוּ אֶת בְּרִיתוֹ עִם יִסְּרָן וְשִׁפְחָתוֹ מֵעָלָיוֹ, גַּם הוּא יָפֵר אֶת בְּרִיתוֹ עִמָּנוּ וְיִגְּרֵשׁ זִרְעוֹ אֶת זַרְעֵנוּ מִן הָאָרֶץ. וְלָכֵן עָשׂוּ עִמּוֹ בְּרִית חֲלָשָׁה, וְהִתְנַגְּלוּ לוֹ שֶׁמִּפְּנֵי הַבְּרִית הֶחָלְשָׁה, שֶׁמִּפְּנֵי עָשׂוּ עִמּוֹ רַק טוֹב. וְזֶה טַעַם תְּהִי נָא חֲלָה בֵּינוֹתֵינוּ. שֶׁגַּבְּמֹ עַתָּה בְּחֻלָּה לְהַחֲרִים עַל כָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַבְּרִית, כְּטַעַם לְעָבְרְךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹקֶיךָ וּבְאָלָתוֹ (דְּבָרִים כט יח)".

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה חַבְרָם גָּדוֹל מִמֹּל וְרַב כֹּחַ, שֶׁהָיוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁכֹּל מֵאוֹת חִיל שֶׁלָּהֶם חֹרֶב וְלוֹ בַּעֲלֵי בְּרִית רַבִּים, וְהוּא גַּם בֶּן חַיִל שֶׁכֹּל כְּלֵב הָאֲנָשִׁים וְרַכֵּי מִלְכוּתוֹ, וְגַם גִּבּוֹרִים מִלֹּא וְנִקְמָם, וְכַשֶּׁכֹּל רָאוּ שֶׁהוּא מַלְכָּם גִּבּוֹרִים מִלֹּא וְנִקְמָם, וְכַשֶּׁכֹּל רָאוּ כִּי הִיא מֵאֵת הָאֱלֹקִים פָּחַד מִמֶּנּוּ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יִכְבֹּשׁ מִמֶּנּוּ מַלְכוּתוֹ, וְגַם זֹאת מִמִּלְחֶמֶת הַמְּלָכִים. חוּלִי שָׁמַע עוֹד דְּבַר הַסֵּפֶר שֶׁנָּתַן לוֹ הָאָרֶץ, וְלָכֵן בָּא עִמּוֹ בְּרִית וְהִשְׁקִיעוּ חֹם תְּקֹקֹר לִי וּלְנֶכְדִּי, כִּי הָיָה שֶׁקֶר חֹם יִמְלֹךְ עַל הַמֶּלֶךְ, וְשֶׁכֹּל כִּי חֻפְּשָׂר שֶׁיִּהְיֶה חֲבֹרָם עַל מִלֹּא נֶכְדּוֹ. וּכְמַעֲשֶׂה חָמוֹת עָשׂוּ בָּנִים כִּי הָיָה יִקְּחָק גָּדוֹל כְּחֲבִיו וְחַבֹּל הַמֶּלֶךְ בֵּן יִקְּחֹם דּוֹ בְּגַרְשׁוֹ חוֹתוֹ מֵאִתּוֹ.[1]

מעשה חש"ב

אבות סימן לבנים', וכבר בשעת ההריון היה רמז לדורות שעשו שונא ליעקב.

ה בפשטות פירוש 'והקמותי' היינו שהקב"ה 'יקיים' את השבועה שכבר נשבע לאברהם, ועל זה הקשה רבינו למה הוצרך הקב"ה להבטיח ליצחק שיקיים השבועה, הרי לא אדם הוא להנחם. לכן מפרש 'והקימותי', שעכשיו 'מקים' שבועה חדשה, והכוונה שהקב"ה עושה עכשיו שבועה חדשה, מה שנשבע כבר לאברהם אבינו, שרצה הקב"ה להשבע לכל אחד מהאבות, כדי שתהיה זכות כל אחד עומדת לפניו עם זרעם. ולכאורה הרי לא מצאנו בכל התורה שיהיה שבועה נפרדת ליצחק, לכן מפרש רבינו 'והקמותי', שהקב"ה מקים שבועה חדשה ליצחק כמו שעשה לאברהם אבינו.

ז **תמצית השיטות:** לפי פירוש הראשון 'והקמותי' היינו שבועה חדשה, שרצה הקב"ה להשבע לכל אחד מהאבות, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל. ולפי פירוש השני 'והקמותי', היינו שיקיים השבועה הישנה שכבר נשבע לאברהם, ומרומז בזה שהברכות יהיו מסורים ליצחק. ולפי"ז א"ש 'לך', שהרי זה נתקיים ביצחק.

ו כוונת רבינו ב'ויתכן' אפשר לומר דהנה לשון הכתוב 'כי 'לך' ולזרעך אתן את כל הארצות האל', ולכאורה קשה הרי יצחק לא נכנס לארץ ישראל, וא"כ למה כתיב 'לך'. הרי היה צריך לכתוב רק, 'לזרעך אתן את כל הארצות האל'. ולפי הפירוש השני א"ש, שהרי בשבועה הזאת נכלל גם שיקיים בו בעצמו השבועה אשר נשבע לאברהם אביו, שיהיה הוא ברכה בעמים. והברכות יהיו מסורים בידו. ולפי"ז א"ש 'לך', שהרי יצחק יהיה ברכה להעמים. ולפי"ז א"ש נמי ש'והקמותי' הרי הוא כפשוטו שיקיים את השבועה שכבר נשבע לאברהם, גם ליצחק. [ולא כמו פירוש הראשון ש'והקמותי' הרי הוא שבועה חדשה].

ח אפשר לפרש, דהנה מנהג העולם כשמרויחים כסף, יש לשלם מיסים לאותו מדינה. וזה כוונת רבינו, 'לא לקחנו מכל העושר אשר עשית עמנו. ונשלחך עם כל אשר לך בשלום'. שאפילו מיסים על הרווחים שלו לא לקחנו.

ט לפי פירוש הראשון, לא היה כאן ברית חדשה, מכיון שהשבועה של אברהם היה גם על יצחק, רק שאבימלך היה ירא שכיון שהם הפרו את הברית, ששלחו אותו, גם יצחק יפר את הברית, לכן רצו לחזק הברית הראשונה של אברהם, והוסיפו כאן גם קללה אם לא יקיימו השבועה. דהרי באברהם כתיב רק (פרק כא פסוק כג) 'ועתה השבעה לי', ולא כתיב שהיה גם קללה אם לא יקיימו השבועה, והוספה כאן אצל יצחק, שכתיב 'ותאמר תהי נא אלה בינותינו וגו'.

י לפי פירוש השני הברית שעשה אבימלך עם אברהם כבר נגמר, כיון שהברית לא היה גם על יצחק. ומה שאמר 'לי ולנכדי', היינו שחשב שאברהם יהיה לו אריכות ימים, ויחיה גם בזמנו של נינו ונכדו, לכן עשה הברית עם אברהם עד שלשה דורות שלו [של אבימלך]. אבל על יצחק לא היה הברית, ולכן הוצרך לעשות עכשיו ברית חדש. וזה א"ש עם דברי רש"י שעד כאן רחמי האב על הבן, וכבר לא ביקש יותר משלשה דורות.

מסורות בידך לברך את מי שתרצה, ואברהם מסרן ליצחק".

והנה לפי פירוש רבינו אינו מבואר שם שיצחק קיבל הברכה של 'והיה ברכה', לכן רבינו לשיטתו שעדיין לא נזכר בקרא ענין זה שהברכות יהיה מסורים בידו, מפרש כאן 'הקמותי' שנתן הברכה ליצחק כמו שנתן ליעקב.

דיני נתינת מאכל לאדם שאינו שומר תורה ומצוות

האיך נתן יעקב לעשו מאכלים בלא שיברך?

בפרשתן (כ"ה ל"ד) "ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך". בס' אך פרי תבואה (בד"ה ויאמר יעקב) הביא בשם חז"ל דעשו לא בירך על מה שאכל, ובס' שבט מיהודה הביא כן בשם המדרש, וכן בס' עלה שמואל (להגה"צ ר' שמואל גראס הי"ד חתן הרה"ק רבי ישעי' מקערעסטיר זצ"ל) הביא רמז להא שהעולם מפרשים "ויאכל" בלא ברכה "ויקם" שלא בירך ברכהמ"ז, דאי' ברש"י (ברכות ל"ה. ד"ה לפנס"י) שהפירות לוקין על חטא מי שאוכל בלא ברכה, וזהו סמיכות הפסוק, ויהי רעב בארץ, דכיון דאכל בלא ברכה לכן נשלח קללה בפירות ונעשה רעב ע"כ.

ומעתה קמה וגם נצבה הקושיא האיך נתן יעקב לעשו מאכלים כשידע שלא יברך, דהדי אסור ליתן מאכל לפני מי שלא יברך דיש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, ואולי יש ליישב שהוא לא ידע שלא יברך כדאיתא ברש"י (בראשית טו, טו) שעד אותו יום עדיין לא הוכר מעשיו [ולפי"ז יש מתרצים מדוע נתן לו יעקב לחם ונזיד עדשים, על אף שלא ביקש ממנו רק העדשים, כי על נזיד עדשים איכא פלוגתא בראשונים איזה ברכה מברכין על שלקות, ובכדי לצאת מידי ספק נתן לו לחם שיפטרנו בברכת המוציא] או אפשר ליישב באחד מהאופנים שמובא לקמן שמותר ליתן ולא חיישינן ללפני עור.

נתינת מאכל או משקה לאדם שאינו שומר תומ"צ

אסור ליתן מאכל או משקה לאדם שאינו מקפיד לברך לפני האכילה.

שו"ע (סי' קס"ט סעיף ב'), והטעם כיון דמכשילו באיסור אכילה בלא ברכה, נמצא דהנותן עובר בלפני עור לא תתן מכשול, וזהו בענין שבלא נתינת המאכל לא היה לו מאכל אחר לקחת בעצמו, אבל אם יש לו מאכל בעצמו אז יש בזה רק איסור דרבנן משום מסייע לידי עוברי עבירה.

וכן אסור להאכיל פת למי שאינו נוטל ידיו. רמ"א (סי' קס"ג ס"ב) וטעמו כנ"ל.

נתינת רשות לאכול

האיסור הוא אף אם אינו נותן לו בידים, אלא רק נותן לו רשות לאכול משלו. בפמ"ג (א"א סי' תמד סק"ז) מבואר כן.

כשביכלתו לאכול בעצמו

כשיש לו אוכל בעצמו או יכול לקחת האוכל בעצמו, יש להקל ליתן לו במקום הצורך.

דכיון דביכלתו לאכול בעצמו, אין בזה לפני עור אלא מסייע לחוד, ובמקום הצורך יש לסמוך על הפמ"ג הנ"ל, דליכא מסייע באיסור דרבנן, וברכות דרבנן הם.

הגשת אוכל לאורח שאינו מברך

המארח אדם שחושש שאינו מברך [כגון בעל מלאכה] וברצונו לכבדו בטעימה, צריך לבקשו לברך על הטעימה בין לפניו ובין לאחריו, וכשנותן לו פת יצוהו ליטול ידיו, ואם בכל זאת הוא אינו מברך לא איכפת לן.

בטו"ז (סק"ג) משמע דאם מזהירו מתחילה ליטול ידיו מהני, דבזה שאומרים לו לברך כבר אין בנתינה משום לפני עור, ומובא שכן נהג החזו"א כשהי' צריך לאדם שאינו שומר תומ"צ, ואמר שבזה שאני יאמר לו שהוא חייב לברך יצאתי ידי חובה.

ולכתחלה כדאי להתנות עמו שיברך בכיסוי ראש, אבל אינו מעכב מעיקר הדין. שו"ת שבה"ל (ח"ח סי' מ"ז), תשוה"נ (ח"ב קל"ח).

הצלה ממאכלות אסורות

אם לא יתן לו לאכול ילך למקום אחר ויאכל שם מאכלות אסורות יש להקל ליתן לו. שו"ת שבה"ל (ח"ד סי' י"ז), והקיל בזה מכמה צירופים, עיי"ש.

לצורך צדקה

כשיש ספק אם האורח יברך מותר ליתן לצורך מצוה כגון ליתן לעני בתורת צדקה.

רמ"א (סי' קס"ט סעי' ב'), דמותר ליתן בתורת צדקה, ובמשנ"ב (סק"א) בשם האחרונים, דזהו דוקא כשיש ספק שמא יברך, אבל אם ודאי שלא יברך אין ליתן אף בתורת צדקה.

לצורך להחזירו בתשובה

יש להקל ליתן לו בכדי לקרבו ולהחזירו בתשובה.

בתשובות והנהגות (ח"א סי' תפ"ג) כתב וז"ל בודאי רק במקום מצוה לקרב נהגו להקל שתחלתו קולא, ובסופו מצפים שיתקרב ויחזור לצור מחצבתו. והיינו, כשמזמינו ויש תקוה להחזירו בתשובה ע"י קירוב זה נראה שאין איסור כלל, דשורש האיסור כמו בעור שעושה לו רע שמכשילו, אבל כשכוונתו בזה לטובה לקרבו אין איסור אף שבינתיים לא מברך, ולפעמים ע"י שאינו מזמינו לאכול גורם בזה להרחיקו יותר עד שקשה להחזירו, והרבה בעלי תשובה נתקרבו בזה ע"י שנתארחו בביתם של שומרי מצוות, ואף שבתחילה לא בירכו אבל ע"י קירוב זה נתקרבו ע"כ, בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' לה) כתב כעי"ז.

מפני דרכי שלום

יש להקל מפני דרכי שלום כשמבקש בעצמו.

תשובה"נ (ח"ב סי' קל"ח), ושם מבואר דמיקל בזה אף כשבודאי לא יברך, והוסיף דנראה דדוקא אם מבקש לשתות שצמא, יש דרכי שלום ואינו חייב למנוע ממנו, אבל להציע לו אף שאינו מבקש, כשיודע שלא יברך צריך להציע לו כיפה ולברך דוקא.

חתונה וכדו'

בסעודה של מצוה כגון חתונה וכדו', נוהגים להזמין אורחים ואף כשיש ביניהם שאינם שומרי תורה ומצות, אם אינו מוכרח להזמינם עדיף טפי שלא להזמינם, ואם הוא מוכרח להזמינם נוהגים להקל.

וכמה צירופים בזה, א) אפשר שיברכו, ב) ועפ"י רוב כשנמצאים בין אנשים שמברכים הם גם כן מברכים, ג) ואף אם יודע ודאי שלא יברכו, הרי זה רק מסיע לדרבנן, דהא הם יכולים בביתם או במקום אחר, ויש לסמוך כפי מה שהבאנו לעיל.

והמגיש המאכלים בסעודת שמחה [סאר־וועד] יש להקל ליתן לכל אחד.

אף ביודע ודאי שלא יאכל, דבמקום הצורך וכהאי גוונא הוי הפסד דזהו פרנסתו, יש להקל כשהמקבל ביכלתו ליטול בעצמו דהוי רק מסייע, ובדרך כלל האורחים יכולים גם לקחת בעצמם.

מכירת מאכלים לאדם שאינו שומר תומ"צ

חנויות, בתי מלון [האטעל] שלפעמים באים אנשים שאינם שומרים תומ"צ, ואינם מברכים על המאכלים, מקילים למכור להם.

בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' כ"ט) האריך בזה, ועיקר יסודו לחלק בין מכירה למתנה, ובשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' י"א) הביא בשם תשובת הרא"ם מרגליות (סי' נ"ג) סברא לחלק בין נתינה דשייך בהו מסייע למכירה, וכן פסקו להיתר בשו"ת מהר"י אסאד (סי' ו') ובשו"ת תורת חסד (סי' ה'), אלא דהם התירו רק במקום שאפשר לקנות אצל גוי במקום אחר דאז הוי רק מסייע דרבנן, ולפי"ז אם אין לקנות במקום אחר לכאו' יהא אסור, ואם יכול לקנות במקום אחר אולם רק אצל ישראל, יהא תלוי במחלוקת משל"מ (פ"ד ממלוה ולוה ה"ב) וכן פסק בחכמ"א (כלל ק"ל סעי' ב') והכת"ס (יו"ד סי' פ"ג).

אולם בנימוקי או"ח בשם זקינו בתשו' שם שלמה, חולק ודעתו דהוא עובר אף דיכול לקנות במקום אחר דהא כיון דאילו היה מוכר האחר בזול או מאכל ומשקה טוב יותר היה הולך אצלו, וכיון שהולך לקנות מידו מן הסתם הוטב לו כאן יותר מפני המחיר הזול או מחמת טיב המאכלים או שנותן לו בהקפה וכדו'.

ויש שנתנו עצה לתלות מודעה לברך.

מובא בשם החזו"א (מובא בס' מעשה איש) דנשאל האם מותר לפתוח חנות כשיודעים שיבואו לשם אנשים כאלו האוכלים ושותים בלא ברכה, והשיב שיתלו שם מודעה ועליו ברכת שהכל ואז אין לימנע מלמכור להם.

כשהקונה לוקח המאכלים למקום אחר

כשהקונים לוקחים איתם את המאכלים ואוכלים במקום אחר, מותר ליתן ולמכור להם כשאינו יודע להדיא שלא יברכו.

בביאוה"ל (סי' קס"ג ד"ה ואסור) כתב דמדברי הרמ"א שכתב ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו, משמע דדוקא בנותן לו כדי לאכול מיד אסור ליתן לו, אבל בלוקח לביתו מותר ליתן לו דמי יודע שיאכל שם בלא נטילת ידים, וכ"פ בשו"ת שבה"ל ח"ח סי' קס"ה.

עצה לברך בקול רם

בכל ענין שיש ספק יכול הנותן לברך ברכת הנהנין בקול רם לפני האכילה, והמקבל ישמע הברכה, ובזה יפטור את האוכל בברכה.

כ"ה בספר קדא"ג (ח"א מכתב קמ"א) דאפשר להוציא את השומע בברכה אף כשאינו מתכוין לצאת, דבדרבנן נקטי' דמצוות אינם צריכות כוונה.

ויזמרון לך
שירין ורחשין
בירושלים קרתא
דשופריא
מהררי ציון קרתא קדישא, נשגר ברכותינו בנהורא נפישא, לכבוד מע"כ
ידידינו האי מרגניתא טבתא, מלא מדע וחכמתא, עומד לנס עמו, מה
טוב טעמו, מכבד את ה' בהונו, נודע בצדקת פזרונו, עוטה כשלמה אורה,
מגדולי מחזיקי תורה, ראש וראשון לכל דבר קודש, לבו בוער למען קרן
הבנין דקהלתינו פה עיר הקודש, עושה ומעשה במדת הגודש, פועל
פעולות גדולות ונפלאות, כתר שם טוב לו יאות.
ר"ה ידידינו הרבני הנגיד המפואר כש"ת
מוה"ר
יואל
עפשטיין
הי"ו
חבר הנהלת קהלתינו הק' בקרית יואל יצ"ו
מהישובים ראשונה במלכות
לבנות את בית ה' אשר בירושלים ת"ו
לרגל שמחת נישואי בנו
בסימן טוב ובמזל טוב
החתן מנחם נ"ו
עב"ג הכלה החשובה שתחי'
בת הרה"ח ר' יקותיאל אהרן דוד רובינשטיין הי"ו
תקרב רינתינו, לפני ה' אלוקינו, שירוה מע"כ מכל יו"ח רב נחת
דקדושה, במדה גדושה, עדי נזכה בקרוב הימים, לתשועת עולמים,
ותחזינה עינינו, בביאת גואלינו, ומלכינו בראשינו, במהרה בימינו אמן.
המברכים בהוקרה והערכה
וועד קרן הבנין
פעיה"ק ירושלים תובב"א

כמה פרטי דינים בהלכות שאלות טל ומטר (ד)

א] אם אמר אחר ז' חשון צ' פעמים "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה" ואח"כ כשהתפלל מסתפק אם אמר כהוגן אינו צריך לחזור דחזקה שהזכיר כדין כיון שנתרגל לשונו באמירת צ' פעמים כמו לאחר ל' יום (א).

ב] לכתחילה טוב שירגיל לשונו לומר ק' פעמים ואחד כיון שיש אומרים שרק בשיעור זה מתרגל לשונו אמנם בדיעבד מי שאמר רק צ' פעמים ואח"כ נסתפק אם אמר כהוגן לא יחזור להתפלל (ב).

ג] כשמרגיל עצמו לא יתחיל מתחילת ברך עלינו אלא מ"ואת כל מיני תבואתה" (ג) ויאמר גם תיבות "על פני האדמה" (ד).

ד] יש החוששים שלא לסמוך על עצה של אמירת צ' פעמים ולכן ראוי ונכון שלא לסמוך לכתחילה על זה ולהמנע מלעשות עצה זו (ה) אבל אם כבר עשה עצה זו ואח"כ נסתפק אם הזכיר כדין א"צ לחזור (ו).

ה] אך מי שיודע בעצמו שטבעו ורגילותו לבוא הרבה לידי ספק עדיף שיעשה עצה זו ובכך ימנע ממנו שלא יצטרך לחזור שוב ולהתפלל ויבוא לידי ברכה לבטלה (ז).

ו] כשמרגיל עצמו באמירת צ' פעמים אינו צריך לומר צ' פעמים בבת אחת אלא יכול לחלקו לכמה פעמים (ח).

ז] בשעה שמרגיל עצמו באמירת צ' פעמים לא יתעסק בדברים אחרים המסיחים הדעת ויאמרנו במתינות כדי להשריש הדבר ללבו שישאר בזכרונו אבל אם אומרו ולבו בל עמו לא עשה כלום (ט).

ח] וכן יש להקפיד לומר צ' פעמים בפיו ואינו מועיל מה שישמע זאת מאדם אחר אפילו אם מטה אוזנו לשמוע כראוי (י).

ט] אם הרגיל עצמו באמירת מ"ה פעמים שהם כנגד ט"ו יום ואח"כ עברו ט"ו יום שוב הוי חזקה שאמר כהוגן (יא).

י] מותר להרגיל עצמו בשבת לומר תשעים פעמים ותן טל ומטר ואין בזה משום איסור הכנה משבת לחול ויש מי שמחמיר בזה (יב).

ביאורים והוספות

(א) שו"ע (קי"ד ס"ט) והוא דעת מהר"ם מרוטנבורג שהיה רגיל לומר בשמיני עצרת תשעים פעמים כנגד שלושים יום שאומרים אותן שלש פעמים בכל יום ואז יש חזקה שאמר כדין כמבואר בירושלמי וא"צ לחזור וס"ל למהר"ם דהרי התורה אמרה או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולמדו מזה שאם נגח השור שלש נגיחות במשך שלשה ימים נעשה מועד ודעת רבי מאיר שאם בנגיחה אחת כל יום נעשה מועד אחרי שלש ימים כל שכן שנעשה מועד אם נגח ביום אחד שלש פעמים וכמו"כ אם בהרגל הלשון של שלושים יום אינו צריך לחזור כל שכן שאם יאמר תשעים פעמים בבת אחת דמתרגל לשונו לומר כהוגן.

(ב) משנ"ב סקמ"א הביא דעת החת"ס בתשובותיו (או"ח סימן צ') דמבאר שהוא עפ"י הגמרא חגיגה (ט' ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד דאז לא במהרה הוא שוכח ומבאר שם דהירושלמי שאחר שהזכיר שלשים יום יש חזקה שהזכיר כהוגן זה מיירי בפסח לגבי מוריד הטל ובחו"ל שיש שמונה ימים נמצא כי בל' יום שיש ג' תפילות הוא תשעים פעמים חסר שתים שהוא ערבית ושחרית של יום א' דפסח דהרי אין מזכירים רק ממוסף ויש להוסיף עוד י"ג פעמים של מוספים דהיינו שמונת ימי הפסח בחו"ל ועוד ג' שבתות מאסרו חג עד ט"ו אייר ושני ימי ר"ח אייר וביחד עולה ק"א תפלות והחת"ס מסיים שם "וכן אני מורה ובא לכתחילה לאומרו מאה פעמים ואחד אמנם בדיעבד אחר תשעים פעמים אין בידי לפסוק לחזור ולהתפלל נגד משמעות השו"ע ורמ"א כיון שלא מצאתי לי חבר בדבר ומ"מ נלענ"ד שהניחו לי מקום מן השמים".

(ג) אורחות חיים בשם מאורי אור וכף החיים סק"ס.

(ד) שולחן שלמה (קי"ז ס"ד) ובאשל אברהם בוטשאטש כתב "כי אין קונה ההרגל אלא על ידי שממשיך גם במילים הקבועות אחר השינוי.

(ה) בטור מביא דעת רבינו פרץ שכתב "לא חזינן לרבנן קשישאי דצרפת דעבידי הכי" ואין הנידון דומה לראיה דשם לגבי שור נגחן הוחזק ליגח ואם הוחזק ברחוקות כ"ש בקרובות אבל כאן הדבר תלוי בהרגל לשונו וזהו רק ברגילות הלשון של ל' יום דווקא ולא באמירת צ' פעמים בבת אחת ובביאור הלכה מביא דעת הגר"א דסובר כרבינו פרץ וגם הטו"ז מפקפק על שיטת המחבר ובשועה"ר (סעיף י"א) כתב דלכתחילה לא ישתמש בעצה זו שהרי אם יאמר תשעים פעמים ואח"כ יסתפק אם אמר כהוגן יכנס לספיקא דפלוגתא וע"ע בדרך החיים ובמור וקציעה.

(ו) שו"ע הרב שם.

(ז) ברכת הבית (שער מ' סקל"ח) ועיין בהליכות שלמה (פ"ח אות כ"ו) בשם הגרשז"א דאף דלגבי אמירת טל ומטר נכון לימנע מעשיית עצה זו אך לענין הזכרת מוריד הגשם משמיני עצרת ואילך בזה לכל הדיעות מנהג יפה הוא לאומרו תשעים פעמים כיון שנוהגים להזכיר מוריד הטל בימות החמה ואפילו אם ישכח לומר מוריד הגשם אינו חוזר א"כ אין בזה שום הפסד ואדרבה יש בזה מעלה שיתרגל להתפלל כראוי ועיי"ש שיש שנהגו תוך כדי ההקפות של שמחת תורה לשורר לעצמם צ' פעמים משיב הרוח ומוריד הגשם.

(ח) אשי ישראל פכ"ג הערה קל"ו ובספר אורח נאמן סקכ"ג כתב דיש לומר את כל הצ' פעמים ברציפות ולא יפסיק ביניהם בהיסח הדעת גמור דאם מחלקו לכמה פעמים אינו קונה את ההרגל לעצמו אמנם לא מסתברא כ"כ דהרי לומדים את ההיתר מריחק נגיחותיו דכש"כ שמועיל אם קירב נגיחותיו א"כ כל שכן שמועיל אם מרחיקן ולא עושהו בבת אחת.

(ט) ספר עולת ראיה סימן ז' דאם אינו משים לב לדבריו שמוציא מפיו ומחשבותיו משוטטות בדברים אחרים הרי לא הרגיל לשונו כלל וזיל בתר טעמא.

(י) אורח נאמן סקכ"ה דהרגל הלשון אינו אלא כשאומר בלשונו.

(יא) שערי תשובה והטעם דמצרפין ב' חזקות שמועילות יחד.

(יב) הר"מ מרוטנבורג היה רגיל לומר בשמיני עצרת תשעים פעמים אתה גבור עד משיב הרוח ומוריד הגשם אך היה בזה תועלת מיד שלא יטעה במוסף ובמנחה וכמו"כ ביו"ט א' של פסח שמתחילין לומר מוריד הטל הרי הדבר לתועלת לבו ביום אבל טל ומטר שלא אומרים בשבת הרי מוכח שכל כוונתו רק לצורך חול ודעת הקנה בושם (ח"ב סימן י') דיש בזה איסור הכנה אך במאור השבת (ח"ב מכתב כ"ח אות ד') מביא תשובת הגרשז"א שמותר ואין בזה משום מכין משבת לחול אף שיש איסור הכנה גם בדיבור כמבואר בשו"ע סימן (תט"ו ס"ב) אך כאן כיון שהשינוי מתחיל לפעול מיד בו ביום שמרגיל את עצמו מעכשיו להתפלל כהוגן אין כאן איסור הכנה.

קסת הסופר סימן כה

הִיני כְּתִיבַת מְגִלַּת אֶסְתֵּר וּתְפִירָתָהּ וּבוֹ י׳ סְעִיפִים:

א. אֵין כּוֹתְבִין אֶת הַמְּגִלָּה אֶלָּא בְּדִיו [א]׳, עַל הַגְּוִיל [ב]׳, אוֹ עַל הַקְּלָף [ג]. וּצְרִיכָה (א) שְׁרטוּט לְכָל הַשּׁוּרוֹת כְּמוֹ סֵפֶר תּוֹרָה. וְאֵין הָעוֹר שֶׁלָּהּ צָרִיךְ עִבּוּד לִשְׁמָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ עִבּוּד לִשְׁמָהּ, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר (מג"א):

שנילי הסופר

א) דיו: הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין סת"ם בדיו[1]. ואם כתב שלא בדיו פסול[2].

הנה שיטות הראשונים ואחרונים באופן עשיית הדיו, ואיזה אופן כשר לכתחילה ואיזה אופן כשר בדיעבד, וכן המציאות של כל המינים הנזכרים, והחסרונות והיתרונות מכל מין ומין, הרי הוא בבחינה 'אילו די"ו היה ימי וכו'[3], לכן נביא מסקנת הדברים הלכה למעשה.

שחור: דעת הרמב"ם שהלכה למשה מסיני דיהיו כותבין **'בדיו'**, היינו שצריך שיהיה שחור, וכתב המתקיים, ובא למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדום והירוק וכיו"ב, אבל דבר שיעשה ממנו מראה דיו שחור כשר. ובלבד שיהיה כתב המתקיים. אבל מצוה מן המובחר לעשות דיו מעשן שמנים[4].

נראית כברוי"ן: אם כתב בדיו שחור, רק שלא נקלט יפה, ואינו שחור כדין, רשאי לעבור עליו עוה"פ ואין בזה חשש משום חציצה[5] [אבל בתפילין ומזוזות וכבר המשיך לכתוב לא מהני אח"כ לתקן, משום דהוה שלא כסדרן].

לשמה: דיו אין צריך לעשותה לשמה[6]. ומן הזהירות להדר אחר דיו שנעשה לשמה[7].

עט שחור: אין להתיר לכתחילה לכתוב בדיו הנמצא בשוק שלא נעשה לשם סת"ם, אבל אם כתב או תיקן בעט שחור רגיל שנמכר בחנות אין בדינו לפסלו[8].

---

1 ירושלמי (מגילה פ"א ה"ט).

2 שו"ע (או"ח סימן לב ס"ג).

3 יעויין בזה בשו"ע ובמשנה ברורה (שם).

4 והובא בקסת הסופר (סימן ג' ה"א). ויעויין בשו"ע ובנו"כ (שם).

5 שו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קמט) וז"ל באי"ד "ונשאלתי מתלמוד חכם שלפעמים יקרה שע"י שנתמעטה הדיו ע"ג קסת הנוצה, נראה גם דיו שחור כמראה ברוי"ן, ע"י שחסר כמות הדיו, ורצה אחד לפסלו ע"פ תשובת האלף לך שלמה הנ"ל, שיש בזה גדר חציצה. ולדעתי אין מקום לפסול בזה, כיון שהדיו שחור בעצם, ורק ע"י שהדיו דליל וקלוש עכשיו נוטה קצת לברוי"ן, אבל ביוסיף עוד דיו בכמות יקבל מראהו הטבעי דהיינו שחור, וזהו דרך כתיבתו. ובפרט כשעדיין לחה ולא נקלטה בקלף, וכו'".

6 קסת הסופר (סימן ג ס"ג). וכן פסק המשנה ברורה (סימן לב סוס"ק ח).

7 שו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן רטו).

רפידוגרף: אין להשתמש לצורך עשיית תגין או תיקונים בעט רפידוגרף, עם הדיו הרגיל שאינו מיוחד לסת"ם, רק אם ימלא בדיו שנעשה לסת"ם כשר[9].

ב) **סוגי העורות:** ישנם שלשה סוגי עורות: [א] גויל. [ב] קלף. [ג] דוכסוסטום[10].

גויל – עור שלם [שלא נחלק] שהוסר ממנו רק השער, ומצד הבשר לא הוסר כלום.

קלף – כשחולקים העובי לשנים, החלק החיצוני שלצד השיער.

דוכסוסטום – כשחולקים העובי לשנים החלק שלצד הבשר.

כותבין על הקלף דוקא בצידו הפנימי צד הבשר, דהיינו מן הצד שהיה דבוק להדוכסוסטום. ואם שינה וכתב בצד החיצון, דהיינו במקום השער, פסול.

בזמנינו כותבים רק על הקלף: בזמנינו שאין אנו בקיאים לחלקה, ושיהיה אפשרות שיהיה גם קלף וגם דוכסוסטום אין חולקים העורות לשנים, ומה שאנו כותבים עליו נקרא 'קלף', כיון שמצד הבשר גוררים הרבה עד שלא נשאר אלא הקלף בלבד. ומהצד העליונה שבצד השיער קולפים רק קליפה העליונה, שאפילו אם היו חולקים העור לשנים היה צריך לגרוד כך[11].

סימן לידע מקום הבשר: כאמור שצריכים לכתוב על הקלף במקום הבשר, דהיינו בצד הפנימי של הקלף. והסימן לידע באיזה צד הוא הבשר, הוא ע"י שמלחלחים את העור, ובצד שמתכווץ זה המקום הפנימי הסמוך להבשר. אבל בקלף ישן אין לפסול, אם נראה ע"י הבדיקה שנכתב לצד השער, דמעמידים את הסופר שכתבם על חזקתו, חזקת בקי ומומחה, ובודאי כדין כתבם[12] וגם סומכים על המרדכי דמכשיר אם נכתבו לצד שער[13] [14].

ב) דומיא דספר תורה שאין כותבים אותו אלא על הגויל או על הקלף, וכמה דינים השוו מגילה לספר תורה[15].

---

8 משנת הסופר (בי"ס שם ס"א ד"ה בדיו) וכתב שם חמשה טעמים למה אין להשתמש לכתחלה בזה: א. דלכתחלה טוב להזהר שלא יעשה הדיו כי אם מדברים הבאים מן העץ. ב. די"א שצריך לעשות הדיו לשמה. ג. דשמא מעורב בו דבר טמא, ואינו מן המותר שבפיך. ד. דלכתחלה יש לעשותו על ידי בשול. ה. דשמא אינו בגדר שחור המתקיים על גבי הקלף.

וכ"כ בספר שאילת משה (סת"ם שיעור לא) שאין להתיר לכתוב בדיו הנמצא בשוק שאינו מיוחד לסת"ם אף אם יבררו שעשוי מן המותר שבפיך. א משום שאינו דיו. ב. משום שלדעת הבני יונה צריך להיות עומד על הקלף ולא שיהא נבלע בתוכו, ג. מפני שלפעמים אינו מתקיים.

ועי"ש במשנת הסופר שכתב דאם נמצא איזה פסול באמצע קריאת התורה, ויש לאחד מהמתפללים עט שחור הנמכר בחנות, דאין לתקן את הספר תורה עמו, ויש להוציא אחרת, דזהו כבודו של הספר תורה שיתוקן דין לכתחלה, ומ"מ בדיעבד אם השתמשו עם הדיו הנ"ל אין בידינו לפסלו.

9 שו"ת שבט הלוי (ח"י"א סימן יא), שאילת משה (שם) מכח טעמים דלעיל שאין להשתמש בסתם דיו הנמצא בשוק.

10 יעויין בשו"ע (סימן לב ס"ז).

11 שו"ע (סימן לב ס"ד).

12 ואמרינן שמחמת ישנם אין ניכר בהם הסימן איזה צד הוא מקום בשר.

13 דכיון דיש לנו ספק אם נכתבו בצד הבשר או בצד השער, אפשר לצרף דעת המרדכי דכשר אם שינה.

14 בה"ל (סימן לב סעיף ז ד"ה וכותבים, בשם הא"ר).

15 שו"ע (הלכות מגילה סימן תרצא ס"א).

• עכ"ן קר"א שמו כ"ו"י •

בית הכ"וי נעימורת יזמרו

מריחוק מקום וקירוב ליבאה, נשגר ברכת הודאה, ומזלא טבא וגדיא יאה, לידידינו היקר המהולל בתשבחות, כליל המעלות והמידות, עסקן נמרץ לכל דבר קודש, עוזר ומטיב לכל מבקש, נודע בהתמסרותו למען המוסדות הק' והקהילה, עומד לאחיעז"ר ולאחיסמך בלונ"ח יומם ולילה, יקר רוח מאוד נעלה, יראתו קודמת לחכמתו, בפי ישרים תהילתו, כשמו הטוב כן תפארתו, הלא הוא

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מו"ה קלמן אליעזר לעווי הי"ו

מגדולי עסקני מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל היכנס בנו היקר כמר ארי' ני"ו לעוהתוה"מ

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יצחקאל סאטמאר

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

ל' חשון
הרה"ק ר' צבי הירש מרימאנוב זי"ע

וזרח השמש

נולד בשנת תקל"ח לאביו ר' יהודה לייב בעיר דאמבראווע, כשנתחתן הרה"ק רצ"ה מרימונוב עם הרה"ק מרוז'ין זי"ע אמר הרה"ק מריז'ין שדרכו שלפני גמר קשרי שידוכין מונה את יחוסו, וגם המחותן עושה כך, ע"כ עכשיו גם יעשה כך, ומנה את יחוסו, אח"כ ביקש את הרה"ק מרימונוב שגם הוא יעשה כך, אמר הרה"ק מרימונוב: אבי ואמי עזבוני וילכו בדרך כל הארץ בהיותי עוד נער בן עשר שנים ולא הכרתים איפוא היטב ולא אדע מאומה לספר שבחם, אבל זאת שמעתי עליהם כי היו תמימים וישרי לב, אני בעצמי גדלתי בבית איש קרובי ומסר אותי לחייט יהודי בטארנוב (שליד דאמבראווא) ללמוד ממנו את האומנות והייתי אצלו ה' שנים, ואף כי צעיר הייתי בכל זאת "הייתי פועל אמת, וזהיר מאד לבלי לקלקל את החדש ולתקן את הישן", ויהי כשמוע הרה"ק מרוז'ין דברים אלו אמר: השידוך הזה נגמר, וקיים וישר היא (באורות המים), כאמור נתגדל אצל דודו שמסרו לחייט, ואף בעת שהי' אצל החייט יראת ה' חפף עליו כל היום, הי' מתפלל בכוונה עצומה, והנהיג עצמו בקדושה ובטהרה, כל לילה הי' קם בסתר והעריך תיקון חצות בבי ובדמעות.

ימי ההילולא

כ"ט מרחשון

- רבי שלמה זלמן אלכסנדר כהנא שפירא ב"ר יעקב אב"ד קרינוק - תרפ"ג

ל' מרחשון

- רבי צבי הירש ב"ר יודא לייב מרימנוב - תר"ז

א' כסלו

- רבי שלום שכנא ב"ר יוסף אב"ד לובלין - שי"ט
- רבי ישראל ב"ר שלום שכנא - שנ"ט
- רבי יוסף שמואל ב"ר חיים ישעי' (מסורת הש"ס) - תכ"ד
- רבי יצחק ב"ר שמואל לאמפרונטי (פחד יצחק) - תקי"ז

ב' כסלו

- רבי שמעריל מווערכאווקע - תקל"ו
- רבי משולם פייוויש ב"ר אהרן משה (ישר דברי אמת) - תקנ"ד
- רבי ישראל יצחק ב"ר דוד בער מראדישיץ - תרי"ח
- רבי אהרן קאטלער ב"ר שניאור זלמן - תשכ"ג

ג' כסלו

- רבי מאיר הכהן זצ"ל (אבי הש"ך) - ת"ג

ד' כסלו

- רבי אלי' קובו (אדרת אלי') - תמ"ט
- רבי יעקב דוד ב"ר יצחק מאמשינאוו - תרל"ו

ה' כסלו

- רבי שמואל אליעזר אידליש ב"ר יודא הלוי (מהרש"א) - שצ"ב
- רבי דוד ב"ר יעקב אהרן לוריא (הרד"ל מביכאוו) - תרט"ו
- רבי אשר אנשיל ב"ר שמואל יונגרייז (מנחת אשר) - תרל"ד
- רבי משה דוב ב"ר שלמה זלמן אב"ד וועראצקי - תרנ"ט

רבותיו

כשהגיע לשנתו הט"ו, גמר בדעתו שלא יבלה זמנו לריק רק לעבודת ה', והשליך מלאכתו, פ"א הי' בביהמ"ד ושמע שהחסידים נוסעים לרבם לפריסטיק מקום משכנו של הרבי ר' מענדל'ע מרימונוב זי"ע, נכנס בלבו תשוקה גדולה גם כן לנסוע, וביקש מאתם שיקחו אותו אתם, אבל הם דחקו אותו, אבל הוא לא הרפה והתחנן אליהם שיקחו אותו ובתמורה לכך ישרת אותם כל הדרך, מיד כשהגיע הר"ר הירש לפריסטיק וראה את פניו הק' של הצדיק נתלהב כולו, ורוח של קדושה נכנסה בו, הר"ר ביקש בכל הזדמנות לשמש את הר"ר מענדיל'ע, וניגש להמשב"ק ואמר לו שמהיום הוא רוצה לעזור לו בעבודתו הקשות כמו לבקוע עצים וכדו', וכוונתו בזה היתה כי הלא המשב"ק בשימושו עושה נח"ר להצדיק, והצדיק בעבודתו עושה נח"ר להשי"ת, וע"ז שיעזור להמשב"ק שמשמש את הצדיק יזכה לגרום נח"ר להשי"ת, ואכן כל עבודות מסר לו המשמש, עד שנעשה כל המוציא ומכניס על ביתו של הצדיק, חוץ מדבר אחד לא הניחו המשמש לעשות והיא להציע את משכבו של הצדיק, פ"א ירט הדרך לנגד המשב"ק ולא הי' יכול להציע את משכבו של הצדיק, ביקש מהר"ר הירש לעשות את זה, להר"ר הירש הי' הדבר כמוצא שלל כי ע"ז יוכל לשמש את הצדיק

ישירות, וכל היום עשה הכנה למצוה וחזר לעצמו מה לעשות שלא יטעה, והתפלל אל ה' שתהא שימושו נח"ר להצדיק, ובלילה כשהציע את המיטה ה' מוריד דמעות בעיני שיזכה שהצדיק יישן טוב על המיטה שהציע, והי' מפריד בידו כל קש וקש בכדי שיהי' המיטה רך ונעים לישון, והרר"מ הרגיש בדבר, ושאל למחרתו את המשב"ק מי הציע את מטתו, והוכרח לגלות לו, אז הצדיק ציוה שרק הר"ר הירש יעשה את מטתו מעתה "כי מעולם לא ישנתי כ"כ טוב כמו הלילה" אמר הרר"מ, ומאז התקרב ביותר לרבו הר"ר מענדל'ע ונעשו משרתו ותלמידו המובהק, ועלה בדרגות עילאיות בעבודת השם, אבל הכל הי' בהסתר לכת מאד, ולא ידע איש את רוב גדלו, רק רבו הי' יודע ומכירו, כי אין קדוש כמותו, (כידוע שהחזוה מלובלין זי"ע הודיע פ"א להרר"מ כי הוא משתמש בקודש, והשיבו, התפללתי להש"ת, הולך בדרך תמים הוא ישרתנו, ונושעתי עמו) אבל לא גילהו, כי עוד לא הגיע הזמן, והרה"ק ר"מ חיבבו מאד עד שהרה"ק אמר פ"א כשם שהאר"י הק' בא לעוה"ז בשביל רבי חיים וויטאל זי"ע, כן אני באתי בשביל הרבי ר' הירש, וכאשר עבר ר"מ לרימונוב לקחו עמו, ושם דאג עבורו זיווג הגון, (בזוי"ר הי' חתן הרבני איש תמים במעשיו מו"ה חיים גרייצער ז"ל, ובזוי"ש נשא אשה אלמנה בת הרה"ק ר' אלחנן מבילגוריי זצ"ל, [אחר פטירתו של הרה"ק מרימונוב נשא אותה הרה"ק מרוזין זי"ע]). ואחרי נישואיו נשאו רבו ביותר ושמהו על ביתו וכל אשר בביתו הפקיד על ידו, אחר פטירתו של רבו זה בשנת תקע"ה הלך להסתופף בצל הרה"ק מראפשיץ זי"ע, ושם ישב י"ב שנים עד פטירתו של הרה"ק מראפשיץ (יהי אור, אהלי יעקב).

כתר הילומים על ראשו יצור

רוב חסידים הי' סוברים שהרה"ק רבי נתן לייב בנו של הרר"מ ישב על כסאו, אך איזה רגעים לפני הסתלקותו דיבר הרר"מ על גלגולי נשמתו ואמר שהוא זוכר שבגלגול קודם כתב את "שאילתות דרב אחאי", חסידים בעל מח שעמדו שם פירשו דבריו הסתומים שברצונו לרמז שהרר"ה ימלא את מקומו, כי באיגרת רב שרירא גאון איתא: "שרבי אחאי בעל השאלתות עלה לארץ ישראל, ורבי נטרנאי "שמעיה" ישב על כסאו", ובכל זאת התאמץ הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זי"ע להושיב את ר' נתן לייב, אך רבי נ"ל לא רצה בשום אופן כי אמר ששמע בעצמו שאביו אמר "שכשם שהאר"י הק' בא לעוה"ז בשביל רבי חיים וויטאל זי"ע, כן אני באתי בשביל משמשי הרבי ר' הירש", אבל הר"ר הירש לא רצה עוד לנהוג בנשיאות ונסע אל הרה"ק מראפשיץ זי"ע להסתופף בצלו, שם ישב י"ב שנים והתמסר כולו לעבודת השם.

נשיאותו

עם פטירתו של רבו השני בשנת תקפ"ז, חזר לרימונוב, בה ישב רבו הראשון ואז כבר הי' מפורסם לקדוש ישראל, ומילא את מקום רבו הרה"ק רמ"מ מרימונוב זי"ע, מתחילה הי' לו התנגדות מכמה צדיקים על דרכיו שהי' מופלאים מאד, שהי' מבקש הרבה מעות לפדיון, פ"א הגיע אליו איזה איש שהי' צריך לישועה לזרע של קיימא, ביקש ממנו הרר"ר הערש שמונה עשר רענדלעך, והאיש הי' עני ואביון וכל רכושו לא הי' שמונה עשר רענדלעך, מרן הדברי חיים זי"ע עמד ג"כ שם וריחם על האיש, ואמר לו שהוא יברך אותו בלי פדיון, ואכן נושע האיש ונולד לו בן זכר, אבל אחר כמה שבועות נסתלקה האם והילד רח"ל, אמר אח"כ הרה"ק מצאנז שכל ימיו התחרט למה הי' צריך להתערב בהעסקים של הר"ר הערש (אוצר ישראל)

אבל לאחר זמן ראו כי איש קודש ונורא הוא, וכל דרכיו היא אמת ומשפט, ונהרו אליו אלפי חסידים ואנשי מעשה, גם צדיקי דורו העריצו אותו מאד ובאו לחסות בצל כנפיו, הרה"ק מצאנז הי' אומר שבפרשת פרה צריכים לנסוע לצדיק הדור, והוא הי' נוסע להרה"ק ר' אשר'ל מראפשיץ, ואח"כ להרה"ק ארי' דבי עילאי, ואח"כ נסע להר"ר הערש, ונתפרסם מאד לפועל ישועת גדול אשר ברכותיו מתקיימות, ורבים וכן שלמים באו לקבל ברכותיו ממנו, פ"א שררה מחלה החול–רע ל"ע, וגם ברימונוב התפשטה החולי רח"ל, עשו אז הסגולה המקובל, להשיא איש עני עם בתולה עני' ועשו החופה על הבית העלמין, והנה כאשר רצו להוליך להחופה החתן והכלה, נחלה הכלה בחולי הלז, ובאו אל הר"ר הערש, פתח פיו ואמר "מעבירין המת מלפני הכלה", ותיכף נתרפאת הכלה ושבה לאיתנה.

ידוע הסיפור בעת חתונת הייט"ל בלילה שלפני הנישואין עשו סעודה מיוחדת לעניים כנהוג אצל כל הצדיקים, ומרן הישמח משה זי"ע נתן סכום מעות לבנו ר' אלעזר ניסן זי"ע וקצב סכום קצוב כמה שיתן לכל עני, ובא שם עני אחד שאמר שיוסיפו לו עוד כסף, ולא רצה לקחת פחות, והלך ר' אלעזר ניסן לשאול את אביו, יצא הישמח משה מחדרו לראות פני העני, ותיכף כאשר ראוהו אמר "אש להבה רבי ר' הערש, געב אים געב אים", ויברך העני את החתן ואת הכלה "שמזיווג זה יצאו דורות אשר יאירו את העולם עד ביאת המשיח", והלך לו העני.

אחר כמה שנים כאשר חותנו של הייט"ל הרה"ק מטאלשעווע זי"ע עלה להשתקע לאה"ק, ונסע לקבל ברכות פרידה מצדיקי דורו, כאשר הגיע לרימונוב, מיד הכיר כי אותו עני אשר הי' אצל שמחת החתונה הוא לא אחר מהרבי ר' הערש, ואכן ברכת הצדיק עשתה רושם כידוע.

עבודה שבלב

דרכו בקודש הי' להתפלל בדביקות גדולה בהתפשטות הגשמיות, והי' רץ בעת התפילה אנה ואנה וסופק בידיו כף אל כף, ולא הבחין כלל בכל המסובב אותו, ובריצתו הי' פוגע בשלחן ובספסל ושאר חפצים, ולא הרגיש כלום, ואנשי הקהל הי' מוציאים כל דבר מביהכנ"ס כדי שלא יפגע בהם בדרך ריצתו וינזק, פ"א נפגש בתנור בוער ואחזו בידו וכל ידו נכוותה והתנפחה, אבל הוא לא חלי ולא מרגיש והמשיך בתפלתו בהתלהבות כאילו לא קרה שום דבר (יהי אור).

הרה"ק ר' נפתלי ליזענסקער (בן הרה"ק ר' אלעזר בן הרה"ק רבי אלימלך זי"ע) והרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זי"ע היו פ"א אצל הר"ר הערש, ובשעה שהתפלל הר"ר הערש תפילת שחרית הסתכל רבי אליעזר עליו כל משך זמן התפילה וכמעט שלא התפלל,

והבחין שגם ר' נפתלי עושה כן, אחר התפילה אמר ר' אליעזר לר' נפתלי מה אתם אומרים לזה כל הפמליא של מעלה האט דאך דא מיט גיטאנצט, אמר לו ר' נפתלי כן גם אני ראיתי זאת ועמדתי לראות כל הזמן זאת (אוצר ישראל).

תפלתו היתה בנעימות ובמתיקות נפלאה אשר הי' יודע טוב נגן, והרבה ניגונים המושרים אצל רבותינו מקורם היא ממנו כדוגמת ה"אהבה רבה ניגון", הניגון שמזמרים אצל תפלת "גשם וטל", ואצל "בבואם מאדם" בס"ג.

גם הרבה מנהגים אשר בחצר בית סיגעט קיבל מרן הייט"ל זי"ע מעבודתו של הר"ר הערש, כמו אמירת שמע ישראל בסעודה שלישית אשר הרבה צדיקים אמרו רק ב' פעמים ד' מלך, ורבותינו נהגו לומר גם שמע ישראל כמנהגו של הר"ר הערש.

על מנהג רבותינו עת ירדם לפני התיבה בתפילת שחרית של שבת להתחיל בקול מ"עד הנה" מקורו טהור היא מהר"ר הערש, וסיפר רבינו ז"ל שהר"ר הערש הי' דרכו להתחיל מתחילת נשמת, ואמר הייט"ל שאין הוא מחזיק עצמו במדריגתו להתחיל מתחילת נשמת, אבל כאשר מגיע ל"עד הנה" שוב אין בכוחו להתאפק בנפשו מלהתחיל לומר בקול רם.

עשרה נסיונות נתנסה ועמד בכולם

עבד את בוראו בשמחה רבה, בכל כוחו למעלה מהשגת אנוש, כמו שהעיד עליו הרה"ק מצאנז זי"ע "אונז האבן אים געקענט וועז ער האט נאך גארנישט געוואוסט, היינט איז נישט דא דער עילוי שבעילויים וואס זאל אים קענען משיג זיין".

אפי' בזמנים קשים טובא כידוע מצער גידול בנים רח"ל שהי' לו כשמתו עליו שמונה עשרה ילדים בנים ובנות, לא חטא על נפשו ולא הרהר אחר מדותיו של הקב"ה וקיבל הכל באהבה רבה, אשתו שלא יכלה כבר לתת מעצור לרוחה הנדכה, באתה אל רבו הרה"ק הרבי ר' מענדל'ע ושטחה לפניו צרת נפשה, אז קרא אותו רבו ואמר לו: עד מתי תהי' ממשיך נשמות קדושות כ"כ אשר לא תוכל לקיימם...

כשענדר בנו השבעה עשר, וממש לא הי' ניכר עליו שום עצבות, שאל אותו חתנו מה זאת כי לכל בנ"י אשר יבואו לפניו לבקש רחמים עליהם תתקבל תפלתו לרצון, ומדוע לא יבקש רחמים על עצמו ג"כ, השיב לו "כי זאת היא ג"כ עבודת השם, ומדוע לא יקשה בעיניך על אשר אברהם אבינו ע"ה לא ביקש מהשי"ת שבל ידרוש ממנו עקידת בנו יחידו, ובלי ספק שתפלתו היתה נתקבלה ברצון, ואשר לא עשה זאת נשמע מזה, כי הטעם עקידת יצחק היום לזרעו ברחמים תזכור, ולולא זאת לא הי' לנו תקומה בגלות זה, וזה היא עבודת הצדיקים אשר יעבדו בזה לבוראם.

כשחלתה בתו הצדיקת המפורסמת שהיא הי' השמונה עשר שנעדרו ממנו רח"ל, ובליל שב"ק הי' מתפלל כדרכו בשמחה יתירה כדרכו בק' וריקודין ב"לכה דודי" כמנהגו, ובסעודת ליל שב"ק כאשר הי' מסיב על שולחנו בהתלהבות גדולה ושמחה יתירה, אזי באה לפניו כלתו של הרה"ק הרר"מ וצעקה לפניו בבכי' יתירה כי בתו היא גוססת ר"ז, אז סמך פניו על ידו כעין נפילת אפים איזה רגעים, ואח"כ הגביה את ראשו ואמר כתיב ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, הנה משה רבינו התפלל אל ה' הגם שיהי' בעת צרה רח"ל בעת ההוא היא מלשון בעתה ורעדה, עכ"ז לאמ"ר יהי' נשאר עומד על עמדו עם חוזק אמונתו ובטחונו בה', למען יוכל עוד לדבר דיבור לפני הקב"ה, ועתה אומר גם אנכי להקב"ה הלא בידך נפש כל חי, מה איכפת לך כי יתעכב עוד הדבר ותשאר בחיים ביום הש"ק למען שבל תבטל אותי משמחת הש"ק, והי' יושב וגומר סעודתו ברינה ובצהלה ולא הי' נראה עליו שום שמץ עצבות, ונשארה בחיים עד יום ב'.

שני סיפורים הנ"ל סיפר תלמידו ונאמן ביתו של הר"ר הערש ה"ה הרה"ק ר' הערשל'ע איטשעס זי"ע לבעל ה"ישועת יעקב" זצ"ל, וכשמעו הסיפור אמר: ארכו הימים מיום שנעדר מעמו ל"ע בנו יחידו הגאון מוהרמ"ז זי"ל, ולא מצא נוחם לנפשו על אבלת לבו עד שמעו זה הסיפור, והי' מפליא תמיד בקדושתו של הר"ר הערש זי"ע (באורות המים).

פ"א בל"ד בעומר התאספו צדיקי הדור כמדי שנה בשנה ביומא דהילולא של הרה"ק הרר"מ ברימנוב, אחר תפלת מנחה יצא מרן הייט"ל עם הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע בחצר לדון באיזה ענין, ולפתע שמעו קול רעש גדול, וזה הי' ברכת "על ספירת העומר" של הר"ר הערש, והרה"ק מדזיקוב עמד ומשתהא, א"ל הייט"ל: "מחותן מה אתה מתמה כ"כ, הלא יהודי זה נתנסה בעשר נסיונות ממש כאברהם אבינו ע"ה".

ובא השמש

בחורף שנת תר"ז יצא לאסוף כספים לטובת הנזקקים שנפגע עקב מרד האיכרים שהי' אז, בדרך נצטנן ונפל למשכב, לפני פטירתו התפלל מעריב בהתלהבות עצומה וקרא קריאת שעל המיטה, וסיים את תפלתו בברכת "שהכל נהי' בדברו" שעל ברכה זו אמר הרה"ק מרוזין זי"ע שברכה זו הי' על המיתה, ועלה ונסתלק ביום ל' חשון א' דר"ח כסלו תר"ז לפ"ק.

יסופר כי באותו לילה שנפטר ראו מרחוק כעין עמוד אש בוקע ועולה מהעיר רימנוב, וכל המורה שעות של העיר הפסיקו את מהלכם בעת יציאת נשמתו הטהורה, והוטמן שם ברימנוב. מדברי תורתו נדפס ספר "באורות המים".

א' כסלו

הגה"ק רבי שלום שכנא מלובלין זי"ע

מתולדותיו

הגה"ק רבי שלום שכנא מלובלין זי"ע נולד לאביו רבי יוסף בן רבי יצחק בן הגאון רבי שלום מווינער–נוישטאט זצ"ל הידוע בשם מהר"ש מנוישטאט, גדול חכמי עסטרייך בדורו, ורבן של גדולי הפוסקים כמהרי"ל ועוד, אשר רוב מנהגי אשכנז קיבל המהרי"ל ממנו.

בשנת רס"ח כשהי' אז ילד רך בשנים נפטר עליו אביו שהי' מבורך בתורה וגדולה במקום אחד והי' נמנה בין נגידי פולין, והותיר לו נכסים רבים, אשר בגלל כן הי' יכול לישב באהלה של תורה כל ימי חייו, ואכן כן עשה מנעוריו כבר גלה למקום תורה.

תחילה למד בעיר פוזנא, ולאחר מכן למד אצל הגאון "בעל החילוקים" (נקרא כן ע"ש דרך לימודו, דרך הפלפול והחילוק) ה"ה הגאון ר' יעקב פולאק זצ"ל, אשר הוא הי' רבו המובהק, בישיבה זו למה ביחד עם המהר"ם פאדובא זצ"ל, שנים רבות למד בישיבה זו והתפרסם כאחד מהחריפים הגדולים שעמדו להם לישראל.

נשיאותו

לימים קבע ישיבתו בעיר מולדתו לובלין, ויסד ישיבה ע"ד רבו "בעל החילוקים", ותוך זמן קצר נאספו אליו תלמידים רבים ליצוק מים על ידיו ולקבל תורה מפיו, מהם אשר נודעו לימים כגדולי הדור 'וכל רבותינו ושאר גדולי הדור היו כולם תלמידי הגרש"ש זי"ע' (לשון שו"ת משאת בנימין סי' טז), ועל ראשם הי' תלמידו הגדול רבינו משה איסרליש – הרמ"א זצ"ל, שלימים הי' גם לחתנו (ביוגו"ר), וכך אכן מתארו בחיבורו "דרכי משה" (יו"ד סי' קי) 'הגאון מורי חמי'. אך לדאבון לב נקטפה הצדקת בדמי ימיה בחיי אביה, בהיותה בת עשרים שנה, ובעלה הק' הרמ"א בהספידו קרא עליה "בת מלך" וז"ל הגאון רבי אברהם הכהן ראפפורט זצ"ל אבד"ק אהסלוב בחיבורו "רחמ האיתנים" (פ' כי תצא): "... שאמר הגאון רמ"א בהספד על אשתו, בת הרב הגאון החסיד האלקי מהור"ר שכנא אב"ד דק"ק לובלין על פסוק 'פקדו נא את הארורה הזאת וקבורה כי בת מלך היא' (מלכים ב' ט לד), על פי דאיתא בשביל שקילל הקב"ה לאדמה, בשביל אדם הראשון שאכל מעץ הדעת, ואמר 'ארורה האדמה בעבורך' והיא לא חטאה, על כן להפיס דעתה, נתן לה הקב"ה שבני מלכים ובנות מלכים יקברו בה, וזהו שאמר: 'פקדו נא את הארורה הזאת', פירוש דקאי על האדמה הארורה מאת הקב"ה, היינו שיפקדו את האדמה במה שיקברו בה את הבת מלך, וז"ש: 'וקברוה כי בת מלך היא', מאן מלכי רבנן", עכ"ל, בשנת ר"פ נתמנה לכהן פאר גם כרב ואב"ד דק"ק לובלין, ונשא על שכמו את עול הרבנות בעוז, בשנת ש"ב קיבל תוקף מטעם בית המלכות, להיות שורר על הגלילות ועל דבר ישק על פיו, ותיקן תקנות לטובת היהדות ואחב"י.

פוסק הדור

מלבד המוני התלמידים שבאו אליו לחסות בצל קדשו וללמוד תורה בישיבתו, גם פנו אליו מכל עבר גם בעניני הלכה למעשה, גדולי התורה חילקו לו כבוד רבו וכינוהו בשם רבן של כל בני הגולה, עיין מה שכתב עליו גדול תלמידיו פוסק דור האחרון ה"ה רבינו הרמ"א בשו"ת הרמ"א (סי' מה) וז"ל:"...כי איככה אפצה פה ואירים ראש, לחרוש ולדרוש, לפסוק על מעשה הבא לפנינו בעוד מורי ורבי קיים הוא ובית דינו, הוא גולת הכותרת, עטרת תפארת, גחלת הנשארת, נר ישראל ואורו יזהיר כזוהר השמים יעופף זרחת, ושמן משחת קודש מעשה מרקחת, הוא אשר נודע בשערים, ראש הגבורים, הגאון מוהר"ר שכנא ש"ן [שיחיה נצח]".

ענותנותיה

נוסף על גדולתו בתורה הצטיין בקדושתו ובפרישותו, והי' עניו גדול מאד, עד שענותנותיה גרמה שלא נשאר זכר מתורתו, ומחידושיו ופסקיו הרבים, יען כי ברוב שפלותו לא רצה להעלותן עלי ספר כדי שלא יסמכו עליו לדורות, ולא נעתר בכך אף להפצרת בנו וגדולי התלמידים כמו שכתב בנו הגאון הגדול ר' ישראל (הובא בשו"ת הרמ"א סימן כה) וז"ל: וכן קבלתי הלכה למעשה מאדוני מורי אבי הגאון רבן ומאורן של כל בני הגולה מהר"ר שלום המכונה שכנ"ו זקצ"ל ה"ה הכ"מ אשר העמיד תלמידים הרבה מסוף העולם ועד סופו מפיו חיים ומימיו שותים. וחי נפשי עולמים דזמנין סגיאין בקשתי עם הרבה לומדים ממנו שיעשה פוסק ותשובתו היתה מחמת רוב חסידותו וענותנותו אשר היה עניו יותר מכל האדם אשר על פני האדמה. ואמר יודע אני דשוב לא יפסקו כ"א כאשר אכתוב מטעם דהלכה כבתרא, ואין רצוני שיסמכו העולם עלי, ר"ל כגון היכא דאיכא פלוגתא ביני רבוותא והוא יכריע או לפעמים יחלוק ואין לדיין כי אם מה שעיניו רואות, לכן יעשה כל אחד כפי הוראת שעה כאשר עם לבבו. ומה"ט לא עשה נמי רבו הגאון מהרי"ף (ר' יעקב פולאק) שום ספר גם שום תשובה ששלחו למרחוק לא העתיקו בביתם אלו הגאונים מה"ט אף כי היה נחשב בעיניהם כיוהרא, עכ"ל.

ובא השמש

ביום ו' עש"ק א' כסלו שנת שי"ט לפ"ק נסתלק לגנזי מרומים, וגופו הטהור הוטמן בעיר לובלין, ושם מנוח"כ עד היום הזה, וזה אשר נחרט על מצבת קבורתו: "האבן הזאת אשר שמתי מצבה, והיה בית מלון לאיש אלקים קדוש ונורא, אשר הרביץ בישראל תורה, יותר מכל אשר היה לפניו בדרי בתרא, והחזיר ליושנה עטרה, והעמיד תלמידים הרבה עד שכל דרי ארעא מפיו חיין ומימיו שותים בתדירא, הלא היה עטרת תפארת ראשי אלפי ישראל, ה"ה מופת הדור והדרו, ראש גולת אריאל, מאורן ורבן אב"ד ישראל, גאון הגאונים מוהר"ר שלום המכונה שכנא בר' יוסף זצוק"ל ה"ה חסיד והעניו אשר נאסף אל עמיו ביום ו' ר"ח כסלו שי"ט לאלף הששי ליצירה".

בנו הגאון הגדול ר' ישראל מילא את מקומו כראש הישיבה והאריך ימים אחר אביו ארבעים שנה מיום ליום ונפטר ביום שנפטר אביו א' כסלו שנ"ט לפ"ק, ר' ישראל הי' מגדולי חכמי דורו ובא בכתובים ופלפולים עם גיסו רבינו הרמ"א זי"ע ורבים מגאוני דורו, חיבר הגהות על המרדכי.

מספד תמרורים

עיין מה שכתב הגאון המלבי"ם בספרו "ארץ חמדה" חלק הספדים, בהספד על הגאון "שאגת אריה" זצ"ל, וז"ל: שמעתי אומרים בשם הגאון מוהרמ"א ז"ל, כי נח נפשיה של חמיו הגאון אור ישראל מוהר"ש ז"ל פתח להאי פרשתא מהכא, כתיב 'וכי

יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ, ופי' הוא הענין כך, דחטא הוא לשון חסרון כמאמר בת שבע לדהע"ע, 'והיה כשכב אדוני המלך והייתי אני ובני שלמה חטאים', ופרש"י אני ובני שלמה חסרים מן הגדולה (עיין מלכים א א), א"כ הפי' וכי יהיה באיש חטא משפט מות שיהיה נחסר מאיש זה משפט מות, שהוא צדיק גמור, ואעפ"כ והומת, ותקשה בעיניך הלא אין מיתה בלא חטא, ומתרץ ותלית אותו על עץ, עץ הדעת שאכלו ממנו אדם וחוה ונגזר על העולם מיתה ע"כ ודפח"ח, עכ"ל, וכה מקונן עליו בנו הנ"ל בתשובה הנ"ל וז"ל: בהיות שבעו"ה ביום בוא דבריך נטרפה השעה ונשבה ארון הקודש ונתבקש בישיבה של מעלה, מאור הגולה, רוח אפינו משיח ה' רב הרבנים גאון הגאונים נשיא ישראל (ה"ה אדוני מ"א) הנקרא בשם קדשו מוהר"ר שלום המכונה שכנו זקצ"ל ה"ה הכ"מ אשר עליו היה נאמר צדק צדק תרדוף לקיים מה שנאמר בקש שלום ורדפהו לשכנו תדרשו ובאת שמה. ועתה בעו"ה נפשי עגומה. ושפתי אטומה. ואין בידי להשיב מה. כי נתפרדה החבילה. ואין דעתי צלולה. כי נפלה עטרת הגולה. על זאת נפשי עצובה. דאבה כאבה, ואני אנה אני בא. על כל זאת שלא להשיב (פניך) היקרים ריקם אדון (לפניך) בקרקע מן הבא בידי בהיות דברא כרעא דאבוה הוא, וזכרתי מאמרם ז"ל כל שאינו מניח בן כו', עיין שם בפרק יש נוחלין (דף קט"ז). והנה דרש ר' פנחס מאי דכתיב והדר שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא מפני מה כו' יואב שלא הניח בן נאמר בו מיתה כו' והכתיב מבני יואב עובדיה בן יחיאל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה וכו'. וק"ק למה התחיל בשינויא בתרא בדוד ובשינוי קמא ביואב (אולי דנוסחא אחרת נזדמנה לו). אלא בא ללמדנו דלא הדר ביה מכל וכל אלא גבי דוד אבל גבי יואב אע"ג דה"ל בן כיון דלא הוה כמותו מעלה עליו הכתוב כאלו אין לו בן לענין ההוא דיש נוחלין שהבאתי לעיל דפשע דה"ל ללמדו ולהדריכו. לכן אני מחוייב להשלים לגול מעליו חרפה זו ושיצדק עליו למימר שכב עם אבותיו, ע"כ נכנסתי לדברים להבין מה טוב... כה עתירת אוהב ישראל בן לאדוני מורי אבי הגאון מוהר"ר שלום המכונה שכנו זקצ"ל ה"ה, המתאבל על גולת הכותרת, עטרת תפארת, ראשי אלפי ישראל שהושלך בעו"ה ארץ, בראש חדש כסליו שי"ט הכ"מ.

גדולים צדיקים במיתתן

ידוע שהיה דרכו של הרבי מלובלין לשלוח להתפלל על קברו של הרה"ק רבי שלום שכנא מלובלין על כל צרה שלא תבא, וגם בר"ח ושאר יומא דפגרא שלח על קברו, ואכן, מכל המצבות של גדולי לובלין לדורותיהם נשארה עומדת על עמדה בשלימותה מצבתו של הרבי ר' שכנא, וסמוך לה מצבת קדשו של ה"חוזה" הק', ומקובל הי' אצל יהודי לובלין שר"ש נשאר שם בכדי להגן על תושבי לובלין, ומספור שבזמן שכיהן הגה"ק רבי לייבל'ע איגר זי"ע בלובלין פרצה שם פעם שריפה גדולה סמוך לבית הגה"ק, והשריפה נתגברה עד שהיה חשש גדול שיתפשט על בנין של הגה"ק ובאו אנשים לשאול מה לעשות להשריפה אשר אין באפשרות לכבות אותה, וחלילה הכל בסכנה, אז ציוה הגה"ק לילך להקבר של הרבי ר' שכנא ז"ל ולאמר על קברו שהוא הבטיח להיות מגין על לובלין, והלכו מנין לשם, ואח"כ נתכבה האש והשריפה נפסקה".

ב' כסלו

הגה"ק רבי משולם פייבוש מזבאריז' זי"ע

צור קודש מחצבתו

הגה"ק ר' משולם פייבוש מזבאריז' זי"ע נולד בשנת ת"ק לערך לאביו הגה"ק ר' אהרן משה הלוי העלער המגיד מסניאטין בן הגה"ק ר' מאיר אב"ד סטארי בראדשין (חתן הגה"ק ר' יעקב משה בעל "ידי משה" על מדרש רבה) בן יחיד להגה"ק ר' שמשון אב"ד סטארי ברדשין שהי' גם בן יחיד להגה"ק ר' אברהם ראש ישיבת סעקולא (חתן הגה"ק ר' יחיאל לוריא נכד מורינו המהרש"ל ולמעלה בקודש מזרע דוד המלך, וכמו שכתב בשו"ת מהרש"ל סי' כ"ט) בן הגה"ק בעל תוספות יו"ט זי"ע אשר הי' נין ונכד לרבי נתן בעל "הערוך" ראש ישיבה ברומי ממשפחת התפוחים משבט יהודה, וכן לרבינו זרחיה בעל "המאור" אשר צור מחצבתו משבט לוי מבני הקהתי אשר עבודת הקודש עליהם.

בנוסף לכך היה נכד למורינו המהר"ל מפראג, וכן לרבי יצחק חיות אב"ד פראג בעל "אפי רברבי", מורינו המהרש"א, הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי, הגה"ק רבי הירש אשכנזי בעל "החכם צבי", ולהגה"ק בעל "צאן קדשים" ולמעלה בקודש צדיקים ומצוקי ארץ.

גם מצד אמו הי' רם היחס, אמו הרבנית הצדיקת מרת וועכנע היתה בת הגה"ק ר' ישראל משה אב"ד טיסמעניץ שהיה מצאצאי רבי יהודה החסיד בעל ספר חסידים ולמעלה בקודש.

האיש מקדש

בהגיעו לפרקו נשא את בתו של אחד מחשובי עיר קניהניטש בגאליציע, ותקופה מסויימת אף התגורר אצל חמיו, בשבתו שם מצא את שאהבה נפשו, חבורתא קדישתא מבקשי ה' עמם נתקשר בקשר אמיץ וחזק לתורה ועבודת ה'.

לימים נשא בזיווג שני את הרבנית הצדיקת מרת יענטל בת הגה"ק ר' מרדכי הלפרין אב"ד ברעזאן שהיתה מיוחסת מאוד נכדת רבינו הרמ"א, המהרש"ל, ורבי מרדכי יפה בעל הלבושים, ולמעלה בקודש.

הרבנית האריכה ימים אחרי בעלה הצדיק והי' מפורסמת בצדקותה ובברכותיה הנושאים פירות, עד שרבים ושלמים נהרו אליה להתברך מפיה, ובתוכם גם הרה"ק בעל אוהב ישראל זי"ע, ומספור בס' מהרש"ם הכהן על התורה במגילת יוחסין בהקדמת הספר, דהרה"ק מאפטא בא פעם אליה, וכפף ראשו וברכתו בברכת כהנים, וענה הרה"ק מאפטא אמן.

ובס' אפיקי ים מסופר כי חסידים רבים באו אליה לעת זקנותה, ובעת חלוקת ה"לעקיך" אם אחד מהחסידים הושיט ידו לקחת פעם שניה הרגישה ואמרה: יד זה כבר לקח פעם אחד.

בצל רבותיו

בימי נעוריו למד תורת הנגלה אצל רבו הגאון האדיר המפו' בעוצם חריפותו ובקיאותו רבי משה צבי העלער אב"ד בוקשוויץ ובעמח"ס "גאון צבי", לימים אוה להוסיף שלימות על שלימותו ונסע אל צדיקי הדור תלמידי הבעש"ט הק' כדי ללמוד מדרכיהם.

בראשית מכתבו המפורסם הוא מונה את שלשת רבותיו הדגולים מרועי החסידות וז"ל: ואני לא זכיתי רק לראות פני תלמידו האלהי רבי דוב בער זלה"ה, ואף כמה פעמים הייתי לפני האשל הגדול האלהי רבי מנחם מענדל מפרעמישלאן זלה"ה, וביותר להבדיל בין המתים ובין החיים הרב המופלג האלהי מרנו הרב יחיאל מיכל (המגיד מזלאטשוב) נירו יאיר.

כשנסע הרה"ק ר' מנחם מענדל מפרימשלאן לארה"ק נסע ר"מ אצל הרה"ק המגיד מזלאטשוב זי"ע ואמר לו: אני נותן לך את היונגערמאן הזה שהוא דימאנט רק נישט געשליפן, ואז התחיל לנסוע אל אל המגיד הק' מזלאטשוב זי"ע בצלו חמד וישב ונתקשר אליו בעבותות אהבה, ואותו החזיק לרבו מובהק.

בהקדמה לס' "גאון צבי" שנכתב ע"י נכדו המו"ל כותב דבר פלא ורוח הקודש שנצנצה בו וז"ל: כח התמדתו בתורה של הגאון צבי הי' למעלה מדרך הטבע עד כלות הגוף והנפש, לימים ביקשו והתחננו אליו בני ביתו שיתור לו מנוחה באחד מחדשי הקיץ כדי להברות את גופו החלוש, לאחר הפצרות מרובות נענה להם, בימים ההם ור' משולם פייבוש מזבאריז' עודנו תלמיד לפני רבו הנ"ל, אותה נפשו להתעלס באהבים ולהתעלות אצל המגיד הק' מזלאטשוב זי"ע שלימים הפך לרבו מובהק, אך מפני כבוד רבו ה"גאון צבי" נמנע מליסע אליו, אך בהזדמנות זו כשרבו לא הי' בביתו ובישיבתו החליט לכתת רגליו לחזות בנועם המגיד הק' מלואטשוב זי"ע, וכדי שלא יוודע הדבר לרבו הקדים לחזור טרם שוב רבו, ביום שוב רבו הלכו תלמידיו והוא בתוכם כמה פרסאות מחוץ לעיר כדי לקבל פניו בכל הכבוד הראוי, וכשניגש ר' פייבוש אל רבו והושיט לו את ידו לשלום, הרגיש רבו על אתר שנסע אל הרה"ק מזלאטשוב, והחזיק ידו עד בוש, ואמר לו בזה"ל: "פייבוש'ל דו האסט מיך שוין איבערגעלאזט", ויהי הדבר לפלא בעיני תלמידיו.

אכן כפי הידוע ביקר גם אצל עוד מתלמידי הבעש"ט כמו הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע, וכן אצל הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימינוב זי"ע שהי' צעיר ממנו בשנים, וכן הגה והמליץ לשומעי לקחו ללמוד בספרי הרה"ק בעל ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע.

בשבתו עם חברים

כן היה מקושר בעבותות אהבה ודביקות נפלאה עם רש הרה"ק ר' זאב וואלף מטשארני-אוסטראה זי"ע, אשר לאחר הסתלקותו של רבו המגיד הק' נסע אל רעו ליזבאריז', ומצא אצלו את שאהבה נפשו, פ"א הי' אצלו בזבאריש, ואח"כ כנשפטר ממנו הלך ר' פייבוש ללוותו ועלה עמו על העגלה, ושוחחו בדביקות ובידידות נפלאה עד שהגיעו לטשארני-אוסטראה, אח"כ רצה ר' וועלויל ללוות את ר' פייבוש, ועלה על עגלתו, ושוחחו בדברי תורה עוד פעם בדביקות ובאהבה נפלאה עד שהגיעו בחזרה לזבאריש, כך הי' כמה פעמים מגודל דביקותם אחד אל השני לא יכלו להפרד, ועד כדי כך גדלה דביקותו ברעו ר' פייבוש, אם כי מעולם ביקש לעלות לארץ הקודש ולחונן עפרה, בכל זאת נמנע מלהוציא מחשבתו אל הפועל כי ימי חיותו של ר' פייבוש, כי לא רצה להיפרד ממנו.

והעמיד תלמידים הרבה

לימים נתעלה לכהן כמגיד מישרים בעירו זבאריז', ורבים היו נוהרים אליו לשמוע דרשותיו ואמרי שפתיו בדברים היוצאים מלב קדוש ונכנסים ללבות השומעים.

אחד מגדולי תלמידיו הי' הרה"ק ר' שלמה דוד אייבשיץ זי"ע אב"ד סראקע בעל "ערבי נחל" ו"לבושי שרד" זי"ע, והי' נוסע תמיד אליו ללמוד תורה מפיו, ומסופר שבני קהלתו של ר' רבי שלמה דוד זי"ע בקשו להניאו מלנסוע לרבו הק' באמרם אליו שלא נאה לגאון כמוהו לנסוע למי שאינו גדול כל כך בתורה, והא ניסה תמיד להוכיחם שרבו גדול ממנו בתורה, אך הם לא קבלו את דבריו, פ"א הגיע ר' פייבוש זי"ע לסראקע, רצו התלמידי חכמים בני סראקע להווכח אחת ולתמיד את גדלותו בתורה, ונכנסו לתהות על קנקנו והציעו לפניו שש קושיות חמורות בש"ס, והוא בגודל ענוותנותו ענה להם שיכול לתרץ כל השש קושיות בתירוץ אחת והיא - שאינו יודע ללמוד, אח"כ נכנס הרה"ק בעל לבושי שרד לרבו ומענה בפיו, שגם בלאו הכי הוא סובל רבות מבני עירו על נסיעותיו אליו ועתה שמנע עצמו מלהראות את כוחו בתורה עאכ"ו שלא יניחו לו, ענה לו רבו הנח לי כמה יגיעות יגעתי עד שפעלתי שלא אראה את למדנותי מן השפה ולחוץ וכעת ברצונך שאאבד עולמי בשעה אחת, פ"א הי' עוד פעם בסראקע ונתעוררה שאלה חמורה בעניני מקוואות אז הוכרח לפסוק בדבר שנוגע לעיקרי תורה, ואז נוכחו כולם בגאונתו.

תלמידו בעל הלבושי שרד מביא את רבו בספרו לבושי שרד בשו"ע או"ח סי' קס"ח, וגם בסוף יו"ד.

כמו"כ נמנו כתלמידיו הרה"ק ר' יוסף דוד הכהן אב"ד יאסי בעל "דרכי האמונה", הרה"ק ר' מנחם מענדל מקאסוב בעל "אהבת שלום", הרה"ק ר' זאב וואלף שור אב"ד סקאליט בעל "ספר הדרושים", וכן בן גיסו הגה"צ ר' יצק אב"ד בוקשוויץ.

תורת אמת היתה בפיהו

הי' ידוע לאיש אמת מאד, וחיפש את האמת בכל מעשיו בלי פניות, מסופר שפ"א נאלץ לברוח מפני שהלשינו עליו בשלטונות וסכנה גדולה היתה צפויה לו, ונכנסו אליו מקורביו והוכיחו לו על פי ההלכה כי מחויב להסכים שיכינו לו פאספארט מזויף על שם אחד, כדי שיוכל לעזוב את הארץ, ואכן בגין פיקוח נפש הסכים, כשהגיע להגבול ושאלו את שמו ענה שם בדוי לא שמו האמיתי ולא המזויף שהי' רשום בתעודה, ונתנו לו לעבור, כששאלוהו מקורביו מדוע נהג כן השיב, אני יודע כי הרוסים ימינם ימין שקר, וצריך לומר להם שקר מוחלט מתחלתו עד סופו, אלו אמרתי את השם שהי' רשום בהפאספארט הייתי אומר קצת אמת שהרי כך רשום בהפאספארט, והם אינם סובלים אפי' קצת אמת.

עקב ענוה יראת ה'

פ"א עבר דרך עיר רימינוב והכין הרה"ק רבי ר' מענדעלע מרימנוב סעודה יפה בעבורו, ומרוב ענותנותו סירב לשבת ליד ר' מענדל'ע באמרו מה לי ולכבודו הרי אני כבר בן שבעים וארבע שנים ועדיין לא עשיתי תשובה, החזיר לו ר' מענדל'ע כמוני כמוך, עמך אנכי בצרה זו, יבוא ונסעד יחד.

פועל ישועות

לאחיו של הרה"ק ר"פ נכנס רח"ל רוח רעה, ונסע להרבה צדיקי הדור להתברך מהם, וכולם אמרו לו שיסע לאחיו הרה"ק מזבאריז שרק הוא יכול להושיע לו, וכן עשה ותיכף נסע לאחיו, ויהי כאשר אך פסע את מפתן ביתו של אחיו צעק הרה"ק מזבאריז עליו "צא טמא", ובאותו רגע יצא ממנו הרוח הרעה ונעשה כאחד האדם.

אם פגע בך...

פ"א סיפר כי בש"ק בשעת אכילתו בא אליו היצה"ר ואמר לו האיך אתה אוכל, כלום התפללת היום כראוי, ואיך מלאך לבך לעבור על דברי חכמים לא תאכלו על הדם וכו', והשיב לו תדע שבדין אני אוכל עתה דתפלה היא מדרבנן, וסעודת שבת הוא מדאורייתא, ולא יתכן שבשביל תפלה שהיא מדרבנן לידחי מצות סעודת שבת שהיא מדאורייתא, שוב פ"א בא אליו ביום שב"ק בעת תפלת שחרית בשעה שתפס הציצית בידו והראה לו שהותר קשר אחד של ציציותיו והיא סי' עפ"י ספרים קדושים שאין לזה האיש יראת שמים והאיש הראה לו כ"ז כדי להחליש לבו, והתחזק והשיב לו דע דאדרבה בזה אני רואה שאני כן ירא מהש"י שאל"כ הי' בכחי לתקן הקשר, ורק מפני שאסור לעשות בש"ק קשר אינני מתקן ואין זה רק מיראת השם.

חלישות גופו

כשהתאכסן הרה"ק ר"פ בזלישטשק אצל האב"ד ר' שמואל מרגליות בן אחיו של המאיר נתיבים, הזהיר הבעל אכסני' את בתו להגיש לו כל פעם מיני מאכל להשיב את נפשו כי גופו חלוש מאד, ואינו יכול לסבול את עומס נשמתו הק'.

והוי דן את כל אדם לכף זכות

דרכו של ר"פ הי' שקרא לכל אדם בשם צדיק, ולימד זכות על כל עוברי עבירה, פ"א הביא לו עשיר אחד מחסידיו כובע משי חדש, לא עברו ימים רבים עד שנגנב הכובע, וכשנכנס אליו נותן הכובע, סיפר לו איך שבא צדיק אחד שמסתמא לא הי' לו כובע ללבוש, ולקח את הכובע החדש שקנית עבורי, נתמלא הנותן המתנה תמה ואמר וכי אתם עוד קוראים לאותו גנב צדיק, השיב לו ודאי שהוא צדיק נעביך לא הי' לו מה ללבוש, אמר לו האיש אדרבה יאמר לי הרבי גם כן היתר לגנוב ואני עוד יקרא צדיק, הרי בתורה כתיב לא תגנוב, ואתם קוראים אותו צדיק, שתק הרה"ק מזבאריז וחשב קצת ברעיונו הק', אח"כ פתח ואמר לו מה אעשה "ער איז פארט א צדיק" כי בפירוש נאמר ועמך כולם צדיקים, "איז פארפאלן ער איז טאקע א צדיק".

ובא השמש

ביום ב' כסלו תקנ"ה נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש ומנוחתו כבוד בזבאריז'.

השאיר אחריו תולדותיו הקדושים: מזיו"ר הרה"ק ר' אהרן משה, מזיו"ש הרה"ק ר' ברוך יצחק מזוואניץ, והרה"ק ר' שמשון מאוזיראן מח"ס "נזירות שמשון". על גדלותו של רבי שמשון נוכל ללמוד באפס ממה שמספר אודותיו: פעם שבת במעזיבוז אצל הרה"ק בעל "אוהב ישראל" שהי' אז המרא דאתרא, בהגיע עת סעודתא דמהימנותא פקד עליו לתדהמת כל הנוכחים לעשות שולחנו בבית מלונו בשב"ק ולהתנהג כמנהגו בביתו, ויהי לפלא כי לאט נודע טעם הדבר, בסעודת שחרית של יום השב"ק כאשר הסב הרה"ק מאפטא על שולחנו פתח ואמר אל המסובין: תדעו איזה טובה גדולה עשיתי להרה"ק ר' שמשון מזבאריז' במה שצויתיו לישב על שולחנו לעצמו, כי בעולם העליון קרי כרוזא בחיל, כי היות ואחד מהדיינים בבית דין של מעלה המיד אחד מנכדיו את דתו רח"ל, ולכן הי' עליו לעזוב את מקומו, על כן יעלה אחד מהצדיקים מהעולם הזה אל עולם העליון למלאות את מקומו, וישאלו לאמר מי יעלה לנו השמימה, אז אמר הרה"ק ר' יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע הן יש בעולם בן ר' פייבוש ושמו ר' שמשון והוא ראוי לאותה איצטלא, ועניתי ואמרתי על זה לאמר, אמנם כן הוא, כי זה הרב ר' שמשון ראוי לישב על מקום הנפקד בסנהדרין של מעלה, אולם עודנו דרוש הוא לחפץ טובת ישראל להיות בעולם הזה אתנו בחיים חיותו, ולכן צויתיו לשבת על שולחנו לנהל את עדתו.

ה' כסלו

הגה"ק רבי שמואל אליעזר אידליש זי"ע [המהרש"א]

אלה תולדות

נולד בשנת שט"ו (ר"ל שכ"ה) בקראקא לאביו הג"ר יהודה הלוי (אחיו של ר' שמואל הלוי אבי ה"שורי זהב" זי"ע), שנמנה על גדולי העיר גאון בתורה, בנו מזכירו בסוכה (דף לח) ב"ב (לב), הי' נצר בין מצד אביו ובין מצד אמו למשפחות מיוחסות מאוד בישראל, במעלליו יתנכר נער בחכמתו הנפלאה אשר הפליא את כל באי במגע אתו, ותודה לכשרונותיו וגודל שנינותו והבנתו, חדר לעמק הדברים בתורתו אשר למד בהתמדה גדולה, והשגותיו ובקיאותו בתורה גדלה מיום ליום אשר הפליא את גדולי הדור אשר השכימו לפתחו כדי להשתעשע עם הנער הרך, ויצאו מהתפעלות על גודל חריפתו וכח זכרונו העצום שלו, וכולם העידו שעתיד הוא להיות לגאון גדול בישראל, מספור שכאשר הי' בן שש שנים שאלו דודו ר' שמואל (הנ"ל) כתיב בברית בין הבתרים שאמר הקב"ה לאברהם ואתה תבא אל אבותיך בשלום, וכתב על זה

רש"י: "ללמדך שעשה תרח תשובה", לכאו' מנין לו לרש"י שתרח עשה תשובה בחיים, אפשר זכה להכנס לגן עדן רק בזכות אברהם כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ק"ד) "ברא מזכה אבא", הנער הרהר רגע וענה בחריפות: בפסוק נאמר ואתה תבא אל אבותיך, לשון רבים, משמע שלא תרח לבד זכה להכנס לגן עדן אלא אף נחור אבי תרח, אם כן אין לומר שזכותו גרמה לתרח ליכנס לגן עדן, כי אם אמנם ברא מזכה אבא, הרי אין הוא מזכה את אבי אביו, ומכאן שגם תרח עשה תשובה..., גם הי' מחונן בהדרת פנים מאד ושרים ורוזנים היו באים להסתכל ביופיו, ואביו ואמו שחששו מעינא בישא, גדלו את שערות ראשו.

האיש מקדש

כשהגיע לפרקו רצו הרבה רבנים גדולים ועשירי המדינה לזכות באבן יקרה זו, אבל הוא לא רצה בשום שידוך שהציעו לו, שנפשו חשקה בתורה ורצה להוסיף ולהגות בתורה שנים רבות, וכל הצעותיו היו כרוכות במשרות רבנות הגודרות אחריהן עסקי הציבור, ויגרם לו הרבה ביטול תורה בשביל זה, באחת הימים הגיע לקראקא הרבנית מרת איידל אשכנזי היילפרין מפויזנא אלמנתו של הגאון ר' משה אשכנזי היילפרין זצ"ל אב"ד דק"ק בריסק, מתלמידי המהרש"ל והרמ"א, שהיתה עשירה מאד, והגיעה לקראקא עקב מסחרי', ושמעה את שמעו של העילוי הנפלא, הלכה לבית הורי המהרש"א והציעה לפניהם את בתה החכמה והצניעה, ואמרה שהיא יחזיק את החתן כל ימיה בהיותו סמוך על שלחנה, המהרש"א הסכים להשידוך, ואחרי נשיאתו עבר לפויזנא, ופתח ישיבה אשר נתלקטו אליה תלמידים רבים גדולי תורה ויראה, ונודעה הישיבה בשם "החבורה הקדושה" באשר תלמידיה עסקו בתורה בקדושה ובטהרה מתוך פרישות מתענוגי עוה"ז, חמותו העשירה העריץ מאד את חותנתה המהרש"א, ולא פעם אחת עזבה את עסקי' ובאה לביהמ"ד להביא את ארוחותיו במו ידיה', והחזיקה מכספה את כל תלמידי ישיבתו הגדולה בכל הצטרכותם, וכאות תודה והוקרה אליה כינה המהרש"א את עצמו על שמה "איידליש".

על כס הרבנות

עשרים שנה ישב המהרש"א בישיבתו תחת חסותה של חמותו הגבירה, ושקד על התורה והעבודה עם תלמידיו, בשנת שס"ה (שפ"ח) נפטרה חמותו כשהיא זקנה מופלגת בת מאה שנים, כאשר בדקו בעזבונה תמהו הכל בראותם שלא השאירה אף פרוטה אחת ליורשיה, ואת כל יתרת רכושה הוציאה בימיה האחרונים להחזקת הישיבה, שהספיק עד שלושים ימי אבלה, ונשארו המהרש"א ותלמידיו בלי תומך, ביום השלושים באה משלחת של קהילת כעלעם לפויזנא והציעו לפניו את כתר הרבנות בעירם, המהרש"א שברח כל ימיו מן הכבוד, והי' שנא את הרבנות, ראה בזה יד ה' ונעלץ לקבל עליו את עול הרבנות, בשנת שע"ד נתקבל לרב ואב"ד בעיר לובלין, ובשנת שפ"ה עבר לכהן ברבנות העיר הגדולה בישראל אוסטראה, אשר הרחיב ביותר את ישיבתו הגדולה, אלפי תלמידים זרמו לישיבתו, ושמו יצא למרחקים כגאון הדור, וכל גדולי הדור באו עמו במשא ומתן של הלכה, סיפר הרה"ק בעל דברי יחזקאל זי"ע משינאווא ששמע מבעל ישמח משה זי"ע שהמהרש"א הי' דרכו להתבודד בחדרו קודם לימודו עם תלמידיו, ולא ידעו מה מעשהו אז, שכרו התלמידים בחור עני שיטמין עצמו תחת המטה בחדרו של רבם המהרש"א לראות מה עושה שם, כשנכנס המהרש"א לחדרו והתחיל בעבודתו, התחילו עיניו של התלמיד לכהות עד שלא הי' יכול לראות עד שהי' קרוב ח"ו להתעוור, יצא הבחור ממקומו והתודה לפני רבו על מעשהו, ובירכו שיתרפא (מגילת יוחסין לבעל ישמח משה), גם הי' ראש המדברים ב"ועד ארבע ארצות" והשתתף בישיבותיו, ותיקן הרבה תקנות לחיזוק היהדות, ודבריו נתקבלו בכבוד בעיני חכמי דורו, הגאון רבי יואל סירקיש זצ"ל הב"ח פונה אל ראשי "ועד ארבע ארצות" בלובלין וכותב: הנה עמכם גדול הדור... להמתיק סוד ועצה עמו..., מלבד גאונותו הי' המהרש"א מפורסם בצדקתו ובטוב לבו, על משקוף ביתו הי' חרות הפסוק (איוב לא) "בחוץ ילין גר דלתי לארח אפתח", ואמרו עליו שבמשך כל השנים שהי' רב באוסטרואה לא הי' בכל העיר יהודי רעב לחם.

צדיק מצרה נחלץ

בשקדנותו הרבה למד המהרש"א יומם ולילה, וכדי שלא ירדם בלילה תוך כדי לימוד, גדל המהרש"א את שערות ראשו, וקשרם בתקרת ביתו, כך הי' מנהגו כל לילה ולא הוציא לילה אחד בלי לימוד התורה, חוץ מלילה אחד שלא למד זה הי' בליל "ניטול", שאז הי' נוהג לחשב את הכנסותיו למען דעת כמה עליו להפריש מעשר לעניים, והנה הי' איש אחד קל דעת מתושבי אוסטרואה, שנשא בלבו טינא בלבו על המהרש"א, הלך והלשין עליו בפני המלכות, שהוא מחרף ומגדף את הנוצרי, כהוכחה לדבריו הביא את מנהגו של המהרש"א שלא לומד תורה בליל "ניטל" באשר אוירתו של לילה זה טמאה היא, המהרש"א שלא ידע מכלום ישב כמנהגו באותו לילה וערך חשבונותיו, והנה לפתע נופל ספר מתוך הארון הספרים על הארץ, המהרש"א מיהר לקום והרים את הספר והחזירו למקומו, אולם כעבור כמה דקות נפל ספר אחר ממקומו, המהרש"א הרים שנית את הספר, כך הי' כמה פעמים, עד שחשב המהרש"א הלא דבר היא וכשנפל עוד פעם הספר נטל את הספר ופתחו כדי לעיין בו, באותו רגע נפרצה הדלת ושוטרי העיר פרצו את הדלת בלוית המסור, כשראו את המהרש"א עם ספר בידו, חזרו לעקבותיהם ועצת הרשע נאפר.

ובא השמש

נפטר במוצאי שבת קודש ה' כסלו שנת שצ"ב, והוטמן למחרתו ביום א' בבית החיים באוסטראה, וזה אשר חרות על מצבת קבורתו: פה נטמן ונאסף איש תנא דמלכי, הוא נגר ובר נגר, מופת הדור, הצניף הטהור, הרב המופלג בחכמה בענוה וביראה, ושמעו יצא ממזרח שמש עד מבואו, האיר כל חכמי ישראל, בחיבורו הגדול שחידש בפלפולו ובחריפתו, על גמרא פירש רש"י ותוספות, הגאון נ"י פ"ה מוהר"ר שמואל אליעזר

במוהר"ר יהודה הלוי זצלה"ה, ונתבקש בישיבה של מעלה, ומת במיתת נשיקה, ועלה לשמים והיתה מנוחתו כבוד במוצאי מנוחה, ונאסף ביום א' ה' ימים לחודש כסלו, בשנת שצ"ב לפ"ק, תנצב"ה. השאיר אחריו דורות ישרים ומבורכים בנין וחתנין רבנן, מרן רבינו בעל ישמח משה הי' נו"י אליו, כמו שמעיד על זה בספרו כמה וכמה פעמים, ויחסו אליו היא עד להפליא כשמזכירו, ראה מה שכותב בפרשת ואתחנן ובאמת ראויין הדברים למי שאמרם דאף דאצלינו הוא נדמה לדבר פשוט, היינו כיון שכבר הורינו זקיננו דבר זה, אבל הממציא הראשון דברי זה ודאי כחכם יתקרי, ולפעמים מיישב דבריו עפ"י יסודות של כתבי האריז"ל וז"ל: (שם) נשאלתי לפרש דברי זקיני הגאון החסיד מהרש"א זצוק"ל... והשבתי שיש בזה דבר עמוק שלא רצה לומר במ"ק כמו שהזהיר האריז"ל... לכן המציא זקיני דבר חכמה עמוקה... והבן כי הוא פלא גדול בס"ד, ובריש דברים כותב: ונראה שלכל זה כיון זקיני מהרש"א... ואל תתמה כי זה דרכו במקום שלכאורה דבריו מובנים כפשוטם, כיון לדברים רחוקים ועמוקים (מגילת יוחסין), בספר "צדיק כתמר" מביא בשם מרן הקדושת יום טוב זי"ע שדרכו של מרן בעל ישמח משה לרקד כל כך בשמחת תורה בעת הקפות, מקובל הוא מזקני הרמ"א והמהרש"א, שהי' דרכם לרקוד בש"ת עם הס"ת עד אפיסת הכוחות.

מורשתו הרוחנית

מורשתו הרוחנית היא בלתי שום ספק ספר "חידושי הלכות" ו"חידושי אגדות" המפורסמים בישראל, שנספח כמעט לכל מהדורות התלמוד, ב"חידושי הלכות" הוא מפרש ומסביר את דברי התלמוד בעמקות ובחריפות יתירה, ואמנם לשונו קצרה מאד – כמו שכתוב בעצמו בהקדמתו "שמאהבת הקיצור לא יאריך בדברים" – ופעמים גם יותר מדי, עד שקשה להבין את כוונתו, ברוב המקומות הוא מסיים "ודוק" או "וק"ל" אע"פ שבאמת אינו קל כל כך, והאחרונים מתייגעים להבין את דבריו, וב"חידושי האגדות" מפרש את האגדות התמוהות בתלמוד.

בס' שארית ישראל (שער הזמנים דף ו' ע"ב) מובא שהבעל שם טוב הק' אמר שכל החיבורים שהיו עד המהרש"א ועד בכלל היו ברוה"ק, וכיון שהוא ברוה"ק הוא תורה עצמה, והיינו שרק הגילוי הוא ע"י רוה"ק אבל כיון שנתגלה נעשה תורה באמת, תורה בעצם גבוה מרוה"ק. עוד מובא שם (שער ההתקשרות דף ה' ע"ב) מובא שהבעל שם טוב הק' זי"ע שיבח את המהרש"א ז"ל למאד בגודל צדקתו עד שאמר שאם היו העולם יודעים מזה היו לוחכים העפר שעל קברו.

בס' נפלאים מעשיך (עמוד רפ"ד) מובא כי לאחר שהגאון המהרש"א זצ"ל הוציא את חיבורו לאור עולם, קיבל על עצמו לילך בגלות, פעם אחת הגיע לעיר אחת בליל שישי בשעה מאוחרת ונכנס לביהמ"ד, וישבו שם שני אברכים ועסקו בתורה, ואף שהבחינו באורח שנטה ללון אמנם לא היה להם שום השגה מי הוא האיש הלזה, והאברכים נתקשו אז באיזה תוס' במס' ביצה ולא עלתה בידם. נענה א' מהם ואמר, הלא כעת יצא לאור חיבור חדש על הש"ס הלא הוא חידושי המהרש"א, הבה נראה אם הוא מבאר את דברי התוס' הללו, והתחילו לעיין בדברי המהרש"א, ולאחר פרק זמן שעיינו בו ולא הבינו את דבריו, סגרו את ספר המהרש"א, וכשראה המהרש"א כי הם מתקשים מאוד באיזה ענין הלך ושאל להם במה הם עוסקים, ענו לו כי המה מתייגעים להבין איזה ענין בהחיבור החדש שיצא כעת לאור הלא הוא ספר המהרש"א, אך לא הצליחו לירד לסוף דעתו, התחיל המהרש"א ז"ל להסביר להם בטוב טעם ודעת דברי המהרש"א על בוריו עד שנתברר להם הכל בקילורין לעינים. שוב שאל להם המהרש"א למה סגרו תיכף את החיבור ולא עיינו בו כל צרכו, ענה לו א' מהאברכים כי ראשו בל עמו כי עדיין אין לו בשר קמח לשבת ואין לו היכולת להתייגע ולעיין כל צרכו כעת בדברי החיבור החדש, נענה המהרש"א ואמר, וכי נדמה לכם כי להמחבר של החיבור הזה בשעה את ספרו היה לו די סיפוקו, 'צי ער האט יא געהאט דעמלטס מעהל און פלייש אויף שבת'.

גדולי הדורות העריצו מאד חיבורו ואמרו עליו גדולות ונצורות, ונצטט כמה מהם.

וז"ל "ראש יוסף" (פסחים כז): זה ימים לא כביר נדפס ס' מ"ע ותמה על מהרש"א ז"ל כדרכו, וכנראה שלא טרח לעיין בדברי מהרש"א ז"ל להבינם על בורים, ותמה אני שרב גדול כמוהו איך שלא שת לבו לעיין במהרש"א ז"ל "אשר כל דבריו ברוה"ק נאמרו", ומי יתן וכל חכמי ישראל בזמנינו יבינו דבריו הקדושים וטוב להם וכו', ואיך לא ירא לכתוב על מהרש"א שטעה, וכל דבריו מים חיים מן המקדש עכ"ל.

וז"ל חי' הלכות (להג"ר יואל ב"ר משה גד זצ"ל נכד הט"ז) דברי מאוה"ג ומאור עינינו בהלכה מרא דשמעתתא הגאון מהרש"א ז"ל אשר בדק כל חורין וסדקין ויורד לעומק וצלל במים אדירים והעלה מרגניתא דלית בה טימא ולא הניח כל סדק ובדק אשר לא תיקן וכל דבריו מיוסדים על אדני השכל ויסודות חזקים "וכל רוחות שבעולם לא יזיזנו ממקומו" ואיך יערב לבו לגשת לסתור או לחלוק בשום דבר מדבריו "וכל החולק עליו כחולק על השכינה".

הגאון ר' יונה לאנדסאפער זצ"ל (בעמח"ס שו"ת מעיל צדקה, כנפי יונה, מאורי אור, הי' גאון עצום ומקובל נורא איש אלקים קדוש) בצוואתו וז"ל: ...ויעמיד ג"כ בדקדוק רב על פי מהרש"א ופירושו לבד יוכל להאר עיני האדם בתורה כל זמן שמאריך בה לעמוד על עומק ההלכה כי כל דבריו הם בקיצור מופלג ובעומק לאמיתות לשונו עט סופר מהיר ורוח אלקים דיבר בו "כי מבלעדי רוה"ק א"א שיעשה אדם ספר כדומה לזה", עכ"ל.

וז"ל החזון אי"ש (קובץ אגרת מכתב א') לא אמנע להעיר כי בלבי אשר לא יפה עשו הדור האחרון אשר עזבו לימוד ס' מהרש"א ז"ל אשר מתנה טובה נתנה לישראל לזכות בו הדורות הבאים אחריו, להרגיל את הלומדים בהתעמלות התורה אשר אך העמל הוא העבודה המעולה ואשר עליהם כיונו חז"ל בהפלגת התורה על לומדיה, והמהפך את הגשם לרוח והגוף לנפש, והנכנס ברמ"ח אברים של אדם לזככם ולעדנם לקיום חיי התורה, וס' הק' הזה הוא מלא התעמלות בדברים מוכרעים ועמוקים, ומרגל את האדם בעיון נכון ועמוק, גם מועיל הדבר מאד לזיכרון כל סוגיה לפרטיה ודור שלפנינו החזיקו מאד בס' הזה, והגרע"א לא הניח דבר מספרו, "ומיום שעזבוהו אבדו את ידיעת הפשט כלו"... עכ"ל.

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **יצחק** ב"ר ישראל **דייטש** ז"ל

נלב"ע ז' כסלו

וזו' האה"ח מרת **פיגא** ב"ר משה יהודה **דייטש** ע"ה

נלב"ע כ"ח מרחשון

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנם ידידינו הרבני הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **אהרן מתתי' דייטש** הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' במאנסי

לעילוי נשמת

האה"ח

מרת רחל לאה בראך ע"ה

בת הרה"ח ר' **שמואל חיים** ז"ל

נלב"ע א' כסלו

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנה ידידינו הרבני הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **שמואל חיים בראך** הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' בב"פ

חודש כסלו | הכנה לחנוכה

לקט אמרי קודש כפי צדיק וקדוש עליון בעזרת קדושת היום וסגולתו

בהג"ה אשר ברש"י שבתנ"ך הישנים הנדפסים בשנת ת"ס המכונים על שם רש"י ישן על הפסוק אשר בירמיה (לו ו) "ביום צום" ושם (ט') "בחודש התשיעי קראו צום לפני ה', וביום צום זה ראש חודש כסלו והוא ירח תשיעי לירחים, וכל החטאים שאדם עובר מראש חודש ניסן עד חודש תשרי מוחלים לו ביום כיפורים כשעושה תשובה וכשלא עושה תשובה ממתינים לו (מיום כיפורים) [מהושענא רבא] עד ראש חודש כסלו שהוא ארבעים יום, נגד ארבעים יום של קבלת הלוחות והיא תשעה חדשים, ועל זה נאמר "הרה עמל".

(סוד מישרים מובא בליקוטי צבי)

◆◆◆

צדיקים אמרו על חודש כסלו – "כס לב", שהלב מכסכס [ס'שאקלט זיך נאך מיט בענקעניש] אחרי הימים הנוראים כשנזכרים מהעבודה של חודש תשרי ומכל המצוות, מרחשון הוא רק רחושי מרחשין שפתייהו, וכסלו הוא שהלב מכסכס, ולכן מתחיל עכשיו הלב לכסכס בהשתוקקות להיו"ט של חודש כסלו "דער לעכטיגער יום טוב פון חנוכה", ובדרך משל לאדם המהלך בדרך בחושך ורואה אור למרחוק נעשה שמחה בלבו, כן הוא כשמגיע ראש חודש כסלו רואים כבר האור של נרות חנוכה ונעשה שמחה בלב.

(אמרות קודש)

◆◆◆

במזל תשרי מאזנים דשוקלים עוונותיו לגיהנום, ומזל כסלו קשת שזורקין אותנו מן הגיהנום.

(ילקוט ראובני)

◆◆◆

פעם בראש חודש כסלו כשהקיץ הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצוק"ל, אמר שהיה בעולם העליון וראה שם רעש גדול, ושאל מה היום מיומים, אמר לו שהיום ראש חודש כסלו הוא בחינת יוהכ"פ, והוא יום מחילה סליחה וכפרה לישראל, יען שחנוכה הוא הגמר, מתחילה ההארה כבר מתחילת החודש.

(גנזי ישראל)

הס"ק הר"מ מלעכאוויטש זי"ע אמר פעם אחת: "היתה זו חתונה גדולה שהתחילה בחמשה עשר באב ונמשכה עד ימי החנוכה".

(תורת אבות)

◆◆◆

במדרש על הפסוק הנותן בים דרך אלו ימים מאלול עד חנוכה, וכן הוא בירושלמי שבת פ"ב ה"ו. וכמו שסיפרו חסידי מרן הקדוש מצאנז זי"ע וכן סיפר פעם נכדו הרב הקדוש מציעשנוב זצ"ל בעשרת ימי תשובה בסעודת מצוה, שבאחד השנים עוד באמצע ימי חודש אלול נענה ואמר הגאון הקדוש מצאנז זי"ע בלשון קדשו: "הבה נמהר לנרות חנוכה".

(דברי צדיקים)

◆◆◆

חז"ל אומרים במשנה מחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא, (ביכורים א ו) ולא אמרו עד כ"ה בכסלו, כדי לרמז בזה ששמחת החג מאירה עד לחנוכה.

(חידושי הרי"ם)

◆◆◆

בפסוק קל ה' ויאר לנו אסרו חג בעבותים וכו', הנה שם קל הוא חסד, כמ"ש חסד קל כל היום, וכששם הוי"ה מתמלא בחסדים אז ויאר לנו בא אור, וז"ש אל ה' כשמיחד קל עם הוי"ה ומתמלא חסדים אז ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח פי' כי מצינו בספרים שהכתיבה בר"ה והחתימה ביוהכ"פ וגמר הדין בהו"ר, עכ"ז אף שיוצאין הפתקין הנגזרים אין להם כח להתקיים עד חנוכה אולי יתקן האדם מה שעיוות נמצא שקדושת החג נמשך עד חנוכה שאז רשות לקיים הפתקין לכך יש לו לאדם להמשיך ע"ע ולקשר קדושת החג סוכות עד חנוכה, וז"ש אסרו חג פי' קשרו החג בעבותים היינו חג הסוכות שלוקחין בו ענף עץ עבו"ת וקושרים הד' מינים בעבותים ולכן נקרא חג הסוכות חג בעבותים, תקשרו הקדושה מהחג הזה עד קרנות המזבח הוא חנוכה שאז היה חנוכת המזבח.

(זרע קודש)

משורשי מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מתוך שיחה אצל ביקור
הרה"ג ר' שאול שמחה פריעדמאן שליט"א

רב דק"ק שמן למנחה ד'נאדיפאלי בעיה"ת לעיקוואד יע"א

בן הגה"צ אבד"ק טענקא שליט"א וחתן כ"ק אדמו"ק מקאלוב שליט"א לרפו"ש

באכסניית כ"ק מרן רבינו שליט"א בלעיקוואד יע"א

יום א' לך לך תשפ"ד לפ"ק

רבינו קידם פניו בברכה ושאל בשלומו

הרב מנאדיפאלי: איך האב געהאט א פלא'דיגע מעשה, און איך וויים נישט וויאזוי דאס צו האנדלען, און אסאך ערליכע אידן האבן מיר געזאגט אז מ'דארף גיין צום סאטמארע"ר רביע"ן, אן אינטערסאנטע מעשה וואס איז געווען.

ס'איז געווען דא אין לעיקוואד א עלטערע פרוי, 'לאנגנער' האט זי געהייסן, זיי זענען סטרעטינער אייניקלעך, זיי האבן געהאט א ביהמ"ד און מ'האט עס פארקויפט ווען זי איז אוועק, און מ'האט אריין געלייגט ביי מיר אינעם ארון הקודש צוויי פסול'ע ספרי תורה'ס, ס'איז געלעגן דארטן אפאר יאר, נאר שמחת תורה האב איך עס געגעבט פאר די הקפות.

פאראיאר שמחת תורה איז אינער אראפ געפאלן מיט די פסול'ע ס"ת, מ'האט געזאגט אז ס'האט נישט אנגעריבט די ערד, אנדערע האבן געזאגט אז ס'האט יא אנגעריבט די ערד, ס'איז דאך א פסול'ע ספר תורה, האב איך מיך מיישב געווען, זי איז אוועק און זי האט נאר איין קינד וואס איז נישט מיט אלעמען, איז אפשר זאל איך עס געבן צו פארריבטן, אפשר זאל עס זיין לזכות פאר איר, עס איז נעבעך גארנישט געבליבן פון איר.

איך האב אמאל געהערט וועגן די סלאנימער מעשה מיט די ספר תורה'ס, אז ס'איז געווען פסול'ע ספרי תורה'ס אמאל.

רבינו: יא, דאס איז א אלטע מעשה, שוין בערך הונדערט יאר צוריק, ס'איז געווען צוויי שטעט, 'סלאנים' און 'מיר' אין די ליטא, דארט האט מען געשריבן ספרים פאר עקספארט קיין אמעריקא, אין אמעריקא האט זיך דעמאלטס געמאכט אסאך נייע שוהלן, און אביסל נייע ישיבות, אומעטום האט מען געבויעט שוהלן, איבעראל האט מען געדארפט ספרי תורה, האט מען געברענגט פון דארט, מ'האט אימפארטירט פון אייראפע, דארט זענען געווען סוחרים נעבעך פארדארבענע אידן, וואס האבן געשריבן ספרי תורה דורך מחללי שבתות, ממש אזוי,[1] איך רעד נישט פון דעם אז מ'האט נישט מקדש

---

1 הנה יש לציין שכפי הנראה היו בשנים קדמוניות כמה וכמה סופרי סת"ם יראי ה' בעיר 'סלאנימא' (סלונים) שבמדינת ליטא, אשר היתה עיר מלאה חכמים 'וסופרים', ובוודאי עליהם לא היה שום חשש או שאלה על כשרותם, אמנם ברבות השנים לפני מלחמת העולם הראשונה מצב היהדות במדינות אייראפא התחיל לירד רח"ל כידוע, ובפרט במדינת ליטא ובהעיר סלאנים והסביבה, והרבה קלי דעת קפצו על המציאה והתחילו לסחור בסת"ם, עד שפתחו כמה 'מפעלים לייצור סת"ם' רח"ל, והביאו נערים פוקרים ונשים רח"ל שישבו וכתבו ספרי תורה בבזיון נורא מאוד רח"ל, ודרשו מהם שיכתבו 5-4 ספרי תורה בשנה אחת!. וכמה סוחרים הובילו אותם למכור במדינות באמעריקא, וכאשר רבני הדור נתוודעו למכשול הגדול והנורא הקימו קול זעקה, והצליחו קצת לעצור את העוול הנורא, אך בהמדינות באמעריקא הצפונית והדרומית שהיתה אז ריק מרבנים וגדולי התורה הצליחו למכור הרבה סת"ם רח"ל.

וכך מעיד הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין ז"ל בספרו ערוך השלחן (יו"ד סימן רפ"א סעיף ט) בעשרים שנה קודם תקופת מלחמת העולם הראשונה:

געווען די כתיבה און די שמות דאם איז איין זאך, אבער מ׳האט ממש געשריבן אום שבת, דעם פסוק ׳מחלליה מות יומת׳ האט מען געשריבן אום שבת קודש, אזוי איז געווען.[2] און די ערליכע רבנים פון די דארטיגע מקומות, האבן גע׳פסק׳נט אז די ספרי תורה׳ם זענען פסול.[3]

...בדור פרוץ הלזה, שבעונותינו הרבים האמונה נתרופפה, והסופרים רבו כארבה, ובעיר אחת ידענו לדאבון לבבינו למאות סופרים, ורובם אינם יראי שמים כלל, ומשם פשתה המספחת בכל ערי מדינתנו"... ובבירור שאינם מקדשים שמות ומעשיהם חול ולא קודש"... עכ"ל.

והאמת מוכרח להיאמר שספרי תורה כאלה לאלפים נשלחו במשך עשרות בשנים ובפרט בשנים שבין מלחמת העולם הראשונה והשניה, לרחבי אמעריקא וגם לארצות אמעריקא הדרומית. אותם הסופרים הפוקרים כבר שבקו חיים שנים רבות, אבל מעשי ידם, ספרי תורה מכתיבתם עדיין מצויים, לדאבון לב, במאות בתי כנסת, בתי מדרש, ישיבות ושטיבלעך הפזורים ברחבי ארצות אמעריקא הצפונית והדרומית, לצד ס"ת קדושים המונחים בארון.

2

ונעתיק כאן מה שנתפרסם בקובץ המאור שי"ל ע"י הרב מאיר אמסעל ז"ל (שנה ל"ו קונטרס ד) שמביא מכתב מהרב הגאון ר׳ משה יהודה הכהן בלויא מברוקלין (סידור לדפוס כתבי יד של ראשונים על הרמב"ם עם הש"ס עם הגהות והערות) שכותב אודות הספרי תורה מהעיר סלאנים, וז"ל:

בענין מנהג איזה סוהרים הקונים מזוזות שרובן פסולות, ובוררים מהן אותן הנראות כשרות ומוכרים אותן בזול, וטועים שכונתם לשם שמים כדי לזכות את הרבים, כי יש להם קונים שאם לא ימצאו מזוזה בזול יקנו בחנות אחרת והן פסולות ודאי, על כגון זה נראה לומר מ"ש הכוזרי ׳כונתך רצויה אבל מעשיך אינם רצויים׳, ואבאר ענין זה להלכה.

בילדותי למדתי בישיבת מיר בפולין, וראיתי בעיני שמלבד הישיבה שעמדה במדרגה גבוהה מאד, היתה העיר ההיא עיר מליאה סופרי"ם כפשוטה, שהיו בה יותר מחמשים משפחות שהיו עוסקים במלאכת הסופרות של סת"ם, ורק שנים מהם היו ידועים לתלמידי חכמים ויראי השם, והשאר היו עמי הארץ או קלים או כופרים ר"ל.

וכן היה המצב בעיר ׳סלונים׳, שרוב הסופרים אשר בסלונים לא היו ראויים לסמוך עליהם כלל, ונעתיק כאן מקובץ "המאסף" (חודש חשון שנת תרע"ד) אשר התפרסמה שם המכתב דלהלן:

"הרימו מכשול, יום ב׳ י"ג אלול שנת תרע"ג מאוגסט-ווילנע בארץ ארגענטינא... רחש לבי דבר טוב, לעורך טוב, שיתן מקום ב"המאסף" לדברי אלה הנאמרים באמת, ואל ההורים והמורים אשא עיני, ולחוקקי ישראל ה"ה הרבנים הג׳ די בכל אתר ואתר, אשא מדברותי, לדבר מעניני סופר, וארים קולי כשופר "הרימו מכשול מדרך עמי"!!!

דעו לכם רבותי, כי הדברים אשר אציע פה לפניכם לא מאומד ושמועה אני אומר לכם, כי אם אשר עיני ראו ולא זר, וזה הוא. הנה יען אשר עינו בנמצא פה ארגענטינא סופרי סת"ם "כי אף המעט מזעיר אשר באו הלום החליפו את האות באת", ע"כ כל הסת"ם הנמצאים פה למכירה, הם מובאים מאיירופה מבתי המסחר של המ"ס באדעססע ובהמבורג וכדומה. והבתי מסחר הנ"ל הם קונים את הס"ת ותומ"צ מבתי חרושת

הרב מנאדיפאלי: יא, איך האב געהערט עפעם וועגן דעם, אזן כ׳האב עם געגעבן פאר איינעם א מעקלער זאל

של הסופרים בעיר... אשר יקבלו נערים המנוערים מדעת, להתלמד במלאכת הכתיבה של סת"ם בלי שום השגחה פרטית הנצרכת לענין קדוש כזה. והאמנם לא אפונה בזה שדבר זה הוא בודאי בלתי נודע להרבנים הג׳ דשם, כי ידוע שהם גאוני ארץ, ולא יניחום ח"ו להוציא מתחת ידם דבר שאינו מתוקן. בפרט במכשול רב כזה. זולת אשר הסופרים הם מאלו אשר במחשך מעשיהם. אשר מעיקר הדין הם פסולים ומכשילים בזה כמה אלפים ורבבות מישראל, כי הבתי מסחר הנ"ל מוכרים הסת"ם בכל תפוצות ישראל הן באיירופה, הן באמעריקא הצפונית, הן פה באמעריקא הדרומית, ועוד ועוד... כי אצלם הוא כשאר מסחר ולא ידעו להבדיל בין קודש לחול, ורק אם הסופר אוזל לו אז יתהלל, ואינו חושש אם ח"ו עי"ז ש"ש מתחלל. אך מי הוא האשם בזה? אם לא הסופרים הבורים.

והנה זה ערך שנתים אשר קנו פה בהביה"מ הגדול ס"ת וכפי הנשמע הוא מ׳סלאנים׳, וכאשר ראיתי כן תמהתי, כי לא תואר ולא הדר לו, שיטה נכנסת ושיטה יוצאת, וכולו לקוי בחסר ויתיר וחליף, ומהנמנע לתקנו, וכעת הובא הלום למכירה כמה מאות תומ"צ, והמה ממש פסולים כאשר עיני הרואה יראו בהמזוזות אשר אני שולח אל הרב עורך "המאסף", כי נחלפו צורות האותיות, זיי"ן בנו"ן פשוטה, נו"ן בזיי"ן, וי"ו ביו"ד, יו"ד בוי"ו, וכמה תיבות נחלקו לשתים. ועוד ריעותות רבות אשר רבו מלמנות, ובראותי זאל השתוממתי ונרעשתי על המראה הלזה, ואמרתי לא עת לחשות היא..."

3

להלן העתק מהודעת מרכז שומרי סת"ם בפולין בענין זה:

להדודעות ולהתגלות

הנהלת הראשות ממרכז שומרי סת"ם בפולין.

עם געבן בודק צו זיין, היינט אז א ספר תורה איז געווארן אזוי טייער, פרעג איך אים וויפיל דארף עס קאסטן, זאגט ער, פינעף א האלב טויזענט דאללער, שוין כ׳האב געטראפן איינער זאל עס מנדב זיין, פינעף א האלב טויזענט דאללער איז נישט אזויפיל, ס׳לוינט זיך צו האבן אן עקסטערע ספר תורה, מענטשן בארגן, מ׳פארט ארויס און מ׳וויל מיטנעמען א ספרי תורה.

בקיצור, ער האט עם פארראכטן און כ׳בין עם געקומען אפנעמען, כ׳בין געגאנגען צו אים אין אפיס, און ער פרעגט מיך צי מ׳זאל טוישן די עצי חיים אויך, זאג איך אים, אז דער איד האט געצאלט פינעף א האלב טויזענט דאללער מן הסתם וויל ער א שיינע עצי חיים, שוין, כך הוה, ער נעמט אראפ די עצי חיים, דארט טרעפט ער א זיגל ׳סלאנים׳, זאג איך אים ׳סלאנים׳? כ׳האב דאך געהערט אז ס׳איז געווען אמאל א מעשה מיט פסול׳ע ספרי תורה׳ס..., יא, ער האט נישט געענטפערט אויף די מינוט, אבער ער זאגט כ׳האב געהערט פון די מעשה, אבער מ׳דארף מברר זיין וואס וואו ווען.

האב איך מיך אהנגעהויבן אריין צו לייגן אין דעם, ר׳ דוד לייב גרינפעלד (ע״ה יו״ר וועד משמרת סת״ם בבארא פארק) האט ארויס געגעבן באריכות די גאנצע באשרייבונג פון דעם, איך האב בעפאר קיינמאל נישט געווואוסט פון דעם אז טויזענטער ספרי תורה׳ס זענען דורך זיי געשריבן געווארן, איך רוף אים אהן דעם מעקלער און איך זאג אים אז דאס איז זיכער פון סלאנים, כ׳האב געגומען א בילד פון דעם און כ׳האב גערעדט צו רבי אברהם הערש וואזנער דער רב פון מאנסי, און אויך צו ר׳ שאול לייב זאלדאן (מוותיקי הסופרים בקרב אנ״ש בקרית יואל יצ״ו) וואס ער קען זיך זייער גוט אוים אין דעם, ער האט מיך געהייסן רופן טאקע דעם וועד פון קרית יואל, דער וועד פון סופרים וואס מ׳האט געמאכט דארט אין קרית יואל.

זאגט מיר יענער – דא קומט דער עיקר מעשה – אז א איד פון רוסלאנד וואס איז מיט צוואנציג יאר צוריק ארויס געקומען, יענער איז א מומחה אויף כתבים, און ער זאגט אז דאס איז נישט פון סלאנים.

זאג איך אים, עס שטייט דאך א זיגל אויפגעשריבן ׳סלאנים׳, רבי אברהם הערש וואזנער זאגט אויך אזוי, און נאך אידן וואס פארשטייען זאגן אזוי.[4]

---

[4] וזו היתה עדותו של הגאון רבי שמעון שוואב ז״ל, וז״ל: ״בשנת תרצ״ז לאחר שהגעתי לארה״ב, גרתי בעיר באלטימור במדינת מערילאנד. באחד הימים ראיתי מודעה שביום א׳ בשבוע הבא יתקיים חגיגת ״הכנסת ספר תורה״ בבית הכנסת בית יעקב ברחוב פארק הייטס. בפגישתי עם רב ביהכנ״ס הנ״ל הרב אלעזר ב. פרידלאנדר ז״ל, שאלתי אותו על מקור הס״ת ומיהו הסופר שכתבו.

הרב, במצב רוחו המרומם היה לחוט לספר לי, שהס״ת הגיע מאחד המקורות החשובים ביותר שניתן להעלות על הדעת, הלא היא העיירה מיר. כדי להדגיש את שמחתו על האוצר שקנה, הוא אמר לי שבעיניו ראה את החותמת של איגוד הסופרים ד׳מיר׳.

״בתלמיד ישיבת מיר, בהכירי מקרוב את שפלות מצב היהדות של הסופרים, אמרתי לרב בית הכנסת הנ״ל, שלהערכתי אסור להוציאו לקריאת התורה ולברך עליה. הרב נדהם מדברי, וטען: איככה אוכל

ש. רזניק

סופרי סת״ם

עירתנו לא נתברכה במקורות פרנסה מרובים. רוב היהודים עסקו במסחר קמעונאי, מכולת, בדים ועורות. בני העירה לא הרבו בקניות ובעיקר שמשו התגריות את האוכלוסיה הכפרית. הגויים שהיו באים ליפי שוק וירידים. גם בעלי־מלאכה היו חלק ניכר ורבים היו מהם שעשו לרוב עבודתם בסביב הכפריים. מקור־פרנסה חשוב לבני העירה היתה הישיבה הגדולה. בה עסקו בתורה מאות בחורים שבאו מערים ומארצות אחרות. להם השכירו חדרים והם קבלו ארוחות בבתי משפחות בעירה בשכר.

בדרך־כלל היתה העירה דלה ורחוקה מחיי מותרות, אפילו בבתים שפרנסתם היתה מצויה בביתם. אחת הפרנסות החשובות ביותר, ומקצוע נדיר מאד, היה כתיבת ספרי־תורה, מקצוע של ״סופרי סת״ם״.

במיר התרכזו מספר רב ביותר של סופרי סת״ם מאשר בכל ערי פולין, ולא גזמא היא שמיר היתה מרכז של סופרי סת״ם בעולם היהודי בכלל.

מספרם של סופרי סת״ם הגיע למעלה מ־70 איש, ואם להוסיף עליהם את עושי הקלף לספרי־התורה, בעלי־הגהה, מתקני השגיאות, תופרי היריעות, מצחצחי הספר ומחברי־יריעותיו, הרי שמצאו את פרנסתם במקצוע זה כ־100 משפחות.

בשנת 1921, בגמר מלחמת העולם הראשונה וקרב־האזרחים ברוסיה, אחרי ברית־השלום בין פולין ורוסיה, נשארה עירתנו כעירת־גבול בחלקה של פולין. הקשר הראשון עם העולם החיצוני היה עם צפון־אמריקה. יהדות אמריקה היתה חסרה במשך שנות המלחמה תשמישי־קדושה, בהיותה נתוקה ממזרח־אירופה, מן המרכזים שסיפקו ספרי־תורה, מזוזות, תפיליו, ומגילות לאמריקה וגם לדרום־אפריקה. קבלה עכשיו את התוצרת של מיר העירה ביד מלאה. אנשי המקצוע נהנו מן הרווחה. המקצוע התפשט, והתרחב תמיד נתוספו תלמידים חדשים שרכשו את המקצוע שפיפק פרנסה בשפע. התשלום היה במטבע זר, בדולר (של אמריקה) ולא בזלוטי (של פולין).

אבל הקופת הזוהר במקצוע עברה מהר. הקופת הכפע באמריקה אחרי מלחמת העולם הראשונה לא ארכה. והגיעו ימים של ספל כלכלי. בתגריות תשמישי הקדושה נשאר מלאי סחורה שאין לה קונים. נתעכבו הקניות במקומות הייצור והגיעו ימי חוסר־עבודה.

בעלי המסחר והיצרנים שהעסיקו את סופרי סת״ם השכירים ניצלו תמיד את הפצב למובתם. בזמן של שפל לא הפסיקו את העבודה אלא הפחיתה. כדי לקבלה בעבודה זולה. ובזמן של גאות היה כבר ברשותם ספרי־תורה מוכנים למשלוח לפי דרישות התגריות באמריקה.

אם נמשך השפל זמן רב, לא הפסיק ההון ליצרנים להמשיך בעבודה. יצרן שהתעקש והמשיך בה. עשה זאת, כמובן, על חשבון בעלי־המקצוע שהלין שכרם הזדמים רבים. שהרי כל ספר־תורה כתיבתה נמשכת 3־4 חדשים והיו עובדים במחיר זול וקלף לא־סוב ומיושן משארית המלאי. העובד לא היה יכול להוציא את תפוקתו הרגילה. ולפיכך ירד שכרו. כי העבודה היתה קבלנית והשכר לכל ספר תורה. היו גם פפיקות־רגל בין נותני־העבודה, ודוקא בין גדולי הייצרנים. בפצב זה התארגן לפעולה ״האגוד של סופרי סת״ם״ כדי להתגונן מפני נותני העבודה. הדרישה הראשונה של ״האיגוד״ היתה לא ללכת בעלי מקצוע חדשים. אפילו א״י את אחיו. פרש לאב המלמד את בנו. היה מקרה שבנו של מלמד בתלמוד תורה למד לאחיו את המקצוע. מיד פנה ועד־האגוד אל הרב דמתא והזהירו באם לא יפסיק בנו של המלמד לחפר את התלמוד האגוד, הרי חברי האגוד יוציאו את בניהם מתלמוד־התורה וישפיעו על קרוביהם להוציא גם את בניהם, ולמסרם לבתי־ספר. אימם זה פעל. והוסקה הפרת התלמוד האיגוד. האגודה קבעה פוגים ומחירים בכתיבת ספר־תורה. קבעו סיגים נגד הלנת שכר ודרשו שצמצום העבודה תחול על רווקים.

בראש ועד האגוד עמד יוסף מזורבין ז״ל, מותיקי פועלי־ציון עוד מ־1905. אדם מן העמלים

זאגט ער, ווייסטו וואם? אויב דו לאזסט די ספר תורה ביי מיר געב איך דיר צוריק די פינעף א האלב טויזענט דאללער, איך האב אים שוין געהאט געצאלט. דאם הייסט אין אנדערע ווערטער, אויב איך לאז די ספר תורה ליגן ביי אים געט ער מיר צוריק דאם געלט, און דאם מיינט אז ער קען עם פארקויפן ווייטער...

אזוי האט מיר געזאגט דער מעקלער. ער טראכט דאם צו פארקויפן ווייטער, און דא שטייט סלאנים, ממש מחללי שבתות האבן דאם געשריבן.

רבינו: יא נעבעך, דער מונקאטשער רב (אות חיים ושלום סי' ל"ט) שרייבט אויך זייער שארף ווען די סופרים.[5]

הרב מנאדיפאלי: יא, איז געווען אזוי אז ס'איז אויסגעקומען אז איך האב געדרשענט ברבים אום תשעה באב, קומט צו צו מיר א יונגערמאן, ער האט געווואונט אין א געגענט נעבן לעיקוואד, ס'הייסט 'לעיקוואד קאמינס', ר' אליעזר הורוויץ הייסט ער, ער וואונט דארט, זיי האבן א שטיק צייט געלייגט אין א ספר תורה, דאם איז געווען פון קאנארסי, הרב גרובער האט געווואונט דארט,

רבינו: יא, איך וויים הרב גרובער האט דארט געווואונט, ער האט געהייסן [הרב] ר' אברהם גרובער ער איז

לבטל כעת את חגיגת הכנסת ס"ת, לאחר שכבר נתפרסם הדבר בכל העיר.

מיד הצעתי לרב הנבוך שישלח טעלעגראם אל הגאון הרב אברהם קמאי (יצ"ל הי"ד) אב"ד מיר, וישלם גם על הטעלעגראם חוזר של מלה אחת בלבד, כשר או פסול.

"הטעלעגראם נשלח, ולמחרת הגיע התשובה: פסול.

וסיים הגאון הרב שמעון שוואב זצ"ל: "למרבה הצער, בסופו של דבר מצא הס"ת את דרכו לבית כנסת אחר".

כעין זה נשמע מפי ר' אברהם וועדיגער יו"ר פאג"י, שאביו שהיה מנגידי העיר הגדולה לאדז' בפולין שלח אותו ללמוד בישיבה הגדולה בעיר מיר, וסידר עבורו אכסניא מכובדת אצל אחד מסופרי העיר.

בליל שבת קודש הראשונה, נתקשה לישון במטה זרה שעדיין לא התרגל עליה, ובעוד ליל טרם הפציע אור הבוקר, ירד והלך לפנות עצמו לבית הכסא, ובעוברו בפרוזדור הבחין אור עלעקטרי הבוקע מאחד החדרים שדלתו לא היתה סגורה לגמרי, והתפלא שהרי בעת לכתו לישון היה חושך בחדר זה. כאשר הלך חזרה לחדרו בעוברו בפרוזדור, הסב את הדלת בחשאי, ונהנה והשתומם שבעל הבית ישב ליד השלחן והמנורה, וידו מושכת בקולמוס על יריעת ס"ת.

יותר לא היה הבחור אברהם מסוגל לחזור לשינתו, הוא היה נדהם ומשתומם, ולא ידע אם חל עליו להגיב, ואם לראש הישיבה או למשגיח, ומי יודע אם בכלל יאמינו לו, שסופר סת"ם יכתוב ס"ת בעצם יום השבת קודש. כך עבר עליו יסורי נפש, אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר. בינתיים עבר עליו כמה שבועות, עד שכבר לא היה מסוגל להתאפק, וניגש למשגיח, אך שוב חזר בו, כי הרי בטח לא יאמין לי על עדות חמורה כואת נגד בעל האכסניא המתגורר סמוך לישיבה הק'.

עד שסוף סוף החליט הבחור אברהם הנ"ל, ויהי מה, כי אם לא אגיד ונשא עווני, וברוב פחד ורעדה ניגש למשגיח ובקושי גמגם להוציא זאת מפיו, ואך כאשר גמר להעיד על בעה"ב שכותב ס"ת באשמורת בוקר שבת, נאנח המשגיח והרגיעו: מה, אתה מגלה את אמריקא? הרי זו מכת המדינה.

---

5 וז"ל: יש עיר אחת בליטא (סלאבימא) שמשם יוצאים סת"ם לאלפים ורבבות, והפירצה מרובה משם לאין שיעור וערך, ובאותו פרק הייתי יחד בווילנא ובקארלסבאד עם הגאון העצום שר התורה מו"ה יוסף זצ"ל אבד"ק סלאבימא (בעמ"ח ספר פורת יוסף ומרבבת יוסף), ושאלתיו על דבר הסת"ם מסלאבימא, והשיב לי בקצרה בתור הרב בעירו, כי כל הסת"ם היוצאים משם על פני המדינות וכו' המה פסולים מדאורייתא וכו', כי זה יכתבו וכו' רשעים וכופרים וכו', ועושים להכעיס ומקידוש השמות מאן דכר שמיה, כי אינם מחזיקים ומאמינים בזה כלל וכו', ונודע לי אז כי במדינתנו בווילנא ופעמים ימכרו וישיגו הספרי תורה בכתב היופי רק משם, ותצילנה אוזן כל שומע, שומו שמים, האזינו אחיי ורעיי וראו גודל הפירצה והבינו עיכוב הגלות בחטא זה, אשר רוב קהילות ישראל נכשלים בעוה"ר בס"ת ותפילין ומזוזות פסולים וכו'... עיי"ש.

ועיין עוד בספר ערוך השולחן (יו"ד סי' רפ"א סעיף ט) וז"ל: ...בדור פרוץ הלזה שבעוה"ר האמונה נתרופפה והסופרים רבו כארבה, ובעיר אחת ידענו לדאבון לבבינו למאות סופרים, ורובם אינם יראי שמים כלל, ומשם פשתה המספחת בכל ערי מדינתנו מזלזים במקח מאד ולוקחים ללמוד נערים ריקים שאין בהם לחלוחית יראת שמים, ומוכרים תפילין ומזוזות בעד מטבעות קטנות, מפני שכותבים כמה בכל יום, ובבירור שאינם מקדשים שמות ומעשיהם חול ולא קודש... ע"ש.

געווען דעם יאס'ער רב'ס איידעם (ה"ה הגה"צ ר' יואל אשכנזי ז"ל אבד"ק יאם בפלעטבוש).

א' הנוכחים: דער ר' אלימלך הורוויץ איז ר' יעקב הורוויץ'ס פון מעלין אן אייניקל, און ער איז אן איידעם ביי [הרב] ר' זלמן לייב גרובער ז"ל (רב דביהמ"ד זכרון יואל יאם בלעיקוואד) הרב גרובער'ס א זוהן פון דא אין לעיקוואד.

הרב מנאדיפאלי: יא, עכ"פ האט ער געליינט אין א ספר תורה, און ס'איז איינמאל געקומען אן עלטערער איד און געזאגט אז עס זעהט נישט אוים גוט.

וואם הייסט ס'זעהט נישט אוים גוט? דאס איז דאך אן אלטע ספר תורה, ס'איז א חשוב'ע ספר תורה.

זאגט דער איד, דאס דארף מען געבן בודק צו זיין צי ס'איז נישט פון די סארט ספרי תורה וואס טויגן נישט.

בקיצור, מ'האט עס בודק געווען און מ'האט געזעהן אז ס'איז פון די ספרי תורה'ס. ס'איז דא סימנים אויף די אותיות ווי אזוי זיי האבן געשריבן, אזוי וויייסט מען.

רבינו: יא, אזעלכע קליינע אותיות, ביי די עקן האבן זיי אריין געשטופט, ביי די סוף שורה.

הרב מנאדיפאלי: בקיצור, ס'איז געווען פון די ספרי תורה'ס.

נאכדעם איז געווען, איך בין דאך א מחותן מיט דעם קאסאן פארשעי'ער רבי'ן (האדמו"ר ר' חיים יהודא ליבוש ראטטענבערג שליט"א מקאסאן בגלילות פארשעי המכיכה לעיר מאנסי יצ"ו), און מיין איידעם האט געהערט פון דעם, רופט ער מיך אהן אז ביי קאראנע איז געווען מענטשן וואס האבן געמאכט מנינים פריוואט, איז געווען א מנין אויך וואס איינער האט ארוים געברענגט עפעס אן אלטע ספר תורה, און מ'האט עס געגעבן בודק צו זיין און ס'איז אויך פון די ספרי תורה'ס.

אין בארא פארק איז דא איינער וואס דער ר' דוד לייב גרינפעלד האט זיך געפארעט מיט אים,[6] 'שארבע' הייסט ער, א יונגערמאן, פארציילט ער מיר אז איינער האט געעפנט א ביהמ"ד אין בארא פארק, און א איד האט געהאט ביי זיך אן אלטע ספר תורה, ער האט געזאגט אז כ'האב עס נאך פון מיין זיידן, ער איז א חשוב'ער רב, רופט ער אהן דעם זיידן צי ער וויייסט פון וואו איז דער ספר תורה? זאגט ער, יא עס ליגט שוין ביי מיר יארן, ס'איז פון פופציג–זעכציג יאר צורויק.

זאגט ער אים, דאס זעהט אבער נישט אוים גוט.

זאגט ער, יא דרייסיג יאר צוריק האט מיר איינער געזאגט אז דאס האבן זיכער פרויען און קינדער געשריבן פון די מיני ספר תורה'ס, האב איך עס אוועק געלייגט, אבער יעצט מיין אייניקל האט עס געוואלט פאר א ביהמ"ד, האב איך געטראכט וואס קען שוין זיין, האב איך אים עס אהין געגעבן.

דאס מיינט אז עס איז נאך דא אין די אידישע גאס פון די ספרי תורה'ס, די שאלה איז צי מ'זאל עפעס טוהן?, צי מ'קען עפעס טוהן?, הגם עס איז נישט נוגע פאר אונזער עולם, ביי אונז איז מען עפי"ר מדקדק נישט צו נעמען קיין ס"ת מן השוק, אבער דאך ס'איז דא א ברייטע אידישע גאס...

רבינו: וואס הייסט צי מ'זאל טוהן? קודם דארף מען קוקן און זעהן צי די ספר תורה איז גוט געשריבן, די ספרי תורה'ס זענען געשריבן געווארן אין די אייעלעניש, במילא קומט אוים אז ס'איז נישט גוט געשריבן, אמאל איז עס צי שמאל און אמאל איז עס צי ברייט, דארף מען זעהן ביי די לעצטע אותיות פונעם עמוד. טאמער זעהט מען אז ס'איז געשריבן אזוי, דעמאלטס זעהט מען אז דאס האט א פראבלעם, אבער טאמער זעהט מען אז ס'איז גוט געשריבן איז שוין אנדערש, דעמאלטס דאך דאס האבן א חזקת כשרות.

---

6 ויש להעתיק מה שכתב הרב ר' דוד לייב הנ"ל בספרו 'המהפך העולמי' במאמר ארוך אודות הס"ת הפסולים ממיר וסלאנים:

...מידי כותבי זאת, עולה בזכרוני שלא רק בערי ליטא, אלא גם בפולין היתה שערוריה בתוצרת הסת"ם בעיר וועגרוב, כפי ששמעתי לפני 40 שנה, מאת כ"ק האדמו"ר הגה"צ רבי נחום פרלוב זצ"ל מנאוואמינסק, היה זה בימים הראשונים שהגענו לארה"ב וגרנו בשכנותו, שאל אותי הרבי זצ"ל מה מלאכתך, וכאשר עניתי שאני סופר סת"ם, סיפר לי הרבי, שלפני שנים רבות עוד קודם מלחה"ע השניה, קיבל אגרת מחותנו כ"ק האדמו"ר הגה"צ רבי יצחק זעליג מורגשטערן מקאצק אב"ד סוקולוב זצ"ל, שהיות ומעיר וויענגרוב יוצאים הרבה ס"ת ותפילין ומזוזות לאמריקא, ותעשיית הסת"ם הן בעיבוד הקלפים והן בכתיבת הסופרים, הוא בשפל המצב, ע"כ שלח לו מכתב להודיעו ולהזהירו, שחלילה לא יקנה בארה"ב צורכי סת"ם שמקורם מוויענגרוב.

ואכן בשנת תשל"ד כאשר התעסקנו בבדיקות סת"ם (טרם התייסדות ועד משמרת סת"ם), עלו על שולחננו מפעם לפעם תפילין ומזוזות שהיה עליהם חותמות מסלונים ומוויענגרוב וכיו"ב, ורובם ככולם היו פסולים מעיקרן, וב"ה שכיום לא נותר מהם זכר, ברם ספרי התורה שלהם, עדיין קיימים וממשיכים עד היום הזה להכשיל רבבות ישראל.

עדויות נוספות לכך נמצאים בסוף ספר שו"ת תירוש ויצהר להגאון אבד"ק פלונסק, לאחר תקנות "חברת שומרי סת"ם בפולין" משנת תרצ"ה, במכתבי גדולי ישראל המזכירים שערוריה זו.

הרב מנאדיפאלי: דער מוין עם קען נישט די מעשיות, די וועלט וווייסט נישט פון דעם. אפילו די רבנים היינט וואס זענען פון יונגערן דור וווייסן נישט בכלל פון דעם פראבלעם. דאס איז שוין יארן צוריק וואס איז געווען אזעלכע אויסטערלישע מעשיות.

רבינו: ס'איז אזוי, ס'איז דא א תשובה אין חתם סופר (יו"ד סי' רע"ז) וואס ער רעדט פון דעם אז אויב מ'טרעפט אמאל אז ס'פעלט אן אות אין די ספר תורה, און מ'גדענקט נישט וואו דאס איז, צי ס'ווערט בטל? ס'איז א התיכה הראויה להתכבד...

דא גייט דאך אזוי, רוב ספרי תורה'ס איז די וועלט זענען דאך כשר, און אונז וווייסן מיר נישט ווער ס'איז געווען דער סופר, אז מ'האט א ספר בכלל גייט מען נאך רוב פון די וועלט.

קען זיין אז דא ווייל מ'האט געטראפן א זיגל, קען זיין אז דאס איז שוין מוציא פון די גאנצע וועלט, אבער אפילו ביי דעם קען מען זאגן, קודם וווייסט מען נישט פון ווען איז דער זיגל, אפשר איז עס פון נאך פריער, ס'איז דאך אמאל דארט געווען ערליכע סופרים אויך.[7]

פרסי־כל מאסיפת הרבנים בעיר סאקולוב בשנת תרס"ה לפ"ק

№ 26 — שנה שניה

HAKOŁ JAKÓBA

הקול

קול יעקב

עתון שבועי.

הד קול בני ישראל החרדים.

יול בעזרת רבני ישראל, נאמניו, חבמיו וסופריו הידאים שבארץ ישראל ובכל ארצות תבולה.

Warszawa, (3) 16 Lipca 1908 r. — גליון כז

לאספת הרבנים.

א

ביצום לצדיקים באה.....

הד קול האספת האסקאלאווית.

מר משה הגרשם ספרא ודיינא פסאקולוב כותב אלינו פרטיכל מהאספה, ואלו דבריו:

ביום א' וב' הירח תקו התאספו לשם הרבנים משלוח שערלין והם כמלום") לבית אדמו"ר הגאון הקדוש מויז יחיע עלע"ה האב"ד הקהלתינו. גם נאו הרבנים מצאיזיעסק ושיראוי. כאלאר אשר השה נתת פלגים אחרים.

השלום של האספה נמשכה שני ימים. תחת נשיאות הרב המאן שקהלתינו. נתקבלו החלטות האלו:

א) שיהי חינוך הבערים תחת השגחת הרב דמתא הארדי, או ע"י מאי כתי המלמדים והמורים והמה יסדרו לתורם שיהי הכל בסדום וישן. על יסודי תיראה ותהוך מוסר והמסשלה.

ב) בדות דרוך שיטור האסיגה הרשאלית תלוי במאכלי כשר. ע"כ מבקשים מאת המסשלה

ג) אלה השה הרבנים שקנו הכר בסהשבה: הרחם מאיזיטשענק, וועכניצאר, סטאריטש, לאנצוט, שלעטאר, האלבר מסקירניץ, חורצק מסטשעבראנ, קאלב, קאסב, סטארוין, ויסאק, חיזשין, מארב, ראזניץ, סקרשאלא, וויאלן, אפטארטוק, קאדנע, שפעקא, פישטיץ, סקראק, וראזאנק.

הרבנים סקידלי, דיקטוע, ראשעש, אפטאטוי, סאאק, וסקאסאנאוו) אשר לא יבאו דנוש בעצמם אל האספה (מלת בקבוק אינוקי), שלחו את פרישיהם

הכון העניגים:

ה'קול' קוראי חובבי וקוראי!

נזכיר את קוראי 'הקול' חובבי ותחבתי חדשים ואת רבנים אשר זקן החישתם ללעקבר בכר בלתה, שיאחר לסדר לחדש החיתתם על להבא.

שימו אל לבכם, קוראים נכבדים: אם לא תתנו ידיכם אלינו, להסיף לנו עצמה וחיל, להשניא פעלינו, ולבנין תעשנה ידינו תוצאה אחרותה בי ישורנו, בני יקום לכם לשדר נאתלי יעקב. סי יקדור בסעדכם, אם בעצלתכם יסך המקרה.

זכרו ואל תשכחו! חושו ואל תאחרו!

ברנשי נגוד המערכת.

הכון העניגים:

ווארשא, יום חי אייר תרס"ח. ←

וואס איז אין חתם סופר? ווי ער זאגט, ווען ער רעדט פון דעם אז אויב מ'טרעפט אמאל אז ס'פעלט אן אות אין די ספר תורה, און מ'גדענקט נישט וואו דאס איז, צי ס'ווערט בטל? ס'איז א התיכה הראויה להתכבד...

דא גייט דאך אזוי, רוב ספרי תורה'ס איז די וועלט זענען דאך כשר, און אונז וווייסן מיר נישט ווער ס'איז געווען דער סופר, אז מ'האט א ספר בכלל גייט מען נאך רוב פון די וועלט.

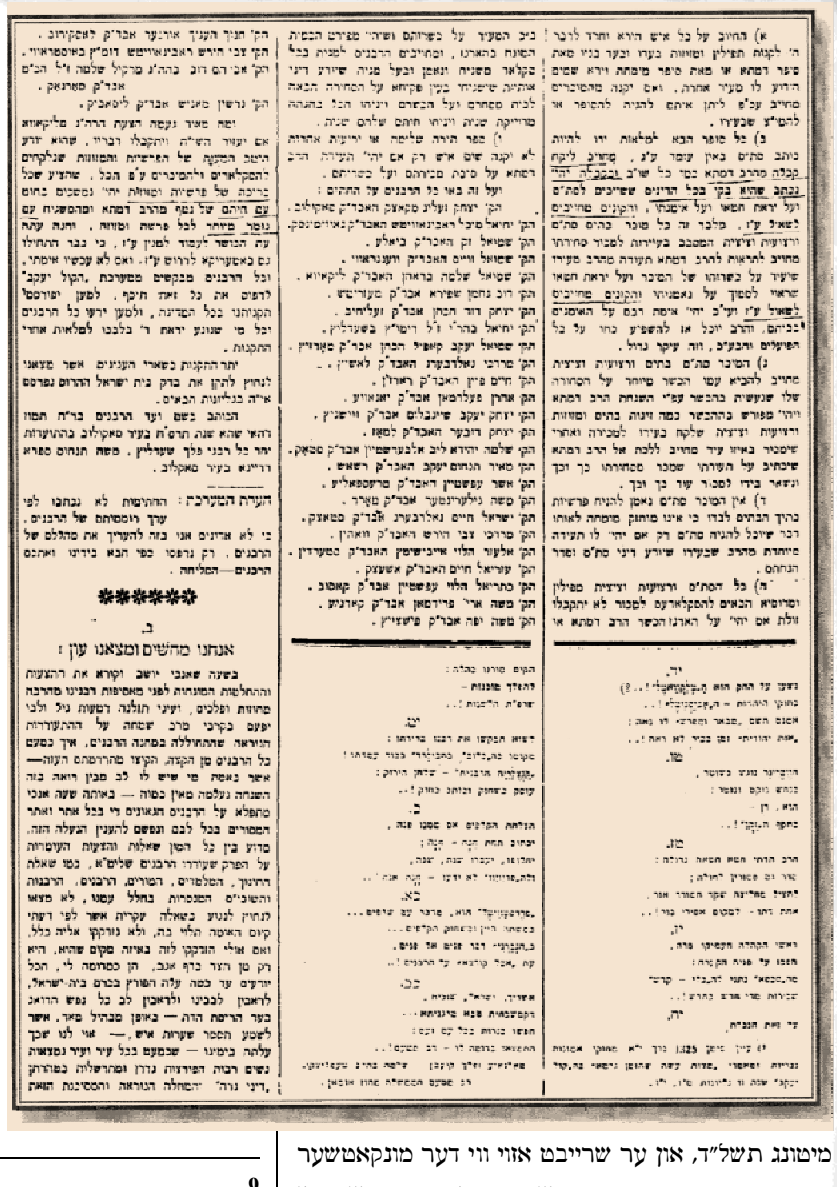
קען זיין אז דא ווייל מ'האט געטראפן א זיגל, קען זיין אז דאס איז שוין מוציא פון די גאנצע וועלט, אבער אפילו ביי דעם קען מען זאגן, קודם וווייסט מען נישט פון ווען איז דער זיגל, אפשר איז עס פון נאך פריער, ס'איז דאך אמאל דארט געווען ערליכע סופרים אויך.[7]

הרב מנאדיפאלי: אינטערסאנט, דער שבט הלוי (שו"ת ח"ז סי' קמ"ז) שרייבט אויך אזוי.[8] ס'איז דאך געווען א

---

7 וכפי הנראה בשו"ת רבי עקיבא איגר (מהדו"ק סי' ב) וז"ל: לידידי הרב רבי אברהם בק"ק ווילנא אשר דרש כבודו בעד הסופר מומחה דק"ק סלאנימא להודיעו מהו השמועה ששמע בשמי שאין דעתי נוחה במנהג הסופרים בעבוד הקלפים לשם ס"ת ותפילין ומזוזות. למלאות רצונו וגם שלדעתי מצוה רבה היא לפרסם הדבר אומר לו, ששאלתי להסופרים במדינתי ובמדינות הקרובות אלי, איך נוהגים ליקח לכתיבת גיטין מהקלפים המעובדים לס"ת, דהוי הורדה מקדושה לחול וזהו אסור אפילו בהזמנה דבגוף הקדושה הזמנה מילתא היא... עכ"ל.

8 וז"ל שם בתו"ד: איברא אלו ס"ת אם היינו יודעים בודאי למעלה מכל ספק שנכתבו מהני יוצאי מן הדת מחללי שבת בפרהסיא וכו' דכגוים גמורים הם ע"פ הלכה גם גדרי בזיון ליכא, ועיין בערוך השולחן סי' רפ"א ס"ט בזה אבל היות סו"ס אין עדות גמורה ע"ז בהני ספרים שאתם דנין

מיטונג תשל"ד, און ער שרייבט אזוי ווי דער מונקאטשער רב (הגה"ק בעל מנחת אלעזר ז"ל) שרייבט אויף די מעשה, אז ער האט געלעדט צום סלאנימער רב אין די ע' יארן – ס'איז א פלא'דיגע זאך, זיין טאטע דער דרכי תשובה האט נאך געלעבט אין די אנהייב ע' יארן – האט ער

אים געזאגט 'כל הספרים ראוי לזורקן באשפה'. האט ער אים געפרעגט ס'איז נישטא קיין איין כשר'ע ספר תורה אין סלאנים, האט ער געזאגט – דאם וואס דער רבי זאגט יעצט – אז די סלאנימער ספרים בלייבן אין שטאט סלאנים, אבער ס'איז דא ספרים אין סלאנים, און ער זאגט אויך אז מ'טאר עם נישט אוועק ווארפן ווייל מ'קען נישט ווייסן דער פסול.[9]

הייסט עס, דער רבי זאגט, אז מ'קען נישט מאכן קיין טומל ווען מ'זעהט אלטע ספרים...

רבינו: ס'איז נישטא ווען מ'ארבעט מיט אזא ספר תורה דארף ער זיך

עליהן, וקשה להחליט ע"פ אומדנא בלבד נהי דלקרות בהם אפי' יהיו כשרים לא היינו מתירים, ומכ"ש לתקן פסוליהם ולהשתמש בהם, וכן בודאי אין צריך לגנוז אצל ת"ח דיכול לגרום זה קטרוג לקדושים אשר בארץ המה, וכן בשום אופן לא להעמידם בבית הכנסת עם שאר ס"ת פסולים שנכתבו ע"י סופרי יראי אלוקים מכ"מ לפטור אותם בכלל מכל גניזה בארץ אין נלענ"ד, כ"ז שאין עדות ברורה על פסולם, וכל זה כשיש עכ"פ ידים מוכיחות שבאו מהני מקומות שהוחזקו לכתוב בפסול, אז דינם כנ"ל.

9 כ"ה בספר מאסף לכל המחנות (אוצר של פסקי הלכות מגדולי הדורות על סדר שו"ע או"ח, נתחבר ע"י הרב הגאון ר' יחיאל מיכל נאדל ז"ל ממונקאטש מח"ס דרכי חיים ושלום ועוד) שמספר כי רבו האדיר בעל מנחת אלעזר ז"ל נפגש עם האבד"ק סלאנים במארינעבאד, ושאלו על דבר המזוזות והתפילין וספרי התורה הנכתבות בסלונים אם כשרות הם אם לאו, והשיב האב"ד דסלאנים הרב פיק ז"ל שחלילה להשתמש בהם, אלא ראוי לזורקם לאשפה, ותמה הצדיק ממונקאטש עליו, ואמר וכי אין בעירכם סופרים בעלי סמכא, והשיבו הרב דסלאנים, וודאי יש לנו כמה סופרים נאמנים, אבל אותם הם ידועים בין בני העיר, ובני העיר צריכים לסת"ם שלהם, ואין להם מה לשלוח לעיר אחרת, [אין הספר לפני בעת ואני כותב ע"פ הזכרון ואפשר שצריך לתקן הלשון אבל הענין בחוך]. ושמעתי מפי עדים נאמנים שכמו שהיה המצב לפני מלחמת העולם השניה בפולין כך מצב הסופרות בארץ ישראל היום, ויש בידי תעודות על זה מגדולי הרבנים שליט"א שבא"י... ועי"ש שמאריך עוד בזה.

זארגן וואו גייט מען דערמיט ליינען? וואס גייט מען דערמיט טוהן. ס׳איז היינט דא א פארקערטער פראבלעם.

הרב מנאדיפאלי: יא יא, אבער יעצט איז געווארן זייער טייער די ספרי תורה׳ס.

רבינו: אבער ס׳איז דאך דא ספרי תורה׳ס געגוג און נאך, ברוך ה׳.

הרב מנאדיפאלי: מ׳קען באקומען אזא ספר תורה פאר צוואנציג טויזענט דאללער, כ׳האב מיך נאכגעפרעגט, אן אלטע ספר תורה, און דאס איז געשעהן יעצט ווען ס׳איז אזוי ארויף די יקרות. ס׳איז אזוי, טאקע אז בקביעות צום לייענען נעמט מען די נייע ספרי תורות, אבער ס׳איז דא וואו מ׳דארף וויכטיג ספרי תורה׳ס, דאס איז ווען מ׳פארט אויף שבתים, מ׳מאכט זיך שבתים ערגעץ וואו, גלייך ווילן מענטשן בארגן, אין איין וואך קען ווערן ליידיג דער גאנצער ארון הקודש, מ׳נעמט ארויס אפאר ספרי תורה׳ס, דער פארט דא, דער האט א שבת דא, און דער האט א שבת דארט, מ׳נעמט יעדער איינער.

און באשרייבן די מעשה איז יא כדאי?

רבינו: דאס יא, פארציילן די מעשה, באשרייבן די מעשה דאס דארף מען יא, ס׳איז א באלערנדע מעשה אין כלל ישראל, און ס׳איז וויכטיג מ׳זאל דאס וויסן.

כ׳וועל אייך זאגן, היינט צו טאג איז מער דער פראבלעם אז מ׳פארקויפט מזוזות, פסול׳ע מזוזות, דאס איז היינט ליידער דער מצב, מ׳האט געכאפט לעצטענס אז מ׳האט געמאכט אין ארץ ישראל מזוזות מיט א סטענסיל, געדרוקטע מזוזות. דאס גייט אויך אזוי, מ׳שיקט עס ארויס קיין אמעריקא, די זעלבע מעשה.

באמת דאס איז א פראבלעם שוין נישט פון היינט, מיט יארן צוריק האט שוין דער פעטער ז״ל פארפירט וועגן דעם פראבלעם דעמאלטס ביים כינום כללי תשכ״א,[10] איז דאס געווען א שטארקע נקודה.

אבער לעצטענס הערט מען ווידער עפעס שרעקליכע מכשולות ביי מזוזות.

הרב מנאדיפאלי: דארט האט מען געזאגט, ביי יענע פרשה פון די ספרי תורות, אז צעהן טויזענט ספרי תורה׳ס איז ארויס געשיקט געווארן קיין אמעריקא.

רבינו: מיין טאטע ז״ל האט מיר געזאגט, אז ער האט אליינס געזעהן, ער איז געווען אין ציעשנוב נאך פאר די קריג, דער זיידע רבי שלום אליעזר׳ל האט אים מיטגענומען קיין צאנז ווען ער איז געווען א בחור, האט ער אים מיטגענומען אויף די יארצייט (ביום כ״ה ניסן) אין צאנז, דער טאטע איז דעמאלטס אויך געווען אין באבוב (אצל הגה״ק בעל קדושת ציון מבאבוב) ער איז דאך אים געווען א פעטער (בהיותו חתנו של הרה״ק המהרש״א מראצפערט ז״ל), און אז ער איז געווען אין גאליציע איז ער אויך געפארן קיין ציעשנוב, ער האט געהאט א שוואגער אין ציעשנוב (הגה״צ רבי יחזקאל שרגא האלבערשטאם ז״ל אבד״ק ציעשנוב חתן אביו מרן הגה״ק העצי חיים ז״ל), איז ער געפארן באזוכן דעם שוואגער רבי יחזקאל ציעשנובער, זיין רביצין (הרבנית הצ׳ רחא בלומא ע״ה) איז געווען דעם טאטן׳ס שוועסטער. עכ״פ דעמאלטס האט אים זיין שוואגער געזאגט, קום איך וועל דיר ווייזן א זאך וואס דו האסט נאך אין דיין לעבן נישט געזעהן, ער האט אים ארויס געטראגן אין שטאט אין ציעשנוב, ער האט אים געווייזן ווי עס זיצן אויף א פלאץ יונגען און מוידן אין הוילן קאפ, און זיי האבן געשריבן ספרי תורה׳ס פאר אמעריקא, אזוי האט דער טאטע פארציילט, ער האט עס אליין געזעהן.[11]

הרב מנאדיפאלי: דער ציעשנובער רב האט גארנישט געקענט טוהן צו דעם?

רבינו: וואס האט ער געקענט טוהן? ווען ער וואלט געקענט וואלט ער געטוהן...

הרב מנאדיפאלי: אויסטערלישע מעשיות פארציילט מען.

רבי יעקב קאמינעצקי (הגאון ר״מ בישיבה תורה ודעת ז״ל) האט אויך פארציילט אזעלכע מעשיות...[12] אבער דער יונגער עולם וויסט שוין נישט פון דעם.

---

10 כינוס אדיר להחזקת הדת שנקרא ע״י רביה״ק ז״ל שדרשו שם כמה וכמה מגדולי וזקני הרבנים, ודרשתו הנהלבה מרביז״ל נדפסה בספה״ק דברי יואל פ׳ נשא (דף קיט-קל״א).

11 וע׳ בס׳ ומשה הי׳ רועה (ח״א עמוד שנ״ג) פרטי הדברים: דער רבי האט דערציילט וואס ער געדענקט פון יענעם באזוך ווי זיין שוואגער דער ציעשנובער רב האט אים גענומען צו אן ארט וואו עס זענען געזעסן יונגען און מוידן קלים וריקים און זיי האבן געשריבן תפילין און מזוזות, און ער האט אים געזאגט: ״איך וויל אז דו זאלסט וויסן אז עס איז דא אזא זאך, די תפילין ומזוזות שיקט מען קיין אמעריקא״.

12 עיין בגליון ׳קולמוס׳ (עמ׳ 88) שמביא, שבמסיבה שנערכה לטובת ועד משמרת סת״ם בעיר מאנסי נ״י העלה הגאון מוה״ר יעקב קאמינעצקי ז״ל כמה עובדות מנסיונו האישי, כאשר נתמנה לכהונתו הראשונה כרב, ובשבת הראשונה בצאתו מבית הכנסת לביתו, ראה מבעד לחלון הגדול של אחד הבתים יהודי יושב ליד שולחן וכותב בקולמוס, הרב הצעיר התקרב לראות אם אינו טועה, והסופר הרים את ראשו וצעק לעבר הרב, גוט שבת רבי.

רבינו: אבער אזוי האט דער טאטע פארציילט זענען געזיצן יונגן און מוידן און געשריבן ספרי תורה'ס אין הוילן קאפ.

הרב מנאדיפאלי: עד כדי כך, ער האט עם אליין געזעהן?, ס'איז געווען א ביזנעס.

רבינו: יא, ס'איז געווען א פרנסה.

הרב מנאדיפאלי: דער באשעפער זאל אפהיטן, און אידן האבן געליינט אין דעם שבת, יום טוב, יום כיפור און אזוי אלע געהויבענע זמנים.

רבינו: יא, דאס איז געגאנגען אזוי קיין אמעריקא, ממש א פחד.

הרב מנאדיפאלי: עם איז א מוסר השכל ווי ווייט מ'קען נכשל ווערן אין דעם.

רבינו: און היינט גייט דאס מיט מזוזות, ס'איז א גרויסע וויטאג.[13]

הרב נדהם ושאלו, האיך אתה מעיז לכתוב בעצם יום השבת את ספר התורה שבו נאמר מחלליה מות יומת.

אוי רבי - השיב האיש - אתם עוד מהפאנאטים מהדור הישן, ומי - המשיך הרב לשאול - יצא מדעתו ויקנה ספר תורה שנכתב בשב"ק.

אל תדאג רבי לפרנסתי - הפטיר האיש - כל היריעות הנכתבות בעיירות שבסביבותינו, נקבצות ונשלחות לעיר סלונים, ומשם הן עושות דרכן לאמריקה לאנגליה ולצרפת. יש פרנסה, רבי, אל תדאג...

*

ועיי' מה שכ' הגה"צ מוהר"מ סופר בן הגה"צ אבד"ק ערלויא ז"ל (בהקדמת ס' התעוררות תשובה): - הנני בזה לפרסם את הידוע שהמוכרי ספרים בבודאפעסט ובעיר ווין וכן בשאר ערים גדולות, המה מוכרים תפילין ומזוזות פסולין, ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה, וכבר הוכיח אאמו"ר הגאון מופת הדור את המוכ"ס של בודאפעסט שאיך יכול לעשות נבלה גדולה כל כך להחטיא את הרבים למכור תו"מ פסולין, רק התנצל בזה שאם לא יקנו אצלו אז יקנו אצל מוכ"ס אחרים וכו', והמוכ"ס קונים תפילין אלו מפארבריקען מגאליציען אשר עושים מזה מסחר כמו שעושים מסחר במעלים...

13 ונעתיק מתוך לשו"ק של מרן רבינו שליט"א מה שהאריך לעורר ברבים בענין המזוזות: "איך זיין דא צווישן א ציבור אידן. איך מוז מיטטיילן מיינע געפילן די וואך. אידן זענען עוסק במצוות, מ'בויעט הייזער, מ'קויפט הייזער, מ'צידט זיך אריין אין נייע הייזער, עס איז שוין אויסגעקומען אמאל צו רעדן וועגן דעם ענין פון די מזוזות, כ'האב דעמאלסט מעורר געווען אז מ'קויפט מזוזות וואס קומט פון סוחרים, זייער אסאך מזוזות זענען פסול, מענטשן קוקן אן אז כ'בין אביסל מגזם, האב איך דא צוויי מזוזות וואס מ'האט מיר געברענגט דא, ס'איז שיינע מזוזות, איין מזוזה - ס'איז נישט איינס, נאר ס'איז דא אסאך אזוי - איז פון פארמעס, מיט א שיינעם כתב, הערליך, אז מ'ווייזט דאס פאר א סופר באוואונדערט ער עס, עס האט נאר איין פראבלעם, א סופר האט דאס נישט געשריבן, דאס איז געפרינטעט, ס'איז געפרינטעט מיט א מאשין, מיט א קאפי מאשין, און דאס ווערט פארקויפט פאר חשוב'ע מענטשן, ס'איז אזוי קונצלעך געמאכט, אז מ'גיט דאס פאר א סופר און ער קוקט עס אהן, ער כאפט דאס אהן, איז עס געמאכט אזוי כדין, ס'איז פארמעס, תגין, אלעס, אבער ס'איז בכלל נישט געשריבן.

ווי אזוי האט מען דאס געכאפט? די קאפי מאשין האט זיך צובראכן, און מ'האט ערופן א טכעניק, און דער טכעניק האט דאס געכאפט. דאס האב איך שוין אזוי א שטיקל צייט, א גאנצע באנטש מזוזות וואס איז אזעלכע מזוזות, פון א קאפי מאשין. איינס האט מען געשריבן, און מ'האט געמאכט פון א געשריבענע מזוזה, האט מען געמאכט א קאפי.

די וואך האב איך באקומען נאך איין סעט מזוזות. ס'איז א שיינע גרויסע מזוזה פון א חסיד'ישן איד. די מזוזה איז געמאכט געווארן אויף א וועג וואס מ'דארף נישט שרייבן מיט א פעדער יעדע אות, ער האט געמאכט א פאטענט, ער האט גענומען א סטענסיל, אויסגעשניטן די אותיות פון די מזוזה, נאכדעם נעמט מען א בערשטל, מען פירט עס אזוי דורך, א סטענסיל, און ס'קומט אויס, אז מען נעמט אראפ די סטענסיל, איז א געשריבענע מזוזה. נו, די צוויי מזוזות טויגן נישט.

ווי אזוי האט מען דאס געכאפט? דאס האט מען פאריגע וואך געכאפט, ס'איז דא א סופר וואס האט באקומען די מזוזות, און ער האט דאס בודק געווען, די מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדין, א מ', אן ענדע ם', ביי א סטענסיל מוז ער דאך אנכאפן זיך ערגעץ, איז עס געווען אנגעכאפט, איז געבליבן אויף איין שפיץ ביי די ם' אונטן וואו ס'איז נישט געווען געמאכט, דאס האט מען שפעטער צוגעפיקסט, דער סופר האט באמערקט, אז ס'איז א קליינע שינוי דא, ער האט געזען די אלע ענדע ם', עפעס איז דא צוגעפוצט. בקיצור, מען האט געכאפט אז דאס איז אזוי געמאכט מיט א סטענסיל, און כ'הער אז דער סופר זאגט, ווער זאגט אז מ'מוז שרייבן? דאס איז אויך כשר...

שיינע הערליכע מזוזה, און דאס ווערט פארקויפט, די ערליכע סוחרים קויפן פון ארץ ישראל, מען קויפט פסול'ע מזוזות! ווער ס'קוקט עס אן דערקענט נישט נארנישט. בסיעתא דשמיא א היזיגער סופר וואס האט עס געכאפט. דאס איז די לעצטע נייעס.

די צוויי מזוזות, ס'איז דא מער. איך האב צוויי, אנדערע האבן נאך, ס'איז דא אסאך פון דעם. ווער ווייסט וויפיל הייזער פון חסיד'ישע אידן ס'איז דא. ס'איז א שיינע גרויסע מזוזה אבער ס'איז פסול...

<u>ווער ס'ווייל האבן א כשר'ע מזוזה זאל זיך שרייבן ביי א סופר! גיין צו א סופר און שרייבן, ס'קאסט טייערער, אבער דאס דארף מען טון. נישט כאפן קיין מציאות!</u>

דאס איז דער מציאות, ס'איז שרעקליך, ס'איז שרעקליך! אבער דאס איז דער מציאות... און דער האט [נאר] געהאט קבלה! יא, קבלה... געלט האט ער זיכער מקבל געווען... אבער דאס איז געפרינטעט, און דאס איז מיט א סטענסיל, און ווער ווייסט וויפיל נאך דאס איז וואס מען כאפט נישט, דאס איז דער מצב פון די מזוזות. דאס איז עס.

מ'ווערט פשוט קראנק פון אזעלכע מעשיות. איך שפיר אז איך מיין צער ארויסגעבן ברבים. איך קען נישט שלאפן בייגאכט!. פאריגע וואך איז דאס געווען, א היזיגער סופר, ער האט דאס געכאפט.

דער אויבערשטער זאל העלפן, אין זכות פון מזוזה, די גמרא זאגט, למען ירבו ימיכם אויף מזוזה, אטו גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי, מזוזה איז משפיע חיי, אריכות ימים ושנים, למען ירבו ימיכם וימי בניכם פאר אלע אידישע קינדער, מ'זאל זוכה זיין צו שמחות מיט פרייליכע הערצער".

ס׳איז א גרויסע ביזנעס, מ׳שרייבט מזוזות צי מ׳קען יא צי מ׳קען נישט.

הרב מנאדיפאלי: מיין טאטע (הגה״צ ר׳ חיים אלעזר פריעדמאן שליט״א אבד״ק טענקא בב״פ) האט איבער געזאגט אז אין של״ה שטייט – אין סידור איז עס געדרוקט – אז אפילו א סופר א תלמיד חכם וועלן ער געט א פאהר תפילין פאר א בר מצוה בחור, זאל מען אים נישט געטרויען, נאר מ׳זאל שטיין דארט, ווייל ס׳קען זיין א טעות און ער וועט עס אריין לייגן נישט גוט.

הייסט עס אז מ׳זאל נישט גארנישט טוהן?

א׳ הנוכחים: באשרייבן לידיעה, דאם יא?

רבינו: יא, דאם איז היסטאריע פון כלל ישראל, דאם קען מעורר זיין יעדן יחיד אויפן עתיד.

הרב מנאדיפאלי: עס קען נישט שאדן מאכן, עס קען נאר העלפן פאר די מזוזות אויך.

רבינו: יא, אזוי האט אויסגעזעהן אידישקייט צוויישן די ערשטע קריג און די צווייטע קריג. דעמאלטם איז געווען א גרויסע ירידה אין אידישקייט.

א׳ הנוכחים: די סלאנימער מעשה דאם איז געווען אין יענע יארן?

רבינו: יא, אין יענע יארן איז עס געווען.

הרב מנאדיפאלי: עס האט זיך אנגעהויבן אביסל פריער אויף א קליינע פארנעם, אבער שפעטער נאך די ערשטע וועלט׳ס קריג איז עס געווארן אסאך מער.

א׳ הנוכחים: אבער די סופרים די מענער האט מען דאך אריין געדרוקט אין מיליטער ביים ערשטן קריג.

רבינו: אבער נאך די קריג זענען זיי דאך אהיים געקומען.

דומ״ץ קהלתינו לעיקוואד: די אלע אלטע ספרי תורה׳ס זענען שוועריג און גרויסע ספרי תורות, וועגן דעם אויך איז עס היינט עפ״י רוב שוין אוועק געליינגט, מ׳נוצט עס שוין היינט נישט, ווייל דער עולם וויל האבן גרינגע ספרים.

הרב מנאדיפאלי: נאר די יקרות ביי די היינטיגע ספרי תורה׳ס איז זייער גרוים.

רבינו: יא, עס קאסט היינט ביי הונדערט טויזענט דאללער צו שרייבן א ספר תורה, ס׳איז זייער טייער געווארן.

הרב מנאדיפאלי: און מ׳דארף נאך מאכן א הכנסת ספר תורה אויך, יעדע זאך קאסט נאך צו, ס׳איז זייער טייער.

רבינו: יא, ס׳איז די טייערסטע מצוה.

דומ״ץ קהלתינו לעיקוואד: מ׳מוז נישט מאכן אזא טראסק.

רבינו: אין קרית יואל האט א איד אריין געגעבן א ספר תורה שבת אינדערפרי. ער זאגט אז ס׳קאסט אינדערוואכן די הכנסת ספר תורה לכה״פ א צוואנציג טויזענט דאללער.

דומ״ץ קהלתינו לעיקוואד: ער איז נישט געריכט וואם ער האט געטוהן? ס׳איז א לכתחילה׳דיגע עצה?

רבינו: יא יא, מ׳שפארט׳זיך אסאך געלט.[14]

ס׳איז שוין געווען אין קרית יואל אפאר מאל וואם מ׳האט אזוי געטוהן, שבת אינדערפרי געט מען אריין דעם ספר תורה אין ביהמ״ד, מ׳גייט א קידוש נאכ׳ן דאוונען, און דאם איז עס. אז נישט דארף עס צו קאסטן זייער טייער מיט אלע צוגעהערן, יעדע זאך טרייבט אריין, יעדער דארף דאך אלעס האבן, מ׳דארף נאכמאכן יעדן איינעם, אז מ׳מאכט עס שבת אינדערפרי איז נישטא דער פראבלעם.

דומ״ץ קהלתינו לעיקוואד: שבועות איז דא אסאך וואם ברענגען אריין.

רבינו: יא, שבועות איז אלע יארן געווען אזוי איינגעפירט. דער שערי תשובה (סי׳ תצ״ד אות ז׳) ברענגט דאך אז ס׳איז א גרויסער ענין, ער ברענגט עם פונעם ברכי יוסף.[15]

הרב מנאדיפאלי: ס׳שטייט נישט אין ערגעץ אין הלכה וועגן די הכנסת ספר תורה ווי גרוים עם דארף צו זיין.

---

14 עיין בס׳ חיי אדם (כלל ל״א סעי׳ נ) שכתב שאין נכון מה שמפזרים בשעת נתינת ספר התורה לבית הכנסת בסעודות וריבוי נרות והוצאות מרובות, ואילו ישמעו לדברי חכמים בודאי יותר טוב לפזר הממון לעניים לומדים, ע״ש.

15 עיי׳ בשערי תשובה (סי׳ תצ״ד אות ז׳) שמביא בשם הברכי יוסף (שם אות י״ב) ועוללות אפרים (סי׳ ק״ס) שהנותן ספר תורה חדש לבית הכנסת בחג השבועות, כאילו הקריב מנחה חדשה לה׳ בומנה. ועיי׳ בספר כף החיים (סימן תצ״ד אות י״ט) מה שהוסיף בזה.

ועיי׳ בקונטרס ועתה כתבו לכם (עמ׳ ר –ר״ד) שמביא ליקוט גדול מהרבה מקומות וקהילות במשך הדורות שהכניסו ספרי תורה דייקא בחג השבועות, עיי״ש באריכות.

ועיי׳ בשו״ת פרי השדה (סי׳ ק״ב) ובשו״ת לבושי מרדכי (מהדו״ג סי׳ מ״ו) שדנו בזה אי יש משום אין מערבין שמחה בשמחה, עיי״ש.

רבינו: דער חתם סופר זאגט אויף א פלאץ מ׳זאל עם מאכן בפומבי..[16] אבער שבת הייסט אויך בפומבי, אין די דרשות זאגט ער עם.

הגם, כ׳האב געזעהן וואם ברענגן אז דער חתם סופר אליינם האט נישט געמאכט קיין עסק וועז ער האט אריינגעגעבן זיין ספר תורה,[17] אבער שרייבן שרייבט ער עם פאר א סגולה אויף יראת שמים, אז מ׳זאל יא אריינגעבן בפומבי.

הרב מנאדיפאלי: מ׳האט אמאל חושש געווען וועז מ׳איז ערגעץ געגאנגען למרחקים אין די שטעטלעך נישט עולה צו זיין אין א ספר תורה וואם מ׳ווייסט נישט פון וואו דאם איז?

רבינו: געווענטליך האט מען זיך פארלאזט אויף א ספר תורה אז ס׳איז כשר, ס׳איז דא א חזקת כשרות אויף א ספר תורה ביי ערליכע אידן.

ושאלו רבינו: האט איר א פיין ביהמ״ד דא? וויפיל אידן דאוועגען דארט?

הרב מנאדיפאלי: שבת דאוועגען דארט ארום זעכציג אידן. גוטע שכנים.

מוה״ר שמואל הכהן פריעדמאן, משב״ק: איך געדענק וועז ער איז געקומען צום טאטן צום רבי׳ן דער ברך משה מיטן ספר פונעם עלטער זיידן, שמן למנחה,[18] ער האט געוויזן שיינע זאכן וואם דער זיידע ברענגט צו אינעם ספר דער רבי דער ברך משה האט געהאט א גרויסע הנאה.

רבינו: זיין ברודער וואוינט נעבן אונז אין די סמיט פארם געגנט, ס׳הייסט היינט ׳שכונת ברוך טעם׳, ר׳ מרדכי הייסט ער (רב דקהל יראי ה׳ בשכונת ׳ברוך טעם׳ בקרית יואל יצ״ו).

הרב מנאדיפאלי: יא, ברוך ה׳, ער איז מצליח דארט.

רבינו: ער איז אין די ישיבה אויך א מרביץ תורה (ר״מ במתיבתא הק׳ סניף ברך משה).

הרב מנאדיפאלי: דער זיידע ז״ל דער טענקער רב, איז דאך געווען אזוי מקושר מיט די סיגוטער גזע, זיינע הייליגע רבי׳ם, ער האט געאטעמט מיט דעם טאג און נאכט....

רבינו: ער איז געווען א תלמיד פון זיידן ז״ל (מרן העצי חיים ז״ל).

ער איז געווען זייער נאנט צום טאטן ז״ל.

הרב מנאדיפאלי: דער רבי זאל מיר געבן א ברכה.

רבינו: ברכה והצלחה אין אלע ענינים, להגדיל תורה ולהאדירה.

הרב מנאדיפאלי: אמן, א יישר כח.

---

16 במשך ימי שמחת הכנסת ספר תורה שנכתבה ע״י כ״ק רבינו שליט״א הרחיב רבינו את הדיבור בביאורים נאים בדברי מרן החתם סופר ז״ל, וזלש״ק בדרשות חת״ס ח״ב דרוש לפסח: ״ויראה בס״ת כי היא העדות לכל באי עולם ע״ש במתק לשונו, וא״כ כל שאפי׳ רק קונה ס״ת מן השוק ומביאו בביתו אי לא הי׳ חרד לדבר ה׳ ודעתו לחלל שבתות מה לו להבי׳ בכותלי ביתו מחללי׳ מות יומת, והחוצה להעביר תער על בשרו מה לו לשכון באהלו לא תשחית פאת זקנך, נמצא זהו סי׳ מובהק שהוא ירא ה׳ ולבו בוער באהבתו והיינו כחוטף מצוה מן השוק לא לגנאי אלא לשבח כחוטף כל מצוה ומצוה מן השוק ומביאה אל ביתו להשגיח עליו ולהעיד אם מקיימו כראוי - אך המטריה עצמו לשכור לבלר ולכתוב ועושה פומבי׳ גדול לדבר זה מוסיף על הנ״ל כי עושה מזכרת לזרע זרעו שידברו בזה היום שעשה אבינו כך וכך ויהי׳ יראת ה׳ על פניהם, וע״ד שכ׳ טעם לעגלה ערופה לעשות פרסום ופומבי׳ וע״ז ידברו בו בני אדם. והנה אחז״ל (ברכות כא:) כל המלמד בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה׳ אלקיך בחורב, והיינו נמי מטעם כי הפרסום שבהר סיני הקקה התורה על לוח לב זרע זרענו עד עולם, והיינו ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו׳ כי לא תשכח מפי זרע כנ״ל, דע״י טורח הכתיבה לא תשכח מפה זרעו - ומעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני והודעתם לבניך ולבני בניך״, עיי״ש כל הענין.

ובמכתב ההזמנה להכנסת ס״ת הזכיר מרן שליט״א ד׳ החת״ס כדלהלן: ״בכן אקרא בקריאה של חיבה לכל קהלא קדישא הדין אנשי שלומינו היקרים הע״י, תורה תורה חגרי חג, להקהל יחד בקול רנה ותודה לשוש אתנו משוש בשמחה של מצוה לכבוד תורתינו הקדושה ברוב עם הדרת מלך, בנערינו ובזקנינו נלך כי חג ה׳ לנו, כמ״ש מרן החת״ס זללה״ה (דרשות ח״ב עמ׳ רעג, פסח תקצ״א) שנתינת ס״ת בפומבי ובפרסום מכניס יראת שמים בלבות זרע זרענו עד עולם, ובאו כולם בברית יחד במעמד הכנסת ספר תורה שקבענו על יום ראשון לס׳ וכתבתי על הלוחות, שיתסר בחודש שמרבין בו בשמחה (פורים משולש דמוקפין) הבעל״ט, ימי קבלת התורה מאהבה, תובלנה בשמחות וגיל פה עיר המעטירה קרית מלך רב קרית יואל יצ״ו, ליהודים היתה אורה זו תורה״.

17 עיי׳ בס׳ בית אפרים מהגאון רבי נפתלי סופר (דרוש ב) שמרן החת״ס זצ״ל עצמו הכניס ס״ת בחשאי. וז״ל ...אבל בזמנינו טוב לעשות חינוך ס״ת בלא כלי שיר, והארכתי במוסר נגד מנהג רע שעושים בחורים ריקוד עם הבתולות, כי היא מצוה הבא בעבירה, ושמעתי שאדמו״ו מהרמ״ס זצ״ל כאשר הי׳ מקיים מ״ע כתבו לכם וכו׳ הי׳ נותן ס״ת בבה״מ בסתר, וגם המנוח הגגיד הרבני מו״ה קלמן פפ״ה ז״ל בק״ק פ״ב הלך בדרך של זצ״ל לקיים כמו שאמר מיכה מה ה׳ דורש ממך הצנע לכת, ואמרו בגמ׳ מה דברים שאין דרכך לעשות בצנעה וכו׳ אמרה תורה והצנע ללכת...

18 מהגאון הצדיק רבי אשר אנשיל ווייס ז״ל אבד״ק נאדיפאלי, חותנו של א״ז כ״ק הגה״צ אבד״ק טענקא ז״ל בעל שו״ת חמד שלמה על ד׳ חלקי שו״ע, ועה״ת ומועדים, וס׳ כרם שלמה, ועוד.

אַרשת שפתינו יערב, ברכת מזל טוב, מריחוק מקום ומקירוב לב, אל אד"ם היקר באנשים
הַאי גברא יקירא, רודף צדקה וחסד תדירא, נודע בפעליו הכבירים והברוכים לשם ולתפארת
דְאש ודאשון לכל דבר שבקדושה, תומך תורה במידה גדושה, חן וחכמה על פניו חופפת
נערץ אהוב ומהולל בקרב קהילתינו, דואג תמיד למעינו, בלב ונפש ובמסירות רבה עד בלי די

האי ניהו ידידינו היקר והמהולל בשבח וברון, להגיד שבחו של אהר"ן,
עומד לימין כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בכל עת ועונה, איש אמונים רב תבונה,

הרבני הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מו"ה אהרן מתתי' דייטש הי"ו

מנכבדי קהילתינו הק' במאנסי יע"א

לרגל שמחתו הכפולה • גילה אהר גילה • בעזר צור נודא עלילה

שמחת אירוסי נכדו למזל טוב בשעטו"מ
ושמחת הולדת נכדותיו התאומות למז"ט

יה"ר שיזכה לראות ולרוות מכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה,
במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהודא נפישא,
אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות,
תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי תודה והערכה

יחזקאל ראטטער

בשם הנהלת הקהילה פה בני ברק יצ"ו

קהל יטב לב דסאטמאר ומוסדותי' בארה"ק ת"ו

מזלא טבא וגדיא יא"ח

ברגשי ידידות ובאותות הערכה, נשוב בזה כעס של ברכה,
אל מע"כ ידידינו וידיד מוסדותינו, הרבני היקר והנעלה, שפלג
בכל מידה ומעלה, אהוב לשמים ולאנשים, תומך להב למען
החזקת מוסדותינו הקדושים, ערבה צדקה וחסד לכל דורשים
ומבקשים, עריחוק מקום מצנדתו פרוסה עליו, מוגיל עשות
בהתמסרותו העצומה למען כל קדשיו

הרבני הנגיד הנכבד, רודפי צדקה ח"ח

מוה"ר יואל עפשטיין הי"ו

חבר הנהלת קהילתינו הק' בקרית יואל יע"א

לרגל שמחת נישואי בנו לשל טוב

החתן החשוב השפלג בתורה וביראה עהורה

כשר מנחם ני"ו

עכ"ג הכלה המהוללה תחי'

בת שה"ר יקותיאל אהרן דוד רובינשטיין הי"ו

וצרופה ברכתינו הערוכה, בהודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג
ונחת, שנוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד למען
מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפשא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה,
אסירי התודה והברכה

הנהלת קהילות ומוסדות
סאטמאר בארה"ק

ירושלים • בני ברק • בית שמש